

**Commentariorum ac disputationum, in tertiam partem divi
Thomae tomi quinque**

Priorum vigintisex Quaestionum eius Partis expositionem complectens

Suárez, Francisco

[Köln], 1617

Disputatio LIV. De vsu & adoratione imaginum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-93775](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-93775)

in imaginem, ut est res quadam, est aliud à motu, qui est in rem: secundum autem motus qui est in imaginem, in quantum est imago, est unus & idem cum illo qui est in rem. Sic ergo dicendum est, quod imagini Christi in quantum est res quadam (puta lignum sculptum vel pictum) nulla reuerentia exhibetur: quia reuerentia non nisi rationali nature debetur. Relinquitur ergo quod exhibetur ei reuerentia solum in quantum est imago. & sic sequitur, quod eadem reuerentia exhibetur imagini Christi & ipsi Christo. Cum ergo Christus adoretur adoratione latræ, consequens est quod eius imago sit adoratione latræ adoranda.

Ad primum ergo dicendum, quod non prohibetur illo præcepto facere quamcunque sculpturam vel similitudinem, sed facere ad adorandum. Vnde subdit, Non adorabis ea, neque coles. Quia, sicut dictum est, idem est motus in imaginem & in rem, eo modo prohibetur adoratio imaginis, quo prohibetur adoratio rei, cuius imago est. Vnde ibi intelligitur prohiberi adoratio imaginum, quas Gentiles faciebant in venerationem deorum suorum, id est demonum. Et ideo præmittitur. Non habebis deos alienos coram me. Ipsi autem verò Deo, cum sit incorporeus, nulla imago corporalis poterat poni: quia, ut Damascenus dicit*, insipientia summa est & impietas, figurare quod est diuinum. Sed quia in nouo Testamento Deus factus est homo, potest in sui imagine corporali adorari.

Ad secundum dicendum, quod Apostolus prohibet operibus instructis Gentilium communicare, communicare autem vtilibus eorum operibus Apostolus non prohibet. Adoratio autem imaginum est inter instructiosa opera computanda quantum ad duo. Primo quidem quantum ad hoc, quod quidam eorum adorabant ipsas imagines ut res quasdam, credentes in eis esse aliquid numinis propter responsa, quæ dæmones in eis dabant, & alios huiusmodi effectus mirabiles. Secundo, propter res quarum erant imagines, statuebant enim huiusmodi imagines aliquibus creaturis, quas in eis veneratione latræ venerabantur. Nos autem adoramus adoratione latræ imaginem Christi, qui est verus Deus: non propter ipsam imaginem, sed propter rem cuius imago est, sicut dictum est*.

Ad tertium dicendum, quod creatura rationali debetur reuerentia propter seipsam: & ideo si creatura rationali, in qua est imago Dei, exhiberetur adoratio latræ posset esse erroris occasio, ut scilicet motus adorantis sisteret in homine, in quantum est res quadam, & non referretur in Deum, cuius est imago. Quod non potest contingere de imagine sculpta vel picta in materia sensibili.

Ad quartum dicendum, quod Apostoli familiari instinctu Spiritus sancti quadam Ecclesiis tradiderunt seruanda, quæ non reliquerunt in scriptis sed in obseruatione Ecclesiæ per successionem fidelium. Vnde ipse Apostolus dicit 2. ad Thessal. 2. State, & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, scilicet ore prolatum, siue per epistolam, scilicet scripto transmissam. Et inter huiusmodi traditiones, est imaginum Christi adoratio. Vnde & beatus Lucas dicitur depinxisse Christi imaginem qua Roma habetur.

COMMENTARIUS.

Quæ D. Tho. docet tam in corpore articuli, quam in singulis solutionibus argumentorum, prolixa disputatione, & examinatione indigent, & ideo rem ipsam tractantes, commodius mentem, & litteram D. Tho. explicabimus.

DISPUTATIO LIV.

In septem sectiones distributa.

De usu, & adoratione imaginum.

Et si D. Tho. de solius Christi imagine quaestio nem proponat: tamen quia eadem ferè difficultas de omnibus imaginibus Dei, & sanctorum ver-

fat, omniumque cognitio commodius simul tractetur, ideo de omnibus exacte disputandum est. De quibus primam generatim videbimus, an retinenda sint imagines, deinde qua reuerentia, & cultu tractandæ, ubi etiam obiter attingemus nonnulla de cultu alijs signis, & rebus sacris debito.

SECTIO I.

Utrum liceat, & expediat Ecclesiæ, Christi, & Sanctorum hominum imaginibus uti.

O mnes ferè infideles, Christi Ecclesiam calumniati sunt, eo quod hominum imaginibus utatur, & præferim, quod ad ornatum templorum, vel rerum sacrarum, ut vestium, vasorum, & similibus, eas fieri, seu depingi permittat. Hæc fuit consuetudo non tantum hæreticorum, sed etiam Hebræorum, & Saracenorum, ut colligitur ex multis, quæ in VII. Synod. act. 4. & 5. referuntur, Nicephorus tamen VII. Synod. lib. 16. histor. ca. 27. quendam hæreticum vocatum Renaum dicit fuisse primum, qui vocem illam e-uomuit, Christi & eorum, qui illi placere imagines venerandas non esse. Ex Imperatoribus, primus omnium Philippicus imagines Sanctorum & patribus sanctæ Sophiæ ignominia causa abradi iussit, cui Constantinus Papa restitit (ut Platina refert) sed ille non tam errauit in doctrina de imaginibus, quam in alijs dogmatibus fidei: nec tam ex errore, quam ex odio, imagines non omnium sanctorum, sed illorum Patrum, qui sextæ Synodo interfuerat, deleuit. Legatur Paul. Diaconus, lib. 18. in additione Paul. Diacon. Eutropij, & li. etiam 21. Iam vero Leo III. dictus Ilausus, à quibusdam Iudæis deceptus, hunc errorem vehementissimè auxit, nam & imagines templis deponi, aut deleri præcepit, & igni tradi, & fideles, qui ei contradicere ausi sunt, interfecit, & referunt Paulus diaconus, & Zonaras in vitæ ipsius, & Cedrenus in compendio historiæ, & Sanderus lib. 7. de visib. Monar. hæresi 130. & Platina Greg. II. refert, Sander. illum Leoni restitisse, & Greg. III. illum excommuni. Platina nicaße, & Imperio priuasse: & hanc fuisse primam occasionem, propter quam à Græcis Imperatoribus Latina Ecclesia defecit. In eodem errore perstitit Constantinus V. dictus Copronymus Leonis filius, qui etiam Nestorianus fuit, ut ex eisdem historijs constat, qui conciliabulum Constantinopolitanum contra imagines congregauit. Retinuit postea eundem errorem Leo IV. quo mortuo Irene vxor eius, & Constantinus VI. eius filius Catholicam Ecclesiæ defenderunt, & eorum tempore Adrianus I. congregauit VII. Synodum II. Nicenæ pro imaginum defensione. Ille verò Constantinus grandior factus, repudiata Nicenâ Synodo, errori Iconomachorum adhæsit. Ante quos omnes Imperatores Iulianus Apostata imaginem Christi confregit, & Christianis, quod imagines vt idola, adorarent, obiecit, & Cyrillus Alexandrin. lib. 6. contra illum circa med. & Sozomen. lib. 5. histor. cap. 20. testantur. Postea vero hunc errorem secutus est Felix, ut docet Concil. Senon. Hen. Decr. fidei cap. 14. & eius discipulus Claudius Taurinensis Episcopus ut refert Ionas Aurelian. li. 1. debris de cultu imaginum, quos contra illum scripsit. Postea V. Vicleffus eundem errorem amplexus est, ut late Valden. tractat. rōmo 3. de sacramentalibus cap. 50. & sequentibus, qui in Concil. Constantinensi feli. 15. damnatus est. Denique Lutherus, Calvinus, Zuinglius, Carolstadius, & reliqui huius temporis hæretici vehementer contra imagines inuehantur, ut referunt Præf. sub eorum nominibus, Lindanus Præf. in suo Dubitant. dialog. 2. Cochleus in actis Lutheri, & Sanderus lib. de typica imaginum adoratione. Fundamenta huius erroris postea proponemus, & affirmari potest, declarabimus.

Advers.

Aduertendum est ergo, imagines varijs modis, & propter diuersas causas depingi posse, primo propter historiam, vt videlicet, sicut verbis, vel scriptis facta antiquorum in memoriam reuocantur, ita etiam per imagines, seu picturas oculis quasi cernenda proponantur. Secundo possunt imagines depingi, quæ simpliciter personas aliquas representent, idque vel propter ornatum tantum, vel propter voluntatem, sicut depinguntur figuræ animalium, vel aliarum rerum inferiorum, vel propter recordationem, & amorem rei representatæ, vel denique propter aliquem cultum, & venerationem.

Dico igitur primo, vsum imaginum non esse prohibitum, sed potius per se loquendo licitum esse, & honestum, & ideo merito in Catholica Ecclesia retineri. Hæc conclusio est de fide, & fundamentum habet in nonnullis sacre Scripturæ locis, quos melius sectio sequenti tractabimus. Nunc potissimum probatur vsu, & traditione Ecclesiæ, quam ab ipso Christo Domino originem duxisse constat. Primo enim ipse suæ faciei imaginem linteæ impressam reliquit, quæ Romæ adhuc seruatur, & ostenditur, vt habet antiqua traditio. Secundo similiter reliquit sui corporis delineamenta impressa in syndone, in qua inuolutus iacuit in sepulchro, & Taurini seruati & demonstrari dicitur. Tertiò, misit effigiem suā Abagaro regi Edesiæ, vt testantur Stephanus, & Adrianus Pontifices apud Iuonem 4. part. sui decreti c. 33. & habetur etiam in lib. Adriani de imaginibus non longè à principio in 3. tomo Conciliorum, & eandem historiam refert Damasc. lib. 4. de fide c. 17. & orat. 1. de imaginibus circa finem; & Euagrius lib. 4. histor. c. 26. addit, ob præsentiam illius imaginis, ciuitatem Edesiæ, sæpè fuisse incendio liberatam. Idem refert Nicephor. lib. 2. hist. cap. 17. subiungens, eodem tempore reges Persarum, Christi, & eius matris imagines accepisse. Referunt etiā hanc imaginem postea fuisse Constantinopolim translata, eiusque translationis festum anniuersaria Græcorum solennitate celebrari 16. Augusti, vt patet ex Calendario Græco, seu menologio, quod latinum fecit Genebrar. & habetur to. 4. Bibliot. sanct. Quartò, est vetus historia de imagine Christi Domini crucifixi à Nicodemo depicta, quam postea Iudæi contumelijs affectunt, & lancea transixerunt, & ab illa sanguis profluxit, quo multorum corpora, & mentes sanatae sunt, teste Athanas. vel sub nomine eius, aliquo antiquo autore, ser. de Passione imaginis Domini, quam historiam VII. Synod. actione 4. citat, & approbat. Quintò, habetur etiam antiqua traditio, mulierem illam, quam Christus à fluxu sanguinis liberauit, in memoriam tanti beneficii, imaginem, seu statuam Saluatoris Cæsareæ erexisse, quod refert Eufli. 7. hist. c. 14. vbi addit, iuxta illam imaginem nasci solitam herbam, quæ cum primum fimbriam imaginis attingebat, similem morbum curabat. Quam historiam recipit etiam dicta VII. Synod. act. 4. in epist. Germani Patriarchæ Constantin. circa fin. eiusdem meminit Niceph. li. 6. hist. c. 15. & Damasc. orat. 3. de imaginibus circa medium, & Theophyl. Matth. 9. Indicat autem Ambr. li. de Salomone c. 5. mulierem illam fuisse Martham, quod ex Eusebio colligi non potest, solum enim dicit ex illa ciuitate Cæsareæ fuisse oriundam & pro foribus domus suæ illam statuam zneam posuisse. Sextò est vulgaris traditio, cuius hic D. Tho. ad 4. meminit, de imaginibus Christi, & Virginis, à Beato Luca depictis, in quarum memoriam, & venerationem amplissima, & antiquissima monumeta constructa sunt, quæ adhuc oculis cernuntur. Harum imaginum fecit mentionem Niceph. li. 2. hist. c. 43. & li. 6. c. 16. & li. 14. c. 2. & Simeon Metaphrasi in vita S. Lucæ. Septimò, habemus ex antiquis historijs Syluestrum Pap. imagines Petri, & Pauli, quas apud se habebat, Constantino Imperatori ostendisse, quibus ille cognouit eos-

dem esse, qui sibi in visione apparuerat. Ita refert Niceph. li. 7. hist. c. 33. & in edicto Constantini, quod in Concilio habetur, vbi etiam dicitur eosdem Syluestrum & Constantinum varijs ædificatis templis in eis multas imagines posuisse, quos sequentes Pontifices imitati sunt, vt ex Damaso, Platina, & alijs qui vitas Pontificum scripserunt, constat. Meminit etiam Eufli. 1. hist. c. vlt. & li. 7. c. 14. imaginem Petri & Pauli, quibus ferè à princip. Ecclesia Romana vsa est.

Ostendit colligi potest hæc eadem traditio ex antiquorum Patrum scriptis, Dionysij, Athanasij, Basilij, Chrysostomi, & aliorum, quorum testimonia in VII. Synod. act. 3. 4. & 5. magna ex parte referuntur. Plura etiam congescit Damascen. orat. 1. & 3. de imaginibus, qui etiam lib. 4. de fide cap. 6. Statuas, inquit, sanctorum erigimus, & visibiles imagines. Et August. lib. 10. confess. cap. 34. reprehendit picturas, quando in eis non seruatur vsus necessarius, & pia significatio, & lib. 1. de consensu Euangelist. cap. 10. satis significat suo tempore fuisse in vsu imagines Petri & Pauli, & lib. 20. contra Faust. cap. 73. idem habet de imagine Abraham filium sacrificare volentis, & lib. 5. contra Iulian. similia docet de imaginibus Adæ & Eux, Gregorius libro 9. epistola 9. reprehendit Serenum Episcop. quod imagines confregisset, quamquam id non tam ex errore, quam ex zelo indiscreto fecisse significet. Plura Patrum testimonia in sequentibus adducemus.

Vltimò argumentor ratione, quia vel vsus harum imaginum est malus intrinsecè, & ex natura sua, vel quia prohibitus speciali lege positua diuina, aut humana, vel denique, quia scandalum, seu periculum idololatriæ inducere potest. Nihil autem horum dici potest. Primum enim est plane falsum, quia vsus imaginum absolutè, & simpliciter non est intrinsecè malus, ergo nec vsus imaginum Sanctorum hominum, probatur consequentia, quia si in aliquarum imaginum vsu potest honestas, & vtilitas inueniri, maxime in ijs, quæ Sanctos representant: tum quia tanto imagines sunt digniores, quanto exemplaria vtiliora sunt, & honestiora: tum etiam propter varias vtilitates, quæ in ijs, imaginibus inueniuntur, quas statim referemus. Antecedens vero probatur, quia si vsus imaginum omnium esset intrinsecè malus, ipsa etiam ars pingendi esset omnino mala, quia nunquam habere posset bonum vsu, consequens est euidenter falsum, nam Deus ipse interdum hanc artem approbavit, & infudit, vt ex 31. & 35. c. Exodi colligitur. Deinde in obiecto huius artis nulla est intrinsecè deformitas, & potest non solum ad ornatum, sed etiam ad conuenientes vsus humanæ vitæ conferre, cur ergo erit omnino mala? Præterea Deus res omnes fecit aliquo modo ad sui imitationem, & præsertim hominem, quem ad sui imaginem condidit, est ergo ars imaginum effectrix, quædam imitatio seu participatio artis diuinæ. Vnde ergo habet vt sit per se mala? Præterea, in antiquo etiam templo variæ figuræ & imagines depictæ sunt, vt patet ex 3. Regum 6. 7. & 8. 2. Paral. 3. & nunquam accusatus est Salomon, quod in hoc male egerit. Denique omnis nostra cognitio representatione quadam, & veluti quibusdam imaginibus perficitur, vnde exteriores imagines multū illi deferuire possunt, non sunt ergo per se malæ. Secundum membrum facile etiam refellitur, quod enim nulla sit humana lex quæ imagines prohibeat, per se notum est. Quod etiam nulla sit talis lex diuina specialiter in lege Evangelica lata, constat, quia neque in toto nouo Testamento scripta est, neque ex traditione, aut vsu Ecclesiæ colligi potest, cum potius contraria consuetudo, & traditio manifesta sit, vt diximus. Nec denique ex veteri Testamento afferri potest huiusmodi lex, sum quia reuera nulla fuit talis lex, quæ omnes omnino imagines prohiberet: tum etiā quia, & si fuisset talis lex, non esset moralis, quia

Imaginum
vsum honestum.Saluatoris
imagines.
Ino.
Stephanus.
Adrianus
Papa.Damasc.
Euseb.

Niceph.

Genebrar.

Athanas.

VII. Synod.

Euseb.

VII. Synod.

Niceph.

Damasc.

Theophyl.

Ambros.

Simeon

Metaphr.

Damasc.
Platin.

Euseb.

Dionys.
Athanas.
Basilius.
Chrys.
Damasc.

August.

Greg. Pap.

Ars imaginum
efficiens
diuina, honesta est.Exodi 31.
Ex 35.

quia non prohiberet rem natura sua bonis moribus contrariam, ut ostensum est, sed esset ceremonialis, & ita iam cessasset, & vim obligandi non haberet. Quæ omnia in sequentibus latius explicabimus. Tertiū caput falsum etiam esse ostenditur primo, quia simili ratione probaretur, solem, lunam, stellas, & alias nobiles creaturas ob vsum hominum malas esse, quia potissima idololatriæ occasio ab illis sumpta est. Secundo, quia hoc periculum in Ecclesia Catholica moraliter nullum est, in qua & vera vniuersi Dei cognitio, & Sanctorum hominum existimatio Christianis omnibus nota est. Quare probabiliter timeri non potest, ne Sanctorum picturæ, aut Dij, aut per se honore dignæ censeantur. Quod si fortasse interdum nonnulla subrepat ignorantia, ad pastores Ecclesiæ pertinet illam diligenter remouere, non vero eam ob causam, vniuersam Ecclesiam imaginum decore, & vtilitate priuare: maiora enim incommoda, & crassior ignorantia inde oriri possent, nam (vt iam dicam) imagines & indoctos docent, & omnium memoriam, & deuotionem excitant. Relinquitur ergo, hunc imaginum vsum nullo ex capite malum, aut prohibitum esse.

Dicendum ergo secundo est, hunc imaginum vsum propter varios honestos fines in Ecclesia introductum esse. Primo quidem ad instruendam rudem, atq; indoctā plebem, vt eleganter Damascenus loco supra citato dixit, *Solet enim* (vt recte dixit Gregor. Nyss. orat. de sancto Theodoro) *etiam figura tacens in pariete loqui, maximeque prodesse, & vt inquit Chrysost. hom. 33. in Ioan. Mens familiarium rerum imagine concepta, magis suscitatur, & tanquam in pictura, rem ipsam magis amplectitur, & Greg. dicta in epist. 9. Quod legendis, inquit, scriptura, hoc præstat idiotis pictura. Quapropter sicut historia honesta est, & Ecclesiæ necessaria: ita & sanctorum imaginum vsum, omnes enim historię vtilitates ad imagines accommodari posse facile constat. Secundo huiusmodi imagines quædā sunt fidei, & amoris testimonia, & omnium virtutum fomentum, profitemur enim credere mysteria, quæ depingimus, excitamur deinde ad petenda Sanctorum subsidia: signa etiam amoris exhibemus, dum quos diligimus, quoad possumus, cupimus habere præsentem, vt Chrysostom. dixit homil. 35. in Matth. Excitatur præterea ad memoriam beneficiorum Dei, & gratiarum actionem, vt dixit Gregor. libro 7. epist. 53. Denique, vtilis Sanctorum imaginibus, eorum vita, & exempla in memoriam reuocantur, atq; hoc modo ad eorum imitationem, & omnium virtutum exercitium inuitamur, vt Damascen. lib. 4. ca. 17. notauit. Tertiū harum imaginum vsum, honor est ipsorum Sanctorum, omnes enim nationes quasi distantem naturā, hoc signo honoris vsæ sunt, erigendo statuas, vel imagines insignium virorum in eorum excellentiā, & virtutis testimonium, vt disput. præced. ex Arist. notauimus, & tradit etiam Plin. lib. 35. histor. c. 2. & in Codice habetur titulus de statuis, & imaginibus insignium personarum & privilegijs illis concessis. Hunc autem morem vt potest honestum, & recte rationi consentaneum, si in vera sanctitate, veraq; rerum existimatione fundatus sit, Ecclesia retinuit, vt ex citata traditione constat, & ex VII. Synod. act. 2. 4. & 6. Basil. homil. de 40. martyribus, in princip. & epistol. 49. alias 40. Chrysostom. homil. 2. & 3. ad popul. Euseb. libro 7. histor. c. 14. Nicephor. lib. 6. cap. 16. qui ita intelligendi sunt cum dicunt, imaginum vsum ex gentium consuetudine esse introductum, non quidem eorum imitando errores, sed potius corrigendo.*

Et ex his sequitur, non solum licere depingere imagines historiarum continentes, sed etiam simplices picturas, seu imagines, ipsas solas personas representantes, traditio enim, & testimonia Sanctorum, quæ adduximus, æquē de vtriusque procedunt: & rationes, seu vtilitates imaginum, quas notauimus,

vtriusque imaginibus communes sunt, vt per se facile constare potest.

Secundo sequitur, has Sanctorum imagines & honeste, & conuenienter in templis, & rebus sacris collocari: hoc enim etiam probat in primis citata traditio, ostendimus enim, Syluestrum & Constantinum, & alios Pontifices, Christi, & sanctorum imaginibus templa ornasse. Et Nicephor. libro 10. cap. 30. refert, illam Christi imaginem quā diximus Celsæ fuisse erectam a muliere, quæ sanguinis fluxu laborabat, postea fuisse à Christianis in Ecclesiam translata, & honoratiori loco positam, & lib. 14. capite secundo, refert Pulcheriam Augustam, Constantinopoli templum in signe ædificasse, & in eo imaginem Virginis, quam Lucas Euangelista in tabula depictam reliquit, posuisse, & ex alijs Sanctis Patribus, quos citauimus, & ex VII. Synodo, id manifeste colligitur. Ratio etiam supra facta idem conuincit, quia imagines inter alias causas eriguntur in honorem, & cultum Sanctorum, ergo merito collocantur in templis, ac locis Deo in honorem sanctorum dicatis. Deinde, quia nullum esse potest templorum ornamentum, magis accommodatum. Deniq; quia nihil turpe, aut contra rationem in hoc facto ostendi potest. Vnde scilicet. seq. ostendimus, in ipsius Dei aliquas imagines in veteri templo, & in illius sacris vasis fuisse depictas. Plura ex veteribus Patribus ad hæc omnia confirmanda quæ de imaginibus diximus, præter multa alia quæ in VII. Synod. & in orationibus Damasceni, & in libris Iosæ Aurelianiensis de imaginibus continentur, videri possunt in Alano Copo, dialog. 4. & 5. Sanderio, lib. de imaginib. Ferdinando in scholijs Irenæi, lib. 1. cap. 25. Pamelin scholijs Tertulliani in apologetico n. 184.

Sed obijciunt primò, quia Scriptura sacra Exod. 20. Deuteronom. 4. & 5. vsum imaginum omnino prohibet, quod præceptum ita semper fuit ab Hebræis intellectum, & seruatum, vt Burgensis super Exodum refert. Vnde constat ex veteribus historijs, Iudeos, postquam à Gentilibus regibus gubernari ceperunt, constantissimè illis resistisse, ne aliquam imaginem Ierosolymam afferrent, vt videtur licet in Iosepho lib. 17. antiquit. cap. 8. & lib. 18. cap. 3. & 4. & lib. 2. de bello Iudaico cap. 8. Secundo obijciunt Conciliū Constantinopolitan. V. quod imaginum vsum damnauit, & VI. Synodum canone 100. & Concil. Elbertinum, canone 36. prohibentia picturas. Tertiū obijciunt Epiphanius in epist. ad Ioan. Ierosolymitanum, vbi ipse refert, cum ingressus quendam Ecclesiam, imaginem velo depictam vidisset, illud statim scidisse, quod talis pictura contra diuinum præceptum existeret. Quarto, quia huiusmodi imagines in templo præsertim collocatæ, infirmos facile possunt decipere, vt eas viuere, & spiritum habere existiment, vt August. epistol. 49. & August. super Psal. 113. indicat.

Ad primum dicitur latius scilicet. seq. Nunc breuiter respondetur, illis locis nō prohiberi omnes imagines absolute, & simpliciter: constat enim Exod. 25. præcepisse Deum imaginem Cherubim ponere super arcam, & Num. 21. fieri serpentem æneum, & 3. lib. Reg. 6. & 2. Paralip. 3. iuxta propitiatorium, positum esse Cherubim, & in parietibus templi aditus ornatum fuerunt depictæ aliæ imagines, vt ex citatis locis notauit VII. Synod. act. 4. in principio. Ex illis igitur testimonijs ad summum colligi potest, fuisse in lege veteri prohibitas imagines Dei: quod quomodo intelligendum sit, seq. scilicet. dicetur.

Ad secundum, quod ad Concilium illud Constantinopolitanum attinet, respondetur illud non fuisse legitimum, cum neque auctoritate Pontificis congregatum, neque confirmatum fuerit. Deinde non fuit vniuersale, quia non solum totus Occidens, sed etiam præcipui Patriarchæ, & Episcopi Orientales in illo defuerunt, vnde Leo IX. epistol. ad Michael.

Damasc.

Greg. Nyss.

Imaginum

vsum quam

sit vtilis

Chrysost.

Greg. Mag.

Damasc.

Arist.

Plin.

VII Syno.

Basilius

Chrys.

Euseb.

Niceph.

Imagines

sanctorum,

honestā tē

plorum or

namenta.

Michaelen cap. 22. nefandam Synodum eam appellat & illius acta in VII. Synodo act. 6. sigillatim damnata sunt. Quam VII. Synodum, seu II. Nicenam, vniuersalem, legitimamq. fuisse constat, quia auctoritate Adriani primi, tertentum, & quinquaginta Patres ad illam conuenerunt, & sub eius obedientia, ac praesidentibus eius Legatis processit, ac denique ab eodem, & à Leone II. confirmata est, vt ex Photio, Psello, & Platina constat, & ex Leone 4. part. sui decreti. c. 147.

Ad illum vero Canonem sextae Synodi, qui inter Trullanos ponitur, quidquid de illorum Canonum auctoritate sit, respondetur male citari, quia non prohibet Sanctorum imagines, sed picturas (hæc enim sunt verba Canonis) Quæ oculis præstringunt, & mentem corrumpunt, & ad turpium voluptatum mouent incendia. Quo modo Concilium etiam Tridentinum sess. 25. sancte monuit, in sacro imaginum vsu omnem superstitionem, omnemq. lasciuiam esse vitandam, ita vt procaci venustate imagines non pingantur, neque ornentur.

Difficilius explicatur decretum Concilij Eliberitini, quod quia provinciale fuit, & paucorum Episcoporum, Cano. libr. 5. de locis cap. 4. non dubitauit concedere, illud errasse. Alij autem respondent, illud Concilium solum prohibuisse proprias imagines Dei. Alij dicunt prohibuisse, ne imagines, ritu Gentilico adorentur, & depingantur. Sed hæc omnia sine fundamento dicuntur, verba enim illius Canonis, quæ in 1. to. Concil. & de consecrat. dist. 4. cap. Placuit, & in decreto Inon. 3. par. capit. 46. habentur, hæc sunt, Placuit in Ecclesijs picturas esse non debere, ne quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur. Ex quibus verbis non obscure colligitur, ibi non prohiberi imagines simpliciter, sed ne in parietibus Ecclesiarum depingerentur. Quæ lex potuit eo tempore expedire, fuit enim illud Concilium circa tempora Concilij Niceni, quando idololatria adhuc vigeat, vnde facile accidere poterat, vt imagines Sanctorum in parietibus depictæ, ab infidelibus irreuerenter tractarentur. Ita respondet Alanus dialog. 5. capit. 16. Sander. lib. 2. cap. 4. Ayala lib. de traditionib. 3. part. c. de antiquit. imagin. qui aliam rationem illius decreti subiungit, scilicet, quia imagines in parietibus depictæ facili deformatur, quia vero hoc incommodum diligentia euitari potest, & antiqua illa necessitas iam cessauit, ideo decretum illud vsu abrogatum est, & in VII. Synodo, huiusmodi imagines parietibus depictæ admittuntur.

Ad tertium de illo Epiphanijs testimonio varia à Doctoribus dicta sunt. Castro libr. 8. contra hæres. verbo imago, quamuis Epiphanium ab hæresi excuset, quod non pertinacia animi, nec contra Ecclesiæ definitionem, quæ tunc esset, ita fuerit opinatus concedit tamen eum in illo errore fuisse versatum. VValdenf. Non est tamen satis consideratè locutus. VValdenf. to. 3. de sacramentalib. cap. 157. non minus incautè dicit Epiph. motum fuisse zelo, non secundum scientiam. Damasc. vero orat. 1. de imagin. quem Ionas Aurelia. lib. 1. imitatur. Primum dicit, etiam si Epiphanius in eam sententiam incidisset, non esse audiendum contra cæterorum Patrum auctoritatem. Secundo addit (& hæc est vera responsio) partem illam extremam illius epist. non esse Epiphanijs, sed ab aliquo hæretico suppositam, cuius rei varias coniecturas congerit Alan. supra c. 20. tres vero, aut quatuor sunt potissimæ. Prima est, quod in VII. Synod. act. 6. duo testimonia Epiphanijs afferuntur, quibus abutebantur hæretici, qui conuicti sunt illa falsè confinxisse & Epiphanijs imposuisse: si autem in hac epistola Epiphanijs hæc pars eo tempore legeretur, certè hæretici illam maximè virgerent. Signum est ergo eam partem non fuisse ab Epiphanijs scriptam, sed postea ab hæreticis impostâ. Hanc enim esse hæreticorum consuetudinem constat ex eadem VII. Synod. Fr. Suarez Tom. 1.

Ad 3. vbi Macharius confessus est se mutasse testimonia Sanctorum, & Adrianus in responsione ad Carolū ostendit hæreticos corrupisse epistolas Cyrilli ad Succesum, & similia videri possunt in Eusebio lib. 4. histor. c. 25. Athan. epist. ad Serapionem, Nicolao etiam Papa epist. ad Leonem. Secundo ex contextu epistolæ hoc non obscure colligitur, nam pars illa in qua hæc fabula continetur extrema est totius epistolæ quæ incipit ab illo §. Præterea audiui quoddam, &c. antequam particula epistolæ est absoluta, & completa, vt patet ex vltima clausula, Deus autem pax det vobis iuxta suam clementiam, vt conteratur Satanæ, &c. Tercio Greg. lib. 9. epist. 9. reprehendens Serenum dicit, nullum antiquorum Patrum ausum esse imagines confringere, neq. de vilo hoc esse scriptum. 4. Constat ex Chrysost. Basil. Athan. Greg. Nazianz. & Nyf. & alijs Patribus Epiphanijs qualibus ea tate vsu imaginum in Ecclesia Græca, & vniuerso Oriente frequentissimum fuisse. Qui ergo verisimile est, nouum & inusitatum Epiphanijs visum esse? aut si hoc cōtra Scripturam esse credidit (vt ibi dicitur) quomodo cæteros errores, atq. hæreses impugnans, nunquam hunc vsu reprehendit? Addo tandem in illa epistola, non satis explicari, cuius fuerit figura in illo linteo depicta, nec dicitur fuisse alicuius sancti: vnde fortasse contingere potuit vt fuerit alicuius hominis prophæti, quod notauit Marianus Victor. in scholijs ad hanc epistolam, quæ habetur tom. 2. operum D. Hieronymi. epist. 60.

Ad quartum iam responsum est, nullum scandalum creati fidelibus in Catholica Ecclesia ex imaginum vsu, quia omnes norunt non ideo proponi, vt per se adorentur, ac si in se aliquid diuinum, aut videntem spiritum habeant, sed solum in memoriam, & venerationem sanctorum, quos representant. Augustinus autem ibi citatus loquitur de simulacris & idolis gentium, vt ex contextu, & illius intentione facile patet.

SECTIO II.

Virum liceat vti Dei, & Angelorum imaginibus.

In questione hac non solum cum hæreticis, sed etiam cum nonnullis Catholicis nobis disputandum est: non enim desunt, qui negent expedire vsu imaginum spiritualium rerum, præsertim Dei, & Trinitatis. Quam sententiam inter scholasticos defendit Durand. in 3. dist. 9. quæst. 2. ad 4. vbi factum esse dicit imagines Trinitatis facere, aut venerari. Idem Abulens. 4. cap. Deuter. quæst. 5. & Ayala supra. Cui opinioni videntur Patres interdum non parum fauere, quorum dicta statim exponemus. Fundamentum potissimum illorum est, quia Deus (& idem est de angelis) non habet figuram, cum corporeus non sit, ergo non potest depingi, aut corporali imagine representari. Vnde Isai. 40. dicitur, Cui simile fecisti Deum, aut quam imaginem ponetis ei? & infra, Cui assimilasti me, & adaquasti, dicit Sanctus? & cap. 46. Cui assimilasti me, & adaquasti, & comparasti me, & fecisti similem?

Obseruandum verò est, duobus modis posse imaginem Dei depingi, vel ad representandum illum, prout in se est per propriam, ac formalem similitudinem: vel solum ad representandum secundum quandam metaphoram aut proportionem. seu sub aliqua specie, in qua interdum in Scriptura sacra apparuisse dicitur.

Dicendum est ergo Primo, non est absolute, & simpliciter reprehendendum vsu imaginum Dei, & angelorum, sed potius retineri posse, & expedire si prudenter fiat. Hæc est communis Theologorum sententia, & quidem (quod ad angelos attinet) aperte traditur in VII. Synod. act. 2. & 5. quamuis ratio, quæ ibi subiungitur, scilicet, quia angeli corporei sunt, non sit probanda, quia nec verum assumit, ne-

Xxx que

Adrian.
Euseb.
Athanas.
Nico. Papa.

Greg. Papa.
Chrysost.
Basil.
Athanas.
Greg. Naz.
Greg. Nyf.
Marian.
Victor.

Durand.
Abulens.
Ayala.

Isai. 40.
46.

Dei, & angelorum
imagines licite,
& religiose
in usu habentur.

Thanas.

que à tota Synodo directe approbata, sed solum est A
recitata ex quadam epistola Ioannis Thessalonien-
sis: postea verò Tharastius dixit. *Ostendit autem Pater
quod & angelos depingere oporteat, quando circumscribi
possunt, & ut homines apparuerunt, sacra Synodus dixit,
etiam domine. Quo verbo, propositionem ipsam ap-
probat, non veramque rationem: quamvis etiam ne-
cessarium non sit omnes rationes Consiliorum so-
lidas esse. Et probari præterea potest, quia (ut supra
dicebamus) Cherubim iussu Dei depicti sunt in an-
tiquo templo, & in Scriptura sacra sæpe inducuntur
angeli sub formis rerum sensibilium: quas optimè
explicat Dionys. cap. 13. & 15. de celest. hierarch. &
indicat, suo sæculo vsum fuisse in Ecclesia depin-
gendi angelos in ea specie, in qua leguntur in Scri-
ptura apparuisse. Quod his verbis clarius dixit Na-
zian. orat. 23. in principio. *Angelus est vestitus, can-
dor, & splendor, cum corporea forma pinguntur, ad des-
ignandam naturalem eorum puritatem. Et ex actis Con-
stantini, & Sylvestri constat, angelorum imagines in
Ecclesijs, quas ædificaverunt, posuisse.**

Dionys.

Greg. Naz.

VII Synod.

V. Synod.

Amphil.

Basil.

VI Synod.

Angel.

Sylvest.

Armit.

Barth.

Miran.

Adrian. I.

VII Synod.

Tharast.

Coe. Trid.

Imago Dei

non potest

esse, nisi me

taphorica

Dionys.

Nazian.

Clemens.

Alexand.

Theodor.

VII Synod.

Greg. Pap.

German.

August.

Varro.

Ex his verò ad imagines Dei gradum faciendo,
eodem ferè modo illarum vsum comprobari potest:
non est enim dubium, quin in Ecclesia Catholica per-
missus sit: nunquam autem Romana Ecclesia illum
generaliter admitteret, si honestus non esset: quin
potius VII. Synod. act. 5. circa med. Spiritus sancti
imaginem sub specie columbæ approbat: quam an-
tiquissimam esse constat ex V. Synodo act. 1. in sup-
plicatione clericorum, & monachorum Antiochiæ
ad Ioan. Patriarch. contra Severum, qui præsum-
perat, columbas aureas, & argenteas in formam Spi-
ritus sancti super divini laucra, & altaria appensas
sibi appropriare, dicens, nō oportere Spiritum san-
ctum in specie columbæ nominare. Refert etiam
Amphilochius, Basilium Magnum Eucharistiam in
huiusmodi columbis asseruare solitum esse. Sexta
etiam Synod. can. 82. approbat imaginem Christi
sub figura agni. Quanquam enim Angelus, Sylu-
Armil. & alij Summistæ, & Bartholomæus Miranda
in summa Conciliorum intellexerint, illo canone
huiusmodi imaginem prohiberi: vera tamen intel-
ligentia illius canonis est, quod potius hanc imagi-
nem admittat, quamvis non in ea tantum specie, sed
in propria etiam specie Christum depingi præcipiat.
Hic enim sensus, & consentaneus est verbis canonis,
si attentè legatur, & traditus est ab Adriano in epi-
stola ad Tharastium, quæ habetur in VII. Synod. act.
10. & Tharastio in epist. ad Antiochenos, & Alexan-
drianos in act. 3. eiusdem Synod. & ab eadem Synodo
act. 4. ante med. Et hinc sumitur argumentum, à si-
mili, nam est eadem ratio de hac metaphorica ima-
gine Christi, & de imaginibus Dei, quas etiam meta-
phoricas esse oportet. Et ideo Concil. Trid. sess. 25.
dixit ad monendum esse populum, non ideo depin-
gi imagines Dei, quia corporeus sit, in quibus verbis
supponit, has imagines esse depingendas. Ratio ve-
ro huius conclusionis ex sequenti constabit.

Dico ergo secundo, Non posse depingi imagines,
quæ formaliter ac propriè representent Deum, sed
solum metaphorice, & per quandam analogiam.
Prior pars est certa de fide: vnde Damasc. lib. 3. c. 17.
hoc sensu dixit extremæ dementiæ esse velle de-
pingere Deum: ut ipsemet explicuit orat. 1. de ima-
ginib. referens Dionysium & Gregor. Nazian. Et si-
militer habet Clemens Alexand. lib. 1. Stromat. circa
principium, & lib. 6. circa finem. Et in eodem sensu
Theodorus Patriarch. Ierosolymitanus in epistola
Synodali, quæ habetur VII. Synod. act. 3. dicit, *Inuisi-
bilis est divinitas, nec depingi nec figurari se permittit. Et se-
re eodem modo loquitur Gregor. Pap. epist. ad Ger-
manum, & Germanus epist. 1. ad Ioan. & in epist. ad
Thom. in eadem Synodo act. 4. Ac denique idem do-
cere voluit Aug. lib. 4. de Civit. c. 21. cum ex senten-
tia Varronis dicit, naturali lumine cognosci, Deum*

sine simulacro esse cōsedum: per simulacrum enim
intelligit imaginem, quæ propriam Dei formam re-
ferre existimetur: vel fortasse intelligit idolum, ut
infra dicemus. Ratio vero huius partis manifesta
est, quia cum Deus non habeat figuram corpoream,
non potest per corpoream imaginem representari.
Quæ ratio æque in angelis procedit, quamvis non
pari certitudine. Certius enim est Deum esse incor-
poreum, quam angelos, quamvis hoc etiam indubie
verum sit. Altera verò pars de imagine metaphori-
ca, ex præcedenti conclusione constat, nam si ima-
go Dei sensibilis, & licita est, & non propria, ergo
metaphorica. Præterea metaphorica imago Christi
hominis depingi potest, cur non etiam Dei? Et con-
firmatur, quia sacra Scriptura sæpe loquitur de Deo
per metaphoram, non in rebus sensibilibus, quia
nos, solum per analogiam ad res sensibiles illi
concepimus; & ideo etiam Deus sæpe apparuit sub
forma sensibilis, Verbum enim factum est homo, &
Spiritus sanctus apparuit sub specie columbæ, Ioan. 1.
& Pater sub specie senis Dan. 7. ut exponit Aug. lib. 2.
de Trinit. cap. vlt. & Genes. 18. Trinitas representata
est, quando Abraham tres vidit, & vnum adoravit,
ut eodem lib. 2. Aug. exponit cap. 11. ergo eadem ra-
tione potest Deus metaphorice depingi, sicut depin-
guntur etiam quatuor Evangelistæ sub speciebus
quatuor animalium, sub quibus in Scriptura sacra
representatur, vel sicut virtutes etiam solent meta-
phorice depingi. Denique in his imaginibus omnes vir-
tutes in præcedenti seculi numerata inveniuntur.
Nam in primis sæpe sunt necessaria ad historiam ali-
quam depingendam, deinde per se sum præcitant
Dei memoriam, fidem & devotionem, & per se nul-
lam malitiam neque vllum incommodum coniu-
ntum habent: ergo si non desit sufficiens populi in-
structio, & convenienti modo huiusmodi imagines
depingantur, utilis & honestus erit illarum vsum.
Plura legi possunt apud V. Valens. tom. 3. de sacra-
mentalib. cap. 150. & sequentibus, & Catharin. opu-
sculo de imaginib. & alijs autorib. supra citatis. Ex
hoc tamen bene colligit, Caiet. hoc loco, has imagi-
nes Dei non esse ad libitum depingendas, neque pri-
vata cuiusque intentione, aut inventione introducē-
das, sed iuxta modum in Ecclesia receptum, vel ut
in Scriptura, & in formis quibus Deus apparuit, fū-
damentum habeant. Et ideo etiam dicunt Sancti, ut
D. Tho. hic ad primum notat, ante incarnationem,
vel nullas, vel raras fuisse inter fideles imagines Dei,
quia nondum Deus apparuerat in forma humana,
neque in alia in qua commode depingi posset.

Sed obijciunt præceptum illud Exod. 20. Deute-
ronom. 4. & 5. *Non facies tibi sculptile, ibi enim saltem
imagines Dei videntur prohibere. Confirmari po-
test ex Lactantio lib. 2. de origine erroris cap. 2. ubi
inter alias hac ratione utitur, Imaginum ratio idcirco
ab hominibus inuenta est, ut possit eorum memoria reti-
neri, qui fuerunt vel morte subtradi vel absentia sepa-
rati: sed Deus non moritur, & eius spiritus ac lumen ubique
diffusum, absesse nunquam potest. Semper ergo super-
flua est eius imago. Ad principale argumentum Da-
masceus dicta orat. 1. vno modo respondet, ve-
rum esse illo præcepto fuisse prohibitas Hebræis
omnes imagines Dei, ut omnino ab idololatriæ peri-
culo abstraherentur, ut indicavit etiam Eleazarus
inter Hebræos peritissimus apud Euseb. li. 5. de præ-
parat. Euang. cap. 3. Iuxta hanc vero responsionem,
quam Catharinus supra sequitur, dicendum est, præ-
ceptum illud partim esse morale, quatenus idolola-
triam prohibet, quæ per se mala est, partim cæremoni-
ale, quatenus simpliciter prohibet omnem vsum
imaginum Dei non quia per se malus sit, sed quia ita
expediebat illi populo, propter illius ignorantiam,
ne Deum esse corporeum existimaret, neve ad idola-
triam, ad quam ex gentium consuetudine valde
propensus erat, delaberetur, præsertim cum gratia*

minus perfecta, & minus explicata fide frueretur. Vnde Deuter. 4 dicitur, Non vidistis aliquam similitudinem, ne forte decepti faciat vobis sculptam similitudinem. Et 4. Reg. 18. Ezechias confregit serpentem aeneum, quia superstitiose illo vtebantur Filij Israel. Quoad hanc ergo partem ceremonialem, cessavit praeceptum illud, & ita Damasc. illud cum praecepto circumfisionis comparat. Hec verò responsio in primis difficultatem patitur, quia iuxta communem Sanctorum expositionem omnia praecepta Decalogi, prae ter tertium quoad determinationem de observatione sabbati, moralia sunt, non ceremonialia, vt docet Irenae. lib. 4. contra haeres. cap. 31. & 32. & August. lib. 19. contra Faust. cap. 18. in specie loquens de primo praecepto, & epist. 190. cap. 12. ex hoc principio concludit, omnia haec praecepta prae ter illud de observatione Sabbati sine villa figurata locutione à nobis observari. Et idem docet Clem. Alexandrin. oratione exhortatoria ad Gent. fol. 2. de eodem primo praecepto in particulari loquens. Deinde totum illud, quod his verbis continetur, Non habebis Deos alienos coram me, non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quae est in celo de super & quae in terra deorsum, neque eorum quae sunt in aquis sub terra, non adorabis ea neque coles. Totum, inquam hoc, est vnum & idem praeceptum, nam si essent plura praecepta Decalogi, non essent tantum decem, sed vndecim vel duodecim, contra Scripturam Exod. 31. Deut. 4. Et ita illud esse vnum praeceptum docet August. supra & quæst. 71. in Exod. & Clem. Alexandrin. lib. 6. Stromat. & est communis sententia, ergo toto illo praecepto idololatria, & multitudine falorum Deorum prohibetur.

Respondetur ergo, non vetari imagines absolute, sed idola, & Deos manibus fabricatos, quibus vero Deo relicto, latere cultus impenditur. Vnde Levit. 26. clarius dicitur, Non facietis vobis idola, & sculptile, nec titulos erigitis, neque, in signum lapidem ponetis in terra vestra, vt adorati cum: ego enim sum Deus vestrus. Et id eo cap. 18. dixerat Deus, Ego Dominus Deus vestrus, iuxta consuetudinem terrae Aegypti, in qua habitastis, non facietis, &c. Et subdit cap. 19. Nolite conuertere ad idola, nec Deos consiliales facietis vobis. Et ad hunc modum vbi eum explicatur hoc praeceptum significatur, substantiam eius esse, vt nullus præterquam verus Deus colatur, & adoratur vt Deus. Ita exponit Aug. supra dicens, hoc praeceptum esse, idola non colere. Indicat Cyprian. lib. 3. ad Quirinum cap. 59. & lib. de exhortatione ad martyres. cap. 1. & Tertul. lib. 2. contra Marcionem circa finem. Clarius Damasc. lib. 4. de Fide cap. 13. & D. Thom. hic ad primum, vbi ita exponit omnia illa verba, Non habebis Deos alienos, scilicet fide, id est, non credes illos esse Deos: & ideo non facies sculptilia, id est, talium Deorum imagines: & eodem sensu concluditur, neque adorabis ea. quam particulam amplius in sequenti lect. explicabimus. Et inde clarius constabit differentia inter imaginem, & idolum, & huius praecepti perfecta intelligentia.

Ad Laetantium & rationem eius respondetur in primis, rationem nullius esse momenti, quia licet Deus sit vbiq; præsens, non tamen videtur à nobis, & ideo vt ilis potest esse imago, quæ illius memoriam excitet. Ad verba autem, seu intentionem Laetantij respondetur, eum loqui contra idola gentiū, sicut loquitur Scriptura, non contra imagines factas ad representandum Deum verum, quæ gentibus, contra quas scribit, vsui non fuerunt.

SECTIO III.

Virum Imagines Christi & Sanctorum sint adorandæ.

Varia contra imaginum adorationem vsus abstulerunt, multo magis earum adorationem illicitam esse censuerunt, non tamen omnes in eo fuerunt. Pr. Suarez, Tom. 1.

A sunt extremo errore, nam quidam eorum, etiam tempore VII. Synodi, admittere imagines quoad aliquem vsus præsertim ob memoriam & recollectionem prototyporum, non tamen permittebant, aliquam venerationem vel adorationem eis tribui. Hoc colligitur ex multis locis VII. Synodi, præsertim act. 6. circa finem: & ex Scripto Adriani ad Carol. Magn. præsertim cap. 50. vbi referuntur heretici asserentes cum Gregorio, imagines non esse confringendas; contententes tamen esse sententiam eiusdem Gregorij non esse adorandas. Et in hoc etiam errore versantur nonnulli Lutherani hoc tempore, qui etiam in templis illas admittunt, non tamen ad cultum, sed ad ornatum. Caluini vero nolunt eas in templis admittere, vt omnem occasionem vel apparentiam cultus auferant.

B Hanc sententiam nullus Catholicorum simpliciter probauit, imò omnes absolute docent, imagines esse adorandas, quidam tamen ita explicant hanc adorationem, vt ipsa vel parum discrepent à superiori sententia, vel nimirum illi fauere videantur. Durandus enim in 3. d. 9. quæst. 2. aperte docet, imagines non adorari nisi improprie & abusive, quia ad præsentiam earum sit rememoratio exemplarium quæ tunc adorantur in præsentia imaginum, ac si præsentia realiter essent; & ideo dicuntur adorari imagines. Vnde in num. 8 & 14. generalem regulam statuit, rem inanimatam, quæ non est subiectum susceptrum sanctitatis, non posse esse secundum se terminum adorationis. Vnde concludit, cruci Christi non deberi aliquem honorem, nisi in quantum reducit in memoriam Christi: & tunc (ait) solum adoratur prædicto modo, scilicet, quod ad præsentiam eius adoratur Christus, & circa illa exercentur illæ actiones vel signa honoris, quæ exhiberentur ipsi Christo, si præsens esset. Quia tamē sentit, illas actiones non fieri villo modo in honorem seu venerationem ipsius imaginis ideo dicit, ob hanc causam improprie dici imagines adorari, & solum ita loqui, quia ita loquuntur plures. Huius sententiæ fuit etiam Holkot. in lib. Sapient. lect. 157. & Picus Mirand. in Apol. 3. qui inter alios refert pro hac sententia Henricum quod lib. 10. q. 6. vbi dicit imaginem non adorari nisi per accidens cum prototipo. Sed illa vox per accidens, æquiuoca est, & ideo non satis constat de mente huius auctoris. Magis fauent huic opinioni Petrus Cluniac. epist. 2. cont. Petrob. c. de vener. Crucis, sub finem, & Ionas Aurelian. lib. de cultu imagin. à principio: insinuat etiam Castr. Verbo Adoratio, in illis verbis. Deniq; adoratio ipsa, est coram cruce sit, mens tamen nostra ad id solum fertur, quod crux ipsa representat, Dei scilicet Filium olim in cruce pendentem. Citari etiam solet Alexand. Alenf. 3. p. quæst. 30. art. vltimo: sed illius alia est sententia, vt infra videbimus. Ab hac opinione Durandi quidam moderni verbis discrepare videntur, dum simpliciter docent, imagines vere, & proprie adorari, tamen ita hoc declarant, vt re ipsa idem sentiant: Aient enim non aliter, neq; alia ratione adorari imagines, nisi quia coram eis & circa illas exhibentur externa signa honoris, vt genuflexio, deosculatio, inclinatio, vel apertio capitis, & similia, affectus tamen interior (aiunt) quatenus est affectus honorandi, seu exhibendi signum reuerentiæ & seruitutis, nullo modo dirigitur ad imaginē, sed solum ad prototypum, tanquam ad vnicum adorationis obiectum. Ita planè sentit Dieghus Pailua lib. 9. orthodoxarum explicationum per totum, præsertim §. de Imaginibus, versic. At Kemnitius, vbi inter alia sic scribit, Quamquam, si corporis motus, externamq; venerationem spectet, imago ipsa colatur, animus certe, qui pietatis, religionisq; imaginem intuetur, sed totus in re quam refert, positus est. Vnde infert, non pugnantia dicere, qui se imaginem adorare affirmauerit & negauerit, nam

Xxx 2 adorat

adorat corpore, animum vero in solum exemplar defixum habet. Fauent interdu V Valdenfis, Turrian. & alij sequente sect. citandi.

Fundamentum huius opinionis est, quia res inanimata nō est alio modo capax adorationis vel honoris, cum non percipiat signum honoris, quod circa illam exercetur, de quo fundamento plura in sect. 5. Quod si obijcias, quia heretici qui admittebant imagines propter solam recordationem non negarent, in earum præsentia posse sola exemplaria adorari, eisque signa submissionis exhiberi, respondent, verum quidem esse eos non negasse exemplarium venerationem, negasse tamen, signa honoris villo modo esse imaginibus exhibenda, etiam sola actione exteriori; & in hoc tantum discrepare à Catholicis, & propterea fuisse damnatos. Quod si utgeas, hoc modo exhibere signa externa coram imaginibus sine intentione interna adorandi, non esse adorationem; respondent interdu, hoc negando, quia, licet non sit summa adoratio, nonnulla adoratio est; interdu verò, Patres VII. Synodi non multum curasse, an illa exterior nō sit dicenda adoratio, sed in hoc solum intendisse, ut docerent, imagines cum aliquo signo exteriori reuerentiz & submissionis esse tractandas.

Aliorū sententia.

D. Thom.

Caiet.

Prima assertio.

Ex Scriptura colligitur.

Psalm. 98.

Quid nomen scabelli pedum Dei significet in scriptura.

Altera tamen sententia est, imagines verè ac proprie adorari, saltem ut materiale obiectum adorationis, vel totale, vel saltem parziale. Hæc est sententia D. Thom. in hoc articulo, ut etiam autores contrariæ sententiz, præsertim Durandus, & Picus Mirandulan. intellexerunt. Et Caietanus hic, & alij discipuli & expositores D. Thom. qui opinionem Durandi ut parum fidei consentaneum reijciunt, idem sentiunt. Atq; hæc opinio mihi maxime probatur: & ideo partim in hac sectione, partim in duabus sequentibus, ex professo confirmanda est declaranda, & defendenda.

Dico ergo primo, absolute & simpliciter fatendum esse, imagines esse adorandas, & honorificè tractandas. Hæc assertio est de fide: & præsertim fundatur in traditione & definitione Ecclesiæ, ut statim ostendemus. Habet tamen nonnullum in Scripturis fundamentum: nam ex Scriptura habemus res creatas, etiam inanimas, si Deo sacratæ sint, adorandas esse; ergo eadem ratione adorandæ erunt imagines, quæ personas sanctas & sacras repræsentant: nam hoc ipso res quædam sacræ sunt. Antecedens patet ex illo Psalm. 98. *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est*, ubi nomine scabelli, mystice quidem potest humanitas, aut erux Christi intelligi, ut Augustinus & Hieronymus exponunt: proprie tamen & ad literam intelligitur, vel propitiatorium, ut vult Iansenius, vel arca testamenti, ut alij exponunt, & recte confirmat Bellar. lib. 1. de Sanct. beatitud. c. 13. Aliqui verò, ut Basilus & Vatablus cum Chaldaica Pharafrasi nomine scabelli totum templum intelligunt. Quæ expositio, quamuis per se sumpta nihil nobis obstat, quia etiam templum est res creata & inanimata, tamen ab eis inuenta est, ut illa verba ad improprium sensum detorqueant, ut mox videbimus: & nullū habet in Scriptura fundamentū, tum

quia nunquā vox scabelli in Scriptura reperitur ad significandum templum, reperitur autem ad significandum arcam foederis. 1. Paral. 28. *Cogitavi, ut adificarem domum, in qua requiesceret arca foederis Domini & scabellum pedum Dei nostri*, tum etiam quia metaphora scabelli templo non potest recte accommodari, optimè verò quadrat in arcam: nam, ut dicitur 2. Reg. 9. *Deus sedebat super eam in Cherubim*, id est, in propitiatorio, quod super arcam erat in manibus Cherubim: & ideo arca erat quasi subscellum Dei. Alij vero per scabellum, terram intelligunt, quoniam hæc metaphora solet in Scriptura terra significari, Isaia. 66. Matth. 5. Sed licet de alijs locis hoc verum sit, tamen presenti nō recte accommo-

datur, ut patet tum ex illa ratione subiuncta, *Quoniam sanctum est*: hoc enim de terra absolute dici non potuit: tum quia ex ipso contextu constat esse sermonem de peculiari ritu, & adoratione Iudeorum. Vnde in principio Psalmi dicitur *Deus sedere super Cherubim*, & additur, *Dominus in Sion magnus, & infra, Iudicium & iustitiam in Jacob in seculis*, & deinde subiungitur, *Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius*, & additur rursus exemplum Moysis, & Aaron, qui fuerunt in Sacerdotibus eius, & Deum colebant; & arcam etiam testamenti venerabantur; tum denique quia terra propriè non adoratur, si nulla alia specialis ratio sanctificationis ei adiungatur, ut inferius videbimus.

Sed dici tandem potest, ibi non præcipi, adorari scabellum ipsum, sed Deum in scabello, seu in templo, ut Vatablus exposuit, Basilium imitatus, quomodo etiā potest Deus in terra adorari, iuxta illud, *Nolite iurare per celum, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum est pedum eius*, Matth. 5. Cui expositioni fauent similia verba Psalm. 131. *Adorabimus in loco, ubi steterunt pedes eius*, cum tamen in Hebræo etiam habeatur vox significans scabellum pedum eius, Fauet deniq; lectio Græca eiusdem Psalm. 98. quæ in ratione illa *Quoniam sanctum est*, non habet genus neutrum sed masculinum, *Quoniam sanctus est*, & ita etiam vertit Hieronymus iuxta veritatem Hebræam, Vatablus & alij. Non ergo scabellum, sed Deus adorari præcipitur, quoniam sanctus est. Et hæc expositio neminem amplectuntur heretici huius temporis, & approbare debent Catholici, qui dicunt proprie adorari Christum in imagine, non tamen imaginem ipsam, nisi abusiue & improprie. Recte tamen expendit Bellarminus supra, interpretationem hanc non quadrare iuxta proprietatem linguæ Hebræicæ: nam litera Lamed præponitur verbo adorandi, quæ non denotat locum in quo fit adoratio, sed personam, vel rem cui adoratio tribuitur, ut Genes. 25. *Adoravit Abraham populum terræ*, in Hebræo dicta litera præponitur: & Latine proprie vertitur, *Adoravit ad populum terræ*, ita ut præpositio ad, denotet terminum adorationis, quæ tamen Latine non proprie additur, & ideo etiam in dicto loco Psalmi prætermissa est. Vnde Paraphrasis Chaldaica ad eam vim explicandam, per dativum vertit, *Incurvate vos scabello pedum eius*: Non ergo ad solum Deum, sed etiam ad ipsum scabellum adoratio exhibenda, & dirigenda præcipitur.

Quod etiam ex usu illius temporis satis confirmatur, nam cum magna reuerentia tractabatur arca Testamenti: & tantum à Sacerdotibus vel Levitis tangi poterat. Vnde, qui irreuerenter eam tetigerunt, vel etiam aspexerunt, grauitèr puniti sunt, quæ omnia constant ex Deuter. 10. Ios. 7. Reg. 6. Reg. 6. Quapropter eodem modo exponenda sunt alia verba citata ex Psalm. 131. ita ut per illa verba, *adorabimus in loco*, non significetur locus, ubi fit adoratio, sed locus in quo erant pedes Dei, id est arca Testamenti, ad quam etiam fiebat adoratio. Vnde ibi etiam in Hebræo habetur, ut vertit Hieronymus, *Adoremus scabellum pedum eius*. Vnde post illa verba proxime subiungitur: *Surge Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tue*. Igitur etiam ipsa arca in veneratione habebatur. Nec refert, quod ratio illa in neutro vel masculino verti possit, *Quoniam sanctum*, vel *Quoniam sanctus est*, vox enim Hebræa ambigua est, & ad Deum, vel scabellum referri potest: eundem tamen reddit sensum: nam scabellum Dei adorari præcipitur, vel quia ipsum sanctum est, ut Latine vertit, vel quia Deus sanctus est, ut Græce vertit. Quanquam enim scabellum seu arca Dei adoraretur, tamen tota ratio adorandi illam erat Deus, quod nos etiam de imaginibus dicimus, ut infra explicabimus. Idemq; est de exteris rebus sacris.

Vnde in VII. Synodo act. 3. in epistola Theodori Patriarchæ

Patriarche Ierosolym. quam tota Synodus probavit, non solum area Testamenti, sed etiam mensa; propitiatorium, totumque tabernaculum, adorata esse dicuntur à filiis Israel. Et Damascen. lib. 4. de fid. cap. 17. ait, Moasicum populum tabernaculum illud adorasse, eo quod coelestium rerum imaginem gerebat. Et Hierony. epist. 130. ad Marcellam de Ephod: dicit, vestes sacerdotales, & alias res sacras (quas divina sacramenta vocat) in magna veneratione fuisse habitas. Et similiter August. lib. 3. de doctrin. Christi: c. 9. & lib. 3. de Trinitate. cap. 10. ait, res illas sacras propter sacram significationem meritis fuisse in veneratione & honore habitas, & idem dicit de vasis sacris concion. 2. in Psalm. 113. Sicut ergo huiusmodi res, licet inanimas, censentur aliquo modo sacras, & sanctas, ac adorandas, quia diuino cultui dicantur sunt, ita imagines, quia representant personas sacras, colendae sunt, quia propter hanc beatitudinem; etiam ipsae deputantur inter res sacras, vt D. Thom. 2. 2. q. 99. art. 3. recte docuit.

Ex Eclesia Secundo principaliter probatur hęc veritas ex definitione Ecclesie, quę præcipue tradita est in VII. Synodo generali, Act. 7. & in discursu totius Synodi multa ex historijs Ecclesiasticis; Sanctis Patribus referuntur, ex quibus concluditur, hanc esse Apostolicam traditionem. Leguntur etiam in illa Synodo epistolę Adriani Papę, & aliorum Episcoporum, ex quibus constat, vniuersam Ecclesiam Gręcam & Latinam in hac veritate conspirasse. Et huius Synodi definitio refertur in Concilio Florentino sess. 5. & ab omnibus recipitur. Et antea tradita fuerat hæc veritas in VII. Synod. can. 82. & in Concilijs Romanis sub Greg. III. & Steph. III. prout in eorum gestis & in alijs historijs refertur, & insinuat ab Adriano Papę in Scripto de Imaginibus ad Carolum. Item colligitur hæc veritas ex can. 73. Trullano, & Concil. Trid. ex VII. Synod. can. 3. Actandem definita est in Concilio Tridentino sess. 25. Ex Sanctis Patribus nunc alia non refero, quia sufficiunt quę in VII. Synodo asseruntur, & quę in præcedentibus sectionibus à nobis adducta sunt; & alia opportuniore loco in sequentibus sectionibus asseremus.

Idē ex Ecclesia Prædicta. Tercio habetur hæc veritas ex communi vsu & traditione Ecclesie, quam in sect. 1. satis indicauimus: nam fere vbicunque fit mentio harum imaginum, fit etiam de veneratione illis debita, & statim plura referemus. Nunc illud maxime hanc traditionem confirmat, quod Deus varijs miraculis per imagines factis hunc cultum sibi placitum esse testatus est. Neque enim Deus suis diuinis operibus, & beneficijs singularibus, quę cultoribus imaginum contulit, rem turpem, aut superstitionem esse testatus est. Neque horum miraculorum veritas potest, nisi valde impudenter negari, cum à grauissimis autoribus & historiographis referantur, vt videre licet in VII. Synod. Act. 4. & 5. Damascen. orat. 1. & 3. de Imag. Athanas. lib. de Pass. Imag. Dom. & Euag. lib. 4. histor. c. 26. & alijs. Neque etiam oportet plura hic in speciali referre.

Miraculū pro adoratione imaginis B. Virginis. Solum illud attingam, quod de religioso quodam refertur: qui cum vehemēti demonis tentatione vexaretur, illaq; liberari cuperet, ei demon apparuit, & à tentando se cessaturum promisit, si religiosus consuetudinem adorandi imaginem B. Virginis omittere sponderet; quod ipse omnino negauit, eoq; modo facilius & cōstantius tentationem superauit. Ita refertur in Prato Spirituali c. 45. & à VII. Synodo & Damasc. locis citatis approbatur.

Pratiū Spirituale. Vltimo probatur ratione, quā honor imaginis in prototypum reducat, vt in VII. Synodo sæpe dicitur ex Basil. lib. de Spirit. Sanct. cap. 18. & Ambros. serm. 10. in Psalm. 118. & videtur esse principium quasi lumine naturę per se notum, ad honorem alicuius personę pertinere, vt non solum in se, sed etiam in imagine honoretur. Vnde colligitur sæpe Patres, Fr. Suarez Tom. 1.

A hominem, hoc ipso, quod est ad imaginem Dei, esse honore dignum, vt videre est apud Aug. epist. 113. August. Cyrill. Ierosolym. catech. 12. Hinc etiam antiqua consuetudo obtinuit, vt imagines Imperatorum honorifice tractarentur, quam etiam Christianos semper seruasse satis colligitur ex fraude Iuliani, quam refert Nazianz. orat. 3. quę est prima contra Iulian. post medium; Fecit enim ille, vt prope suam imaginem idola falforum Deorum ponerentur, vt Christiani suam imaginem venerantes, idola colere viderentur. Et ex eodem principio contumelia vel iniuria illata imagini, ad personam representatam pertinere censetur. Nota est historia Theodolij de vindicta, quam in Antiocheno exercuit propter deiectionem, & contumeliose tractatam Imperatricis imaginem, vt est apud Ambr. orat. de morte Theodol. & Chrysost. homil. 2. & 3. ad popul. & Niceph. lib. 13. histor. capit. 34. ergo.

B Et confirmari potest, nam res sanctę veneratione dignę sunt: sed imagines ex relatione, quam habent ad personas sanctas quas representant, aliquo modo sanctę sunt: ergo ea ratione venerandę seu adorandę sunt. Maior constat, quia sanctitas est præcipuum fundamentum adorationis, & honoris. Minor vero constat, tum ex modo loquendi Scripturę, in quare inanimatę ex relatione ad munera sacra, vel ad sacras personas, sanctę dicuntur; & ea ratione veneratione dignę censentur, Exod. 3. *Solus calcamenta de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, terra sancta est.* Et cap. 12. Dies festi, sancti & venerabiles dicuntur: & vestes sacerdotales, sanctę dicuntur capit. 28. Tum etiam, quia, vt notauit Augustinus lib. 2. de peccat. merit. & remiss. capit. 26. & sermon. 14. de verbis Apostoli sanctificatio non vnus modus est, nam quędam est intrinseca & propria, per veram ac internam sanctitatis susceptionem; alia vero est per aliquam habitudinem ad veram sanctitatem; quo modo etiam sacramenta dicuntur sancta, & vtrique sanctitati seu sanctificationi sua proportionata veneratio respondet. Quare ratione dixit Concilium Tridentinum sess. 13. cap. 7. ad omnes sanctas functiones sanctę & reuerenter esse accedendum: eadem autem ratio est de omni re sancta. Quod vero imagines rerum sacrarum in hoc ordine collocentur constat, tum ex communi & recepta Ecclesie appellatione: sic enim appellantur, sanctę imagines, frequenter in VII. Synodo & alijs Patribus: & communi vsu Ecclesie, & sic discernuntur, non solum ab idolis, sed etiam à prophanis imaginibus. Tum ex citato testimonio D. Thom. 2. 2. quęst. 99. art. 3. vbi inter res sacras, quibus sanctitas attribuitur, eo quod diuino cultui dicantur sunt, imagines numerat. Tum deniq; à paritate rationis, quia non minus sufficiens est hæc habitudo imaginis ad huiusmodi effectum, quam habitudo loci, vel alia similis. Vnde etiam Scriptura sacra appellatur, propter sacram significationem. 2. ad Timoth. 3. ergo similiter imago.

E Ex hac conclusione & ratione colligitur primo, hanc adorationem imaginum prout ad illas terminatur respectiuam esse, & non absolutam. Probatur ex dictis, quia solum adorantur propter excellentiam & sanctitatem eorum, quos representant, cum enim imagines res inanimatę sint, non possunt in se habere excellentiam, propter quam adorentur: ergo tota ratio adorandi illas, est excellentia prototypi: ita ergo adoratio earum non est absoluta sed respectiua, id est, propter habitudinem ad extrinsecam excellentiam.

Obiectio. Dices. In se habet imago figuram, & similitudinem alterius: ergo in se habet rationem propter quam adoretur, sicut interdum amatur imago propter figuram, quam in se habet. Respondetur, negando consequentiam, nam illa eadem forma & figura adorabilis nō est, nisi propter habitudinem ad

xxx 3 excellen-

excellentiâ prototypi. Quod illomet exemplo amoris declaratur, nam, si quis amet imaginem solum quia eius pulchritudine & coloribus delectatur, ille non amat imaginem propter prototypum, sed propter se: unde cum illo amore imaginis posset simul esse odium rei representatæ. Hoc autem modo non potest prudenter adorari imago, quia ut sic non habet excellentiâ aliquam honore dignam, licet habeat aliquam amabilem bonitatē. At verò, si quis amet imaginem, solum ut faciat sibi aliquo modo præsentem rem quam representat, tunc, licet amet ipsam figuram, tota tamen ratio amandi est res representata. Sic ergo dicendum est de honore, quia imagines non possunt alio modo honestè adorari.

Ceroll. 2.

Secundo infertur ex dictis, hunc cultum imaginum sacrarum religiosum esse & proportionatum sanctitati personarum, quas imagines representant: nam cultus in sanctitate fundatur, religiosus est: huiusmodi autem est cultus imaginum, sicut & cultus aliarum rerum sacrarum, iuxta illud, *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.* Quæ assertio amplius in sequentibus declarabitur.

Imagines
respectu
sed proprie,
non abusive
adoranda.

Medina
Victoria.
Gabriel.
Palud.

Secundo principaliter asserendum est, imagines non abusive tantum & improprie, sed verè ac proprie esse adorandas, quamvis respectu. Sub his terminis pauci ex antiquis Theologis conclusionem hanc proposuerunt, aut declaraverunt. Sed moderni contra Durandum dicunt, eius sententiam, quæ huic conclusioni contraria est, periculosa esse ac temerariam, & heresim sapere. Ita Medina hic, qui refert, Victoriam asseruisse illam esse hereticam. Ecce est hæc conclusio communiter recepta à posterioribus Theologis, quos infra sect. 5. commemorabo. Ex antiquioribus vero docuit eam expressius Gabriel in 3. d. 9. & super Canonem lect. 49 & Paludan. in 3. d. 9. q. 1. art. 3. ubi in primis ait, imaginem verè adorari, licet solum propter exemplar: & infra dicit quippiam valde notandum, scilicet esse absurdum principium, nihil irrationale esse adorandum in se, quia licet non propter se, tamen in se adorari potest & debet; & ponit exemplum in instrumentis passionis, de quibus ait, *Non solum veneramus Crucifixum in eis, sed etiam ipsa in se ipsis propter Crucifixum*, hoc ergo est, quod nos de imaginibus dicimus. Et idem sentit Maior eadem d. 9. q. 1. dum declarat, imaginem verè esse adorationis obiectum. Est tamen, & in hoc autore, & in alijs notandum, interdum ita loqui ut dicant, imaginem per accidens adorari, intelligunt autem, per aliud, seu ratione alterius adorari, non vero ipsam adorationem non verè ac proprie dirigi ad imaginem, ut ipsimet declarant.

Probatur ergo assertio posita primo in genere, ex definitionibus Conciliorum & Patrum: simpliciter enim nobis tradunt imagines esse à nobis adorandas; & sub anathemate hoc definitur in Act. 7. VII. Synodi: at verò, si improprie & abusive tantum adorari deberent, potius esset simpliciter neganda, quam affirmanda talis adoratio: nam impropria & abusiva adoratio reuera non est adoratio, & immerito damnetur, ut heretici, qui admittentes imagines quoad alios usus, solum earum adorationem respuebant, & negabant: nam si adoratio verè non terminatur ad imagines, & ideo, solum abutendo seu improprie utendo verbo adorandi, dici possunt adorari, ergo verè ac proprie utendo vocibus, atq; adeo simpliciter loquendo, merito negari potest, eas esse adorandas.

Ratione hoc confirmatur, declarando rem ipsam: nam vel imago verè & in re ipsa est obiectum adorationis saltem materiale, totale vel parziale, aut neutro modo est obiectum. Si primum dicatur, id est quod intendimus, nam obiectum, quod est materia circa quam actus animæ versatur, proprie à tali actu denominatur. Sic enim proprie credi dicitur veri-

tas illa, circa quam actus fidei versatur, & amari res illa, ad quam amor terminatur, siue propter se, siue propter aliud ametur. Sic ergo proprie dicitur adorari res illa, ad quam ut ad obiectum & materiam adoratio dirigitur, siue propter se, siue propter aliud adoretur, quem modum adorationis latius in duabus sectionibus sequentibus declarabimus. Si autem dicatur, imaginem nullo ex dictis modis esse obiectum adorationis, non solum sequitur, ipsam abusive adorari, ut alij dicunt, sed etiam plene sequitur, vere ac simpliciter loquendo, illam non adorari. Probatur quia neque est obiectum formale adorationis, ut per se constat, quando quidem adoratio non fit ratione illius, sed prototypi: neque etiam est obiectum materiale, ut dicitur; ergo nullo modo est res quæ adoratur: ergo nec verè adorari dici potest: nam hæc denominatio vere non cadit nisi in obiectum neque aliam habitudinem denotat. Et confirmatur, nam, si non est imago obiectum adorationis, cur dicitur, vel abusive adorari? Dicitur ex Durando & Pico Mirando dici adorari, solum quia ad præsentiam imaginum adorantur prototypa, quæ per imagines ad memoriam reuocantur. Sed hoc reuera nihil aliud est quam dicere, imagines esse occasionem vel signa excitantia hominem ad adorandum prototypa, non verò esse res quæ adorantur, licet vulgo ita existimetur: & ita plane sentit Durandus, illam locutionem solum admittens, quia ita loquuntur plures, non quia reuera ita sit. Quo fit, ut ex huius sententia proprius & rigorosus loquerentur heretici, quam Catholici, & tunc consequenter loquitur, nam qui, visa pulchra specie creaturæ, animo insurgit ad considerationem creatoris, & illum laudat: ac diligit, non potest vere dici diligere aut laudare creaturam, etiam si præsentia creaturæ excitauerit amorem creatoris: ergo idem erit de adoratione imaginum, si tantum in earum præsentia adorantur prototypa, quia tunc imagines non deseruiunt nisi ut occasionem vel signa excitantia memoriam. Hinc merito in VII. Synodo act. 6. grauissime reprehenduntur, qui dicebant, imagines retinendas esse propter memoriâ, non propter adorationem, quod in re fere dicunt, qui solum abusive adorationem imaginum in prædicto sensu admittunt: quia, si tantum adorantur prototypa in præsentia imaginum: ergo imagines solum memoriæ deseruiunt, ut eis visis, prototypa per recordationem adorentur. Neque est verisimile, illos hereticos qui dicebant, imagines retinendas esse solum ob memoriâ prototyporum, negasse, in earum præsentia posse adorari exemplaria, eum id nulla apparenti ratione fundari possit: nam, si exemplaria ipsa per se sunt digna adoratione, quid obitare potest præsentia imaginis, quo minus adorari possint. Hinc rursum in eadem VII. Synodo frequenter dicitur, imagines esse adorandas non tamen latria summa & perfecta: & est sermo, non tantum de imaginibus Sanctorum, sed etiam de cruce & de imagine Christi: at verò, si imago tantum abusive adoranda esset in prædicto sensu, perfectissima latria esset adoranda, quia per recordationem & in præsentia imaginis Christi perfectissima latria adoratur Christus: ergo Concilium negans, imaginem tali adoratione coli negat abusive coli, seu (quod idem est) negat, talem adorationem ex eo præcise, quod terminetur ad prototypum ut ad rem adoratam, dici posse adorationem imaginis, & è contrario, docens, imaginem adorari alia inferiori adoratione, consequenter docet, non abusive tantum, sed proprie adorari. Unde in eadem Synodo act. 3. non solum dicitur adorari exemplar in imagine, sed etiam adorari imago propter exemplar. In quo dicendi modo satis significatur, imaginem esse rem adoratam propter exemplar tanquam propter rationem adorandi. Quod etiam significauit Leonius act. 4. dicens, *Imagi-*

Responde
David &
Pico Mirando.

item adorans, non materiam aut colores, sed inanimatum Christi characterem adorans.

Tertia conclusio.

Tertio dicendum est, non solas actiones externas adorationis circa imagines esse exercendas, sed etiam interiorem intentionem cultus, & adorationis ad eas esse dirigendam. Hec assertio est contra vltimum modum explicandi priorem Catholicorum sententiam, quem solis verbis ab opinione Durandi differre dixi. Nam Durand. etiam concedit actiones externas cultus, circa imagines exerceri, sed quia existimauit intentionem cultus ad sola exemplaria dirigi, negauit illam esse propriam imaginum adorationem, alij vero contendunt esse simpliciter ac propriè adorationem in quo (vt opinor) minus consequenter quam Durand. loquuntur, & ideo eorum opinio probabilior non est. Prima ergo ratio conclusionis est, quia sola exterior actio sine intentione colendi, non est adoratio, nisi fortasse ficta vel apparens: est enim intentio, quasi anima & vita adorationis, quæ illi dat esse in ratione adorationis. Vnde fit, vt eadem actio externa ex diuersa intentione, diuersam rationem adorationis recipiat, vt in principio huius materiz notauimus. Propter quod rectè dixit Leontius in dial. cont. Iud. in act. 4. VII. Synodi citatus, in omni adoratione intentionem ipsam requiri & expectari, seu spectari & considerari debere: vbi ergo nulla est intentio cultus & honoris, nulla est vera adoratio. Respondent, ad hanc adorationem satis esse, quod procedat ex simplici affectu exhibendi imaginis signum illud aut notam honoris, quamuis non procedat ex intentione honorandi vel colendi ipsam, sed tantum rem in illa representatam quia adoratio in externa actione principalius consistit, vnde sicut vere dicimur de osculari imagines, genua eis flectere, caput aperire, & similia, ita dicimur simpliciter, & propriè illas adorare, quia volumus tales actiones circa illas exercere, etiam si intentio cultus ad illas non feratur. Sed hoc non rectè dictum est, quia vt ex Damasc. & Anastas. supra retulimus, adoratio est signum, seu emphasis honoris, quod, vt rectè declaratur, respectiue intelligendum est, scilicet, esse signum honoris, qui exhibetur illi rei quæ adorari dicitur: nam vt per se constat, adoratio non est signum alieni honoris, sed proprii eius qui adoratur. At vero signum honoris, quod circa imaginem exercetur si non procedit ex intentione honorandi imaginem sed solum prototypum, non est honor imaginis, neque est signum honoris illi exhibiti: ergo neque est adoratio imaginis. Minor patet, quia honor, vt Aristot. dixit, est in honorante, & ideo omnino pendet ex intentione honorantis: ergo cum tantum aliquis honorat, quem honorare vult, & intendit: ergo, si osculando imaginem Christi, ego non intendo honorare ipsam imaginem, sed solum Christum, reuera non honoro imaginem, sed tantum Christum: ergo neque adoro. Patet hæc vltima consequentia, cum à paritate rationis, tum etiam quia adoratio & honoratio, vel conuertuntur, si respectu superioris cum debita proportionem sumantur, vel certè honor est superior ad adorationem, quia omnis adoratio est honor, quamuis non omnis honor sit adoratio, dicente August. lib. cont. fer. Arian. cap. 23. Honorat omnis qui adorat, non tamen adorat omnis qui honorat.

Atq; hinc secundo probari potest conclusio ex varijs locutionibus VII. Synodi, quibus non obscure indicatur, adorationem exhiberi imaginibus ex intentione adorandi ipsas, & non tantum exemplaria in ipsis representata. Primò quidem, quia adoratio imaginum honoraria, seu honorifica dicitur: & imagines ipsæ honorabiles, ac venerandæ. Vnde in act. 7. in epist. totius Synodi, ad omnes Ecclesias, sic dicitur, honorabiliter adoramus, scilicet, imagines. Quid autem esse potest, honorabiliter adorare, nisi ex animo & intentione colendi ipsas, & honorandi, ad-

adorare. Deinde quia act. 6. in fin. dicitur. Non indignas habemus imagines honores, salutatione & veneratione, debis autem illis venerationem, & adorationem dare debemus. Si ergo imagines sunt dignæ honore, illis exhibendus est ex intentione colendi ipsas: alioquin non eis datur adoratio, sed alicui in ipsis, circa ipsas, vel occasione earum: sicut oratio non fit ad imaginem, sed ad exemplar coram imagine. Et in eadem act. 6. to. 4. in principio, ait Epiphanius de typo crucis, Apud nos honorabilis existit: & act. 1. ait Basil. in sua confess. Honorifice veneror venerandas imagines, suscipio, & amplector, honoremque debitum eis exhibeo, & act. 2. ait Adrian. in epist. Ex animi desiderio eas veneramur, & inferius Tharastius, Has desiderio nostro adoramus, vt in nomine Christi, Deiparæ, & sanctorum factas. Et inferius Euthym. Episcop. Sardeniense, Ego (inquit) lectus Beatisissimi Papæ veteris Romæ literis, sincere & irrepugnabiliter inherco; & infra Ob eam causam venerandas imagines ex toto corde cum debito honore, & saluatoria adoratione suscipio & infra ait Elias Episcop. Creten. Iuxta sanctissimi Papæ Adriani literas confiteor & teneo venerandas & sacras imagines, nunquam seponens, sed perfectè adorans. Quomodo autem dici potest perfectè adorare, qui solum externum actum exhibet, non verò ex intentione colendi. Deniq; Concil. Trident. sess. 25. de imaginibus dixit, eis debitum honorem & venerationem esse impertiendam: offendimus autem, non posse verum honorem appellari, si desit intentio honorandi.

Vnde argumentor tertio, nam velle genua flectere, vel aliud simile signum externum honoris exhibere coram imagine, aut est velle adorare illam, aut non. Si primum dicatur, & conceditur nobis quod intendimus, nimirum, intentionem adorandi imaginem esse necessariam, vt verò ac propriè dicatur adorari imago; & aliunde non proceditur consequenter, nam, si ipsamet voluntas exhibendi signum honoris intrinsecè est intentio cultus, male & sine causa distinguitur inter simplicem voluntatem exhibendi signum honoris, & intentionem cultus. Quod si hæc duo distinguuntur, vt reuera distingui possunt, dici non potest, voluntatem flectendi genua, vel exhibendi aliud simile signum, esse, vel intrinsecè includere voluntatem adorandi. Aliud est ergo, formaliter & moraliter loquendo, velle genua flectere coram aliqua, & velle illam adorare, quia illud prius solum est quasi materialiter exercere illud quod est signum honoris, hoc autem posterius est velle exhibere illud tanquam signum honoris. Quod si illa voluntas exhibendi signum honoris coram imagine solum cadit in illud signum, vt materialis quedam actio est, non verò formaliter vt est signum adorationis, non potest talis signi exhibitio respectu imaginis, dici vere ac propriè imaginis adoratio aut cultus, quia adoratio dicit humanam & voluntariam actionem, procedentem ex voluntate adorandi. Vnde, licet demus, adorationem hanc per exterioriorem actionem consummari, tamen exterior actio seclusa voluntate adorandi, non potest vere ac propriè adoratio appellari, quia, vt ostensum est, adoratio est quidam honor, honor autem exhiberi non potest sine intentione honorandi. Et hac ratione qui exterius exhibet idolo signum honoris sine intentione colendi, non vere honorat, vel adorat idolum, sed simulat se adorare. Vnde non proprie committit proprium & perfectum idololatriæ peccatum, sed simulationis idololatriæ. Quod si non solum sine voluntate adorandi, sed etiam sine voluntate simulandi adorationem, talem actionem quispian exerceret, non solum non adoraret, sed neque etiam adorationem simularet. Quomodo multi exponunt factum Naaman Syri 4. Reg. 5. vt videre licet, in Abulen. libi q. 25. Tota ergo ratio adorationis ex voluntate adorandi pendet, nec vera adoratio sine intentione cultus intelligi potest.

Xxx 4

Nec

*Enasio ve-
fuitur.*

Nec satisfaciunt si quis respondeat, verum quidem esse nullam adorationem veram exerceri posse nisi ex intentione cultus, non tamen esse necessarium, ut adoratio & intentio cultus ad idem referantur: sic ergo adoratio imaginis procedit ex intentione colendi exemplar: & hoc satis est, ut possit esse vera adoratio imaginis, quamvis non procedat ex intentione colendi ipsam imaginem, Hoc (inquam) satisfaciunt non potest, quia, sicut vera adoratio ut sic essentialiter ac formaliter requirit intentionem adorandi; ita adoratio huius vel illius rei essentialiter requirit proportionalem intentionem adorandi talem rem: est enim eadem proportionalis ratio. Item quia adoratio ex propria ratione dicitur actionem, quæ ad alterum refertur, ergo ut sit vera adoratio alicuius, necesse est ut sub ea ratione ad illum voluntariè referatur. Item, quia honor vnus non potest verè dici honor alterius rei distinctæ, nisi in illam aliquo modo refundatur, seu ab illa partietur: sed imago est res distincta ab exemplari: ergo non potest honor exemplaris dici honor imaginis, nisi in illam aliquo modo refundatur: ergo sub ea ratione potest & debet intendi, ut sit vera adoratio imaginis. Tandem declaratur exemplo, nam, si quis ex mera intentione humiliandi seu submittendi se Deo, terram deosculatur, verè ac propriè non adoratur terram, sed solum Deum, quia tantum materialiter exercet actionem illam circa terram ex intentione cultus solius Dei: ergo, ut actio habeat rationem verè adorationis respectu illius rei circa quam proximè exercetur, non sufficit simplex voluntas exercendi talem actionem circa talem rem ex intentione cultus circa aliam, sed necesse est, ut intentio cultus se extendat ad omnem rem, quæ propriè adorari dicitur.

VII Syn.

Vltimò possunt ad hanc assertionem confirmandam applicari omnia quæ in confirmationem primæ assertionis adduximus: nam illa probant, adorationem dirigi posse ad rem etiam inanimatam, quatenus per aliquam sanctificationem aliqua veneratione digna efficitur, iuxta illud, *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est*: in quo autem, ut rectè dixit Epiphanius in VII. Synod. Act. 6. tom. 3. & 4. per sacram representationem absque alia precatione venerabilis existit, & quandam sanctificationem accipit: ergo ad illam potest adoratio & intentio adorationis aliquo modo referri. De qua ratione & de tota huius assertionis confirmatione dicemus plura in duabus sectionibus sequentibus, ubi etiam latius satisfaciemus fundamento contrarie sententia. Nunc breuiter dicitur, falsum esse, rem inanimatam esse omnino incapacem vel ineptam, ut ad illam intentio cultus referatur: quando illè cultus non est absolutus sed respectiuus, & propter excellentiam extrinsecam tribuitur. Neque etiam est necesse, ut res quæ adoratur, percipere possit honorem qui ei tribuitur; neque etiam est de ratione adorationis, ut hac intentione tribuatur, sed solum quod vnaqueque res iuxta capacitatem suam reuerenter tractetur, & quæ ipsa signa externa testimonij præbeant illius religiose existimationis, quæ de vnaquaque re habetur, vel haberi debet. Sic enim de imaginibus existimationem habemus, non vulgarem qualem habemus de alijs rebus prophanis. Et hæc existimationem indicare volumus, quando eas reuerenter tractamus. Atque hoc modo intentionem cultus & honoris ad eas dirigere possumus. Et hoc videtur explicasse Tharasis in act. 4. VII. Synodi, ubi, cum ex lib. Maximi Abbatis, hæc verba relata essent, *Venerandam crucem, & imaginem Dei Saluatoris nostri Iesu Christi, nec non Domine nostre Deipara, salutarum, Constantinus Cypri Episcopus exposuit, verbum salutarium positum esse pro verbo adoratum*, Tharasis vero addit, *Animaduertamus hoc verbum, salutarum, quod & nos reuerenda acceptione facere debemus.*

*Maxim.
Abb.*

Illatio.

Vnde etiam obiter constat, falsum omnino esse

A Patres VII. Synodi non multum curasse, an cultus exhibendus imaginibus nomine adorationis, vel alio significetur: quanquam enim illi Patres non curauerint, an illa actio possit alijs nominibus declarari, id est, non hoc excluderunt, sed admisserunt potius, scilicet nomine salutationis, honoris, venerationis, & similibus, ut videre licet in citatis locis, & in Breui demonstrat. de imaginib. quæ ex Epiphania habetur act. 6. in fine, & in epist. Tharasis ad Imperatores, quæ habetur act. 7. tamen multum curauit, ut nomen adorationis huic cultui non negetur, sed potius verè ac propriè tribui credatur.

Vnde sub hac voce sæpius sub anathemate definitur, imagines esse adorandas; & aliæ voces ita applicantur, ut voci adorationis æquiualeant, & illam includant; ut apertissimè constat ex act. 7. in definitione fidei, & in epistolis ad Imperatores & ad omnes sacerdotes. Quapropter Thesaurus act. 4. post testimonium Anastasij Episcopi. Theopoleos, quod adoratio sit emphasis seu symbolum honoris, subdit *Tanquam hypocritas redarguendos, esse omnes qui imagines se venerari confitentur, adorationem autem recusant.* Et Epiphanius in fine act. 6. in demonstr. pro imagin. *Semiprobos, & falso veros appellat eos, qui imagines ob recordationem admittunt, & salutationem earum recusant, & statim declarat, per salutationem adorationem intelligi.* Et ad hoc confirmandum Tharasis in epist. ad Imper. act. 7. inter alia adducit, quod de Pharisæis Dominus dixit Matth. 23. *Amant primos acubitus in mensis, & salutationes in foro, & declaratur, salutationem hoc loco à Domino appellari adorationem, & subdit verba notanda in fauorem vltimæ assertionis, & contra oppositam sententiam, Pharisæi (inquit) glorioso animo pradi, & ipsos iustos existimantes, ab omnibus adorari studebant: non enim ore osculari petebant, fuisse enim hoc humilitatis signum, & haudquaquam Pharisæis supercilij. Igitur saluta, quæ est adoratio, non consistit in solo actu, vel signo externo, etiam voluntariè exhibito, nisi procedat ex vera intentione cultus, & reuerentia; & hæc est adoratio propria, quæ imaginibus etiam exhibenda decernitur.*

Contra doctrinam vero his assertionibus explicatam multa obijciuntur tum à Catholicis, tum à hereticis, quæ in sequentibus sectionibus, neminem iam ab hereticis, quæ in sequentibus sectionibus, præsertim 4. 5. & 8. à nobis tractanda sunt. Nuncio lum liberè proponere argumentum, quod heretici huius temporis magnifaciunt, ex definitione Concilij Francofordienlis, in quo dicunt II. Synodum Nicenam damnatam ac reprobam esse, eo quod imaginum adorationem approbasset; ipsum vero Francoford. Concilium, imagines retinendas quidem, non vero adorandas, indicasse. Hanc autem illius Concilij definitionem probant primo ex actis eius, quæ nuper ipsi in lucem ediderunt. Secundo ex historijs, quæ definitionem hanc Concilij Francofordien. referunt, ut patet ex Annonio in annalib. Francoford. ann. 794. & Abbat. V. Sperrin Chro. ann. 793. & alij. Tercio ex lib. Carolin. contra imaginem in quibus docetur, imagines, quamvis retinendæ sint, non tamen propter adorationem; illos autem libros auctoritate Caroli Magni, & Patribus Francoford. Concilij oblatos, & ab eis susceptos & approbatos. De hoc argumento multa his temporibus scripta sunt à Catholicis, non quia difficile sit, quod ad doctrinam dei spectat, sed quia veritas historię, quæ in eo attingitur, & difficile potest ex antiquis scriptoribus erui, & nonis hereticorum inuentis, & mendacijs inuoluta magis & obscurior effecta est. Pimo igitur breuiter respondere possemus, quidquid sit de ijs, quæ in argumento sumuntur, non esse autoritatem Concilij Francofordien. cum autoritate VII. Synodi, neque testimonio Carolicū testimonio Adriani Papæ comparanda. Fuit enim Synodus Nycena Oecumenica & à Summo Pontifice probata, Concilium autem Francoford.

Matth. 23.

*Obiectio
hereticorum
neminem
iam ab hereticis
præsertim 4. 5. & 8.
à nobis tractanda
sunt. Nuncio
lum liberè
proponere
argumentum,
quod heretici
huius temporis
magnifaciunt,
ex definitione
Concilij
Francofordienlis,
in quo dicunt
II. Synodum
Nicenam
damnatam
ac reprobam
esse, eo quod
imaginum
adorationem
approbasset;
ipsum vero
Francoford.
Concilium,
imagines
retinendas
quidem,
non vero
adorandas,
indicasse.
Hanc autem
illius
Concilij
definitionem
probant
primo ex
actis
eius, quæ
nuper
ipsi in
lucem
ediderunt.
Secundo
ex
historijs,
quæ
definitionem
hanc
Concilij
Francofordien.
referunt,
ut patet
ex
Annonio
in
annalib.
Francoford.
ann. 794.
& Abbat.
V. Sperrin
Chro. ann.
793. & alij.
Tercio
ex lib.
Carolin.
contra
imaginem
in quibus
docetur,
imagines,
quamvis
retinendæ
sint, non
tamen
propter
adorationem;
illos autem
libros
auctoritate
Caroli
Magni,
& Patribus
Francoford.
Concilij
oblatos,
& ab eis
susceptos
& approbatos.
De hoc
argumento
multa
his
temporibus
scripta
sunt
à
Catholicis,
non
quia
difficile
sit,
quod
ad
doctrinam
dei
spectat,
sed
quia
veritas
historię,
quæ
in
eo
attingitur,
&
difficile
potest
ex
antiquis
scriptoribus
erui,
&
nonis
hereticorum
inuentis,
&
mendacijs
inuoluta
magis
&
obscurior
effecta
est.
Pimo
igitur
breuiter
respondere
possemus,
quidquid
sit
de
ijs,
quæ
in
argumento
sumuntur,
non
esse
autoritatem
Concilij
Francofordien.
cum
autoritate
VII.
Synodi,
neque
testimonio
Carolicū
testimonio
Adriani
Papæ
comparanda.
Fuit
enim
Synodus
Nycena
Oecumenica
&
à
Summo
Pontifice
probata,
Concilium
autem
Francoford.*

*Qualiter
salutari
posset
admirari*

Francford. Generale non fuit, & si quicquam contra imagines docuit, non fuit in hac parte ab Ecclesia approbatum, cum Adrianus Papa VII. Synodum confirmaverit, & contra imaginum impugnatores scripserit. Et simili ratione, quamvis constaret, Imperatorem Carolum contra imagines scripsisse, nihil veritati Catholice derogaret, quia imperatoria autoritas non multum refert ad doctrinam fidei stabilendam, sed definitio fidei ad summum Pontificem spectat.

Quid circa imagines Concilii Francford. sanxerit, scriptorum variis placitis.

Hoc ergo supposito, circa historiam Concilii Francof. quoad hanc partem etiam inter Catholicos scriptores huius temporis dissentio est. Concedunt enim fere omnes, Concil. Francof. de imaginibus tractasse ac definisse aliquid, nam hoc historice referunt; quid verò illud fuerit non eodem modo declarant, quia, neque in historiis satis declaratum, neque pars illa eius Concilii in qua de imaginibus actum est, extrahitur. Dicunt ergo quidam, Concilium Francof. damnassee quidem Nicenam Synodum, & quoad hanc partem errasse, non tamen in doctrina fidei, sed solum in facto quia non satis perfectam habuit definitionem Synodi Nicenae. Ita sentit Genebr. libr. 3. Chronogr. ann. 794. & Bellar. libr. 2. de imaginibus c. 14. qui in modo declarandi suam sententiam verbis differre videntur, quamvis in re fortasse idem sentiant. Genebrardus simpliciter concedit, in Concilio Francof. prohibitam fuisse imaginum adorationem, ideòq. Nicenam Synodum damnassee, quia existimavit, illam huiusmodi adorationem imaginum approbasse, quam reuera (inquit Genebrardus) non probavit. Vnde concludit, illud Concilium non errasse in doctrina, scilicet reprobando imaginum adorationem, sed in facto, quia non satis perfectam habuit Nicenae Synodi sententiam: nam contra eam (inquit) sic dimicavit (Patres Concilii Francofor.) ac si ad statuendam imaginum adorationem simpliciter incubisset, cum potius de retinendis imaginibus, saxeisset, & egisset adversus Constantinopolitanam VII. Pseudosynodum, quae de illa infringendis, & omnino tollendis paulo ante canones tulerat. Alioqui haec cum illa idem plane iudicavit ac sensit. Quae verba, ut aient, mihi valde displicent, tum quia in eis admittit hic autor simpliciter & absolute, imagines quidem esse retinendas, non tamen adorandas, quod est plane falsum, ut ex dictis in hac sectione constat. Loquor autem de illis verbis ut aient, quia in eis de adoratione simpliciter & absolute est sermo. Quod si fortasse Genebrardus per antonomasiam de summa adoratione & absoluta latraria, quae divinitati soli debetur, locutus est, debuisset hoc exponere, praesertim, cum illa sententia de retinendis & non adorandis imaginibus sub his eisdem terminis fuerit in Nicena Synodo reprobata. Vnde multo magis mihi displicent Verba, quae statim subiungit, in quibus de libris Carolinis sic ait, Passim inculcant retinendas esse imagines in ornatum Ecclesiae & memoriam rerum gestarum, seque duntaxat armant adversus nescio quam praesentiam imaginum adorationem, quam nec Nicena ipsa agnovit. In quibus verbis plane sentit VII. Synodum non magis docuisse imaginum adorationem, quam Pseudocarloi, seu Eli. Phil. in libris illis Carolinis, quos tanti faciunt heretici huius temporis, Catholici vero prorsus rejiciunt, & Adrianus Papa ex professo impugnavit. Aliiter ergo declarant hanc sententiam Bellar. concedit enim Synodum Francof. damnassee Nicenam, atq. in hoc errasse, non tamen in doctrina, sed in facto: idque ex duplici errore seu falsa existimatione, quam de Nicena Synodo habuerunt Patres Synodi Francof. existimarunt enim in primis, Nicenam Synodum non fuisse auctoritate summi Pontificis congregatam, & confirmatam: deinde existimarunt, in illa fuisse definitum imagines esse adorandas suprema ac perfecta adoratione latrariae, & Deum ipsum, & hoc ipsi reprobarunt.

Veruntamen haec sententia mihi plane est incredibilis: nam ex historiis quae referunt acta illius Concilii constat in eo adfuisse Legatos Summi Pontificis Adriani, quos Ado in Chron. Theophylactum & Stephanum nominat: ergo fieri non potuit, ut totum illud Concilium ignoraverit, quae auctoritate VII. Synodus congregata fuerit, & quid in ea fuerit definitum: nam cum haec Synodus paulo antea sub eodem Pontifice acta esset, non potuerunt Legati eiusdem Pontificis illius auctoritatem & doctrinam ignorare: ergo, etiam si falsi rumores sparsi essent de illa VII. Synodo, ut Genebrardus nescio quo fundamento affirmat, potuissent Patres Concilii Francoford. a Legatis summi Pontificis instrui, & ipsis etiam scriptis VII. Synodi doceri. Imo, cum res esset adeo celebris & publica in universa Ecclesia, fieri non potuit, quin in universa Gallia, & Germania, nota esset VII. Synodi congregatio, & quod Pontificia auctoritate facta esset, & quid Adrianus Papa de illa, atque de eius doctrina sentiret. Accedit, quod error ille adorandi imagines, ut Deos, potius est error Gentilium, quam aliquorum haereticorum, vel eorum qui fidem Christi profiteantur: ergo nulla ratione credibile est, existimasse Patres Francof. Concilii in eum errorem incidisse, aut propter solos rumores falsos id temere credidisse. Praesertim, cum nulla tunc esset in Ecclesia illius erroris suspicio, & credendum sit, pios & Catholicos Episcopos nullo pravo affectu ductos fuisse, ut errorem illum alijs Patribus VII. Synodi attribuerent, aut eorum sententiam in deteriorem partem interpretarentur, quod haeretici interdum facere solent.

Alij ergo, cum defendere non possint, Francof. Concilium ex falsa informatione in facto errasse: & alioqui negare non audeant, illud contradixisse VII. Synodo, & damnassee illam, propter historias, quae hoc referunt, non verenter concedere, Concilium Francof. in hac parte errasse: nam Provinciale fuit, & errare potuit. Sed hunc dicendi modum apud nullum Catholicum inuenio, solumq. haeretici huius temporis hoc affirmant, qui non dicunt, illud errasse, sed emendasse potius & correxisse VII. Synodum quae in hac parte erraverat. Cum tamen certum sit, Niceni Concilii definitionem legitimam fuisse, non potuerunt Patres Concilii Francof. ab illa dissentire, sine manifesta haerese: est autem incredibile eos pertinaciter & haeretice in hac parte errasse inciendo in errorem Iconomachorum. Primum, quia in actibus illius Concilii, quae nunc extant, sepe proficetur, se procedere sub obedientia Rom. Pontif. & specialiter in libro Sacrosyllabo sub finem, dñ sententia contra haereticos profertur, subiungunt haec verba. Reservo per omnia iura privilegio summi Pontificis Domini & Patris nostri Adriani Prima Sedis Beatissimi Papa. Saepe etiam in eo Concilio proficentur illi Patres se sequi Maiorū traditiones, & ab eorum vestigijs non discedere: & specialiter Carolus Magnus qui illi Concilio interfuit, in epist. ad Episcopos Hispaniae ait, se in primis consuluisse Apostolicæ sedis Pontificem, quid de causa in illo Concilio tractata sentiret: & inferius haec verba subiungit, Apostolica sedi, & antiquae ab initio nascenti Ecclesiae non & Catholicis traditionibus tota mentis intentione, tota cordis alacritate coniungar: Ergo non est verisimile Patres Concilii Francofordien. coram Legatis Summi Pontificis, & coram illo Catholico Principe, Adriano Papa & VII. Synodo ab illo confirmatæ restitisse. Accedit, quod, si Concilium Francofordien. Iconomachorum errorem probasset, certè ante nostra tempora aliquis illius erroris sectator eius auctoritate nutiri studuisset, q. tamen nullus fecit, maxime cum paulo post Carolus Magnus in eadem Gallia exortus fuerit Claudius Taurinensis, qui errorem illum in occidentalem Eccles. introducere voluit, qui sanè non parum iuvare posset auctoritate occidentalis plenarij Conc.

Secundum placitum.

Rejicitur.

Concilij in eadem provincia nuper celebrati, si errore illum confirmasset. At vero neq. Claudius in suum fauorem illud adduxit, neque Ionas Aurelianus, qui contra illum eodem tempore scripsit, & illius fundamenta confutauit, quicquam de Concilio Francof. respondit, aut quoad hanc partem scripsit. Est ergo falso impositus hic error Concilio Francof. Adde vltimo, quamuis non repugnet, Prouinciale Concilium errare in doctrina fidei, tamen, si contingat errare ex pertinacia & haeresi nunquam solere Ecclesiam huiusmodi Concilia quoad partem aliquam approbare, & vt Catholica recipere: At vero Concilium Francof. receptum est ab Ecclesia, & probatum vt verè Catholicum, quoad eam partem quæ est de filiatione Christi naturali, vt supra vidimus: ergo non est verisimile fuisse hereticos Patres illius Concilij: alioqui debuisset summus Pontifex Adrianus, illos hereticos declarare, eorumq. definitionem confutare, sicut contra librum Pseudocarinum, eodem tempore scripsit.

Tertium placitum.

Alanus Sanderus. Surius Concil. Seconon.

Platina.

Paulus Aemilius

Blondus Sabellius Naclerus Galliard

Obiactio contra placitum, quod illius auctores respondant. Zonaras. II. Synod. Nicen.

Sit ergo tertia responsio, Concilium Francofordien. definisse potius veritatem de adoratione imaginum & Nicenæ Synodo consensisse. Ita docuerunt hoc tempore Alanus dialog. 4. c. 18. & 19. & dialogo 5. c. 12. & 13. Sander. lib. 2. de Imaginib. c. 5. & lib. 7. de visib. Monarch. n. 713. & Surius in 3. to. Conciliorum in Præfat. ad Concilium Francofordien. Et potest hoc confirmari auctoritate Concilij Senonensis in decretis fidei c. 14. vbi sic ait, Carolus Magnus Francorum Rex Christianissimus Francofordien. Conuentui eiusus erroris suppressit insaniam, scilicet Iconomachorum. C. Præterea Platina in vita Adriani, sic ait. Biennio post Theophylactus & Stephanus Episcopi insignes Adriani nomine Francorum & Germanorum Synodum habuere, in qua & Synodus (quam Septimam Græci appellabant) & haeresi Feliciana de tollendis imaginibus abrogata est. Idem ferè dicit Paulus Aemilius lib. 2. de gestis Francofordien. prope finem: ait enim, Conciliū Francofordien. egisse contra hereticos damnantes imagines. Et imaginibus (inquit) suis honores seruatus est. Idem dicit Blondus de c. 19. hereticum quendam Anselmum Rijd affirmasse Nicenam synodum Constantinop. Pseudosynodum de abolendis imaginibus tanquam hereticam execrasse, idemq. fecisse Adrianum Papam, & Carolum Regem Francofordiæ.

Sed quid dicemus ad historiographos referentes Synodum Francofordien. damnasse. VII. Græcorum Synodum? Respondent Alanus, Sanderus, & Surius, per VII. Synodum non intelligere historiographos II. Nicenam, sed pseudosynodum Constantinopolitanam, quæ sub Constantino Copronymo, ab Iconomachis celebrata est, quam vniuersalem, & VII. Synodum ipsi appellauerunt, vt refert Zonaras in vita Constantini, & constat ex II. Synodo Nicenæ act. 7. vbi tota illa Synodus ex professo impugnatur & refellitur, & neq. vniuersalis, neq. vera Synodus fuisse demonstratur, sed prophana & adulterina, quia neque habuit cooperarium, vt ibi dicitur, Romanum Papam, neq. illos Sacerdotes, neque per vicarios, neque per prouinciales litteras, quem admodum fieri in Synodo debet: Neque concordantes sibi habuit orientis Patriarchas, &c. Dicunt ergo prædicti auctores, historiographos loqui de VII. Pseudosynodo, cum referunt, Francofordien. Concilium quandam Synodum Græcorum damnasse. Hæc vero responsio ex verbis ipsorum historiographorum magnam difficultatem patitur, nam apertis verbis designare videntur Nicenæ Synodum. Nam in primis auctor librorum quæ Carolo attribuntur in præfatione asseuerat, Græcorum Synodum, quam de adorandis imaginibus fecerunt in medium Synodi (scilicet Francofordiensis) allatam esse, atque damnatam: Synodus autem Græco-

rum pro adorandis imaginibus non fuit Constantinopolitana, sed Nicenæ. Secundò Hincmarus Rheimensis libro contra Iandinensem, vt refert Alanus, seu contra Laudunensem vt refert Bellarminus c. 20. apertè dicit, illam Synodum Nicenæ esse habitam, & in generali Synodo in Francia habita tempore Caroli Magni fuisse penitus abdicatam. Hæc autem Synodus in Francia non potuit esse alia nisi Francofordiensis, Tertio Amoinus lib. 4. de gestis Francofordien. c. 85. dicit, illam Synodum Græcorum, quæ in Francofor. abdicata est, congregatam esse sub Irene, & Constantino filio eius: illa verò Synodus fuit Nicenæ, nam altera pseudosynodus Constantinopolitana multo prius fuerat congregata sub Copronymo: & idem dicit Abbas Vrspergensis in Chron. anno 793. Quarto Regino lib. 2. ann. 794. dicit, Synodum Græcorum, quam pro adorandis imaginibus fecerant, reiectam esse à Pontificibus, vtiq. Concilij Francofordiensis. Et similiter Auentinus in historia Boiorum scribit, acta Græcorum de adorandis imaginibus recisa esse. Quintò Ado in Chronica. ann. 793. sic ait. Sed Pseudosynodus, quam VII. Græci appellant pro adorandis imaginibus abdicata penitus.

Propter hæc respondent alij, fatendo, in his omnibus historiis sermonem esse de II. Synodo Nicenæ, falsum tamen esse quod referunt, scilicet Nicenam Synodum à Francofordien. fuisse damnatam: occasionem autem erroris fuisse aiunt, quia posteriores historiographi citati fuerunt Germani, & longè posteriores, quam Francofordien. Concilium: unde & de Synodo Nicenæ, aut parum, aut nullam habuerunt noticiam, eo quod inter Græcos acta esset, & Græci scriptores nihil ferè tunc de illa scripserunt. De Concilio autem Francof. cuius acta omnia multo tempore latuerunt, & quoad hanc partem de imaginibus, adhuc non constat scripta fuisse non potuerunt habere noticiam nisi ex prioribus scriptoribus. Inter priores autem scriptores nullus facit mentionem huius partis, præter Pseudocarinum, & Hincmarum. Hos ergo posteriores secuti sunt. Ex his vero duobus Hincmarus videtur deceptus occasione libri Carolini: nam de hoc libro videtur loqui Hincmarus cum loco supra citato scribit in hæc verba. De cuius destructione non modicum volumen, quod in Palatio adolescentulus legi, ab eodem Imperatore Romanus est per Episcopos missum: Constat autem ex scripto Adriani ad Carolum pro imaginibus, Carolum misisse ad Adrianum librum illum, qui eo tempore fuit contra imagines & contra Synodum Nicenam in Francia compositus, & Carolo dicitur: De hoc ergo loqui videtur Hincmarus, & ab illo deceptus fuisse, vt existimauerit Synodum Nicenam in Francofordien. fuisse damnatam: nam existimauit, librum illum in Francofordien. Synodo fuisse compositum, vel saltem recognitum & probatum. Totum ergo huius erroris fundamentum ad auctorem libri Carolini, & ad verba citata ex præfatione eius reuocatur: illa autem nullius sunt autoritatis. Primo quidem, quia verba illius præfationis prout à nostris auctoribus referuntur (illa enim in proprio originali videre non licuit) sic habent. Allata est in medium (scilicet in Synodo Francofordiæ) questio de noua Græcorum Synodo, &c. Non constat autem an illa parenthesis sit ab ipsomet auctore posita, an vero ab alijs auctoribus, qui dū ea verba referunt, ita illa intelligunt, & exponunt. Deinde, quia licet illa verba sint apposta ab eodem auctore, nullus est autoritatis non solum, quia ab hereticis creditur liber ille conscriptus verum etiam, quia falsum testimonium manifestè imponit Synodo Nicenæ, nimirum, quod imaginibus Sanctorum ita vt Deificæ Trinitati seruicium & adorationem impediendam decreuerit. Igitur, quanquam prædicti auctores omnes referant, Francofordien. Concilium damnasse Nicenam secundum, non est illis fides habenda. Quod si obijcias, saltem

saltem Hincmarum & posteriores autores Catholice esse, & bene de adoratione imaginum sensisse, ut omnes fatentur, ut ex alijs eorum locis Bellarminus & alij probant, & ideo non esse verisimile, eos male sensisse de Synodo Nycena, prout in locis citatis dicto modo intellectis aperte declarant: Respondendum est, eos errasse in facto, non in fide, quia non fuerunt satis instructi de autoritate Synodi Nicenae, & de doctrina eius: unde crediderunt, definiisse imagines esse adorandas ut Deos: & de hac adoratione sunt locuti, cum asseruerunt, Francofordiense Concilium, eam detestatum fuisse.

Improbatur tertium placitum

Quid de Carolinis libris sentiamus.

Tota hæc sententia infirmis nititur coniecturis, & testimonijs, quæ sibi ipsis non constant: nam in primis, ut incipiamus à præfatione Eli. Philii, in qua totus discursus superioris responsionis præcipue fundatur, nulla fides ei adhiberi potest: nec verisimile est, reliquos omnes historicos illi soli fuisse innoxios. Primum quidem, quia autores præcedentis opinionis, dubitant, an in illa Præfatione ut est in suo originali, Francofordiense Concilium nominetur: & probabilius credunt, parenthem illam in qua Francofordien. Concilij fit mentio, fuisse ab alijs interpolatam. Quod si hoc verum est, neq. Hincmarus, neq. alij historici potuerunt ex hac præfatione sumere illam sententiam de damnatione Synodi Nicenae in Francofordensi, sed, ad summum, in aliquo conuenticulo imperitorum, & hæreticorum hominum, à quibus fortasse liber ille editus est. Unde sumitur secunda coniectura, nam omnium recte sententiam iudicio liber ille non fuit à Carolo Magno editus, sed ab aliquo vel aliquibus hæreticis, qui illum, vel occulte vel palam Carolo obulerunt: Carolus autem illum ad Pontificem Adrianum misit, qui in Scripto ad Carolum de imaginibus, librum illum ex professo confutauit. Quæ omnia late probant Alanus supra & Bellarm. dist. lib. 2. cap. 15. ergo non est verisimile, Hincmarum, virum Catholicum & doctum, ex sola illius libri autoritate factum illud Concilio Francofordien. attribuisse. Tertio, quamuis ille liber tempore Caroli editus fuerit, tamen de præfatione, quæ nunc ei præfigitur, merito Alanus, & Surius dubitant, an sit antiqua, vel nuper ab aliquo hæretico edita & supposita, vel saltem corrupta: nam, qui præfatur, vel ficto, vel e mentito nomine, Eli. Philii, se nominat, ut se ipsum occultet, quod statim suspicionem alicuius deceptionis generat, præfatum in re adeo lubrica, & ex se suspecta. Et præterea, quantum ex his, quæ Alanus c. 18. refert, coniectare possum, ipse Eli. Philii, se alium à Carolo esse ostendit: nam ex professo in eadem præfatione ostendere conatur Carolum fuisse illorum librorum autorem, re prius deliberata cum Episcopis Concilij Francoforden. fuit ergo autor illius Præfationis Eli. Philii, non Carolus: & illa præfatio non fuit edita tempore Caroli Magni: ergo nihil probabile de illa credi potest, nisi quod ab eodem sit edita, à quo denuo liber ille inuentus, vel typis mundatus ante quadraginta quatuor annos solummodo. Et ut minimum, improbabile sit, Hincmarum, & alios antiquos historiographos ab illa præfatione sententiam suam hausisse. Quarto obstat (quod Surius notauit) quia autor præfationis dicit, Synodum illam, quæ à Francofordiensi damata est, Constantinopoli fuisse celebratam: hæc enim eius verba referuntur, *Alla est in medio quaestio de noua Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus, Constantinopoli fecerunt: ex quo verbo colligi potest, eum non de Nicena, sed de Constantinopolitana Synodo loqui: vel certe, cum dicat, in illa Synodo actum esse de adorandis imaginibus: cumque etiam dicat (ut Bellar. refert) Constantinopolim sitam esse in Bythinia, colligitur, hominem illum prorsus fuisse imperitum, nullaque fide dignum: aut certe inferri potest, eum ex aliqua traditione aut fama credidisse quandam*

A Constantinopolitanam synodum reiectam esse in Francofordiensi, ignorasse vero quid in ea actum fuerit, & ex errore id addidisse.

B Ex his etiam constat, quam sit infirmum testimonium Hincmari, ut credamus, eum restatum esse, Concilium Francof. damnaſſe Synodum Nicenam, ex sola autoritate præfationis libri Carolini, cum verisimilius sit, Hincmarum, talem præfationem non vidisse. Unde Alanus supra merito fidem non habet huic testimonio, nec credit esse Hincmarum, quia nec liber ille Hincmari, unde sumptum dicitur, extrat, neq. ad nos peruenit, nisi ex relatione Illirici hæretici, cui nullam fidem adhibemus, neque scimus unde fragmentum illud decerpserit: præsertim cum Tritheimius in rer. opera Hincmari illum non numeret. Deinde in illiusmet verbis multa sunt falsa, & inter se pugnantia, vel parum probabilia. Primum, quod asserit, in quadam VII. Synodo Græcorum, quosdam dixisse imagines esse confringendas, alios vero esse adorandas, nam hoc non in vna Synodo, sed in diuersis accidit: & ita videtur utræq. Synodum confundere nam utramq. illam partem dicit, non sano intellectu esse ibi definitam. Deinde, quod ait, Synodum Nicenam sine autoritate Papæ fuisse habitam, & Romam missam. Rursus, quod ait Romanum Papam illam Synodum Nicenam ad se missam, & in Franciam directam ut ibi (sicut indicat) examinaretur, vel corrigeretur, est per se improbabile, & ab omni vera historia alienum. Denique quod ibi dicitur de volumine contra Nycenam Synodum edito, & ab Imperatore Romam missio per quosdam Episcopos, non consona cum eo, quod Adrianus refert, Carolum misisse ad se librum per Engilbertum Abbatem.

C Denique de alijs historicis necessariū est omnibus fatendum, aliquem errorem in eorum scriptis contineri, nam in primis Aimonius, quem Abbas Vſper. scriptorib. fecutus est, expresse dicit, Synodum Francofurti damnatam, Constantinop. congregatam fuisse, cur ergo interpretabimur eos de Nicena loqui? Dices, quia addunt, *Sub Constantino & Iren.* Respondet Alanus, illos libros quoad hanc particulam ab aliquo Iconomacho fuisse corruptos. Verum, quia hoc probari non potest, nec fieri satis verisimile, dicam potius, Aimonium errasse, ignorantem, quo tempore Constantinopolitana Pseudosynodus congregata fuisset. Deinde Regino, quem Auentinus imitatur, illam Synodum vocat *Pseudosynodum Græcorum*, quo nomine appellata est ab omnibus Catholicis illa Synodus Constantinopolitana VII. nam Nicena, nec Pseudosynod. appellari potuit, cum verissima fuerit, nec Græcorum tantum, cum vniuersalis fuerit, & Summi Pontificis autoritate coacta, cuius contrariū de illa Synodo ibi indicatur. Dices, quomodo ergo dicit Regino, illam Synodum fuisse factam, pro adorandis imaginibus. Respondet Alanus, legendum esse pro non adorandis: & particulam non, vel incuria vel malicia fuisse sublatam. Sed est difficilis responsio, cum id probari non possit. Libentius dicere, ignorasse illos autores, quid in Concilijs Græcorum tractatum ac definitum fuerit, sicut de Nicena Synodo prior opinio dicebat: nec sine fundamento, quia illa Pseudosynodus Constantinopolitana, nunquam est in Latinum conuersa, quod nobis constat: & Synodus etiam Nicena, post longa tempora Latinitate est donata: & ex historijs illorum temporum nihil fere certū scire potuerunt de his quæ in illis Synodis tractata sunt.

D Ad verba Adonis Alanus acutè responderet, verba illa, pro adorandis imaginibus, non esse coniungenda cum præcedentibus, sed cum subsequenſibus interpolito comate hoc modo, *Pseudosynodus, quam Septimam Græci appellant, pro adorandis imaginibus abdicata penitus*, id est, in defensionem adorationis imaginum, penitus abdicata est. Qui sensus est quidē satis consentaneus verbis ipsis: imo vix aliter commodè con-

construi possunt, quia nulla Synodus appellata est; *Septima pro adorandis imaginibus*. Quod si hic sensus verus est, fortasse Regino verbis Adonis fuit deceptus, nam vel æquales fuisse, vel Regino iunior fuisse floruit enim Regino anno nongentesimo decimo, teste Trittenio, & tamen Ado texuit historiam usque ad annum octingentesimum septuagesimum septimum: fuit ergo Ado, vel antiquior, vel, ut minimum æqualis: fieri non potuit, ut Regino verbis Adonis non satis intellectus deceptus fuerit; & ab eis occasionem errandi sumpserint Abbas Vespergenis & Ioannes Auentinus, qui absque controuersia sunt longe recentiores. Imo & de Aimonio, vel Annonio idem dici potest, si fortasse ille est quem sub nomine Ammonii monachi refert Trittenius scripsisse de rebus Francorum anno nongentesimo nonagesimo. Quod si hic sensus non probatur, potius dicendum est (sicut de alijs) ignorasse Adonem quid tractatum sit in pseudosynodo Constantinopolitana, falsoque existimasse, in ea esse definitum, imaginibus esse perfectam laetiam tribuendam, quam nomine pseudosynodi Græcorum, Nicenam Synodum intellexisse.

Consecra-
tium ex o-
mnibus ad
audiis,

Ex his ergo omnibus, saltem concluditur euidenter, nullum ex historijs posse sumi firmum argumentum, quo existimetur, Concilium Francofordien. contra veram imaginum adorationem, aut contra Synodum Nicenam aliquid definitum. Ostendim⁹ item manifestis indicijs & rationibus, non potuisse Concilium Francofordien. si in eo de causa imaginum actum est, aut sententiam Adriani Papæ, & Niceni Concilij veram definitionem & auctoritatem ignorare, vel ab eis sciens & prudens dissentire supposita reuerentia, quam ex eius actis quæ exstant, scimus Sedi Apostolicæ detulisse. Relinquitur ergo, necessario fatendum esse, vel historicos errasse, vel aliqua ex parte corruptos esse eorum codices, vel certe non de vera, sed de falso nominata Septima Synodo locutos fuisse. Et quidem de testimonio Præfationis Carolinæ, & testimonio Hincmari, nulla omnino est habenda ratio: illius quidem, quoniam est ignoti auctoris, & suspecti, & quia non constat, quo tempore aut loco scripta sit, aut edita, vel inuenta, & quia aperta continet mendacia, & falsa testimonia, quæ Nicenæ Synodo imponit: huius vero, quia non constat, tale testimonium esse Hincmari, nisi ex relatione hominis hæretici, & hostis imaginum: & quia ea ipsa, quæ in illo testimonio referuntur, parum sunt verisimilia, & alijs certis historijs consentanea. De reliquis vero auctoribus, cum negare non possumus, errorem aliquem in eorum libris reperiri, omnino enervatur in hac parte eorum auctoritas. Propter quod posset aliquis libere negare, quicquam actum esse de imaginibus in Concilio Francofordien. neque pro illis, neque contra illas, quia neque extant acta illius Concilij quo ad hanc partem, neque ullus auctor Catholicus ea se vidisse, refert: nam quæ hæretici isto tempore sub hoc nomine diuulgarunt, ab eis plane conficta sunt: unde neque exemplar designant, ex quo illa transtulerint, neque locum, in quo hæcenus detulerint, ipsique inuenerint. Neque etiam ad verbum describunt acta Concilij, sicut in alijs Concilijs fit, & sicut nos habemus eam partem huius Concilij, quæ est de filiatione adoptiua Christi.

Ionas Au-
relian.

Denique Ionas Aurelianensis, qui paulo post Carolum Magnum floruit, & contra Claudium Taurinensem in defensionem imaginum ad Carolum Caluum scripsit: in initio illius operis mentionem faciens Concilij Francof. solum dicit, in eo damnatum esse errorem Felicis de filiatione Christi adoptiua, nullam mentionem faciens, quod causa imaginum illo Concilio acta fuerit, & Vualfridus Scra-bo in lib. de reb. Eccl. c. 8. mentionem faciens erroris Græcorum circa imagines, dicit damnatum esse in Concilio Romano sub Gregorio III. & subdit, ipsa

denique querela Græcorum, temporibus bonæ memoriae Ludouici Imperatoris, in Franciam perlatæ, eiusdem principis providentia scriptis Synodalibus est confutata. De Concilio autem Francof. nullam mentionem facit, cum tamen Vualfridus eiusdem fere ætatis auctor fuerit. Non ergo caret hic modus dicendi probabili coniectura.

Quia tamen tot historiæ, quæ mentionem faciunt Concilij Francoford. referunt aliquid de imaginibus in eo actum esse, suspicari cogunt, aliquod habuisse huius rei fundamentum, & saltem traditione vel fama publica ad eorum aures peruenisse, qui hoc scribere cœperunt, Adonis nimirum, vel Aimonii, aut Regionis. Quare credibile est, Adriani Papam, cum Legatos suos ad Concilium Francof. mitteret, per illos etiam misisse acta Concilij Niceni, quod illo eodem tempore finitum fuerat, ut definitio illius toti occidenti innotesceret. Atque ita fieri facile potuit, ut in Concilio Francof. nihil denuo de imaginibus ageretur, vel scriberetur, præter acceptionem Concilij Niceni, & consensionem illorum Patrum in damnanda pseudosynodo Constantinopolitana: & hoc fortasse est, quod Ado breuius verbis referre voluit iuxta sensum supra traditum: & eadem est aliorum sententia, quamvis circa res alias vel circumstantias pertinentes ad illam pseudosynodum Constantinopolitanam, errorem aliquem ex ignoratione historiæ miscuerint. Quem errorem posteriores historiæ, ut vidimus, emendarunt, partim ratione, & certa coniectura ducti, partim quia de Nicenæ Synodo clariorem notitiam adepti sunt. Sicigitur in re tam incerta meritis Concilium Senonense eam partem ut probabilior elegit, quæ ait, Concilium Francof. Niceno II. consensisse.

SECTIO IV.

An imagines eadem adoratione qua exemplaria adorari possint.

Diuis Thomas quæstionem hanc in particulari D. Thomæ mouit de imagine Christi, & adoratione latrig. Est autem eadem proportionalis ratio, & quæstio de imaginibus Sanctorum, & adoratione dulzæ, & in vniuersum de omni imagine, & adoratione suo exemplari debita, & ideo generalis est a nobis hæc quæstio proposita, ut omnia comprehendamus. Deinde, ut opinionum diuersitas intelligatur, aduertendum est, tribus modis intelligi posse, fieri adorationem ad imaginem seu in præsentia imaginis. Primo, dirigendo totam mentis intentionem ad exemplar in imagine representatum tanquam ad obiectum propriè per se, & ex corde adoratum, & non ad imaginem. Secundo, dirigendo adorationem tam ad exemplar representatum, quam ad imaginem in qua representatur, ex utroque, mente & animo conficiendo vnum obiectum adæquatum, ad quod per se terminetur, & sit adæquata materia circa quam versetur adoratio ex intentione adorantis. Tercio, dirigendo adorationem ad solam imaginem tanquam ad materiam seu rem per se adorandam, ad exemplar vero, solum, ut ad rationem adorandam aliud est enim adorari per se, & aliud, adorari propter se: sicut & amari: nam medium per se, seu in se amatur, quamvis non propter se, sed propter finem, & in superiori sectione ostendimus, imaginem per se & propriè adorari, quamvis respectiue & propter exemplar: & in hac tertia consideratione hoc præstimo modo adorari intelligitur. De primo ergo adorandi modo nulla controuersia est, quin sit possibilis: quis enim dubitare potest, quin præsentata imagine Christi, possim ego personæ Christi recordari, & ad eum tota mentis intentione recurrere, dirigendo in illum subiectionem & actionem meam, & non ad ima-

imaginem, sed tantum ut illa tanquam medio, & occasione excitante ad adorandum Christum. Cum ergo hic modus non inuoluit repugnantiam neque indecentiam, & alioqui homo sit liber, non est dubium quin possit hunc modum adorationis exercere, & facto, & iure. Solum potest circa hunc modum dubitari, an talis adoratio verè ac propriè dici possit imaginis adoratio, nec ne, sed solius prototypi. Sed hoc (ut opinor) satis discussum est sectio præcedenti, ubi ostendimus, talem adorationem, nec simpliciter, nec verè dici posse imaginis adorationem. De alijs autem duobus modis certum est, si illi sunt possibiles, illis verè ac propriè adorari imagines: an vero possibiles sint, illud est in controversia, & hæc est, quæ à nobis nunc tractatur: & in hac sectione agimus de secundo modo, in sequenti verò dicemus de tertio.

Prima opinio.

Holker.
Dionand.
Prima opinio.

Principio igitur omnes autores qui existimant, imagines non esse propriè & per se adorabiles, neque ut totam materiam adorationis, neque ut partem eius, sed solum abusu, & improprie, seu solum speciebus, consequenter negant, imaginem Christi propriè adorari eadem adoratione, qua Christum, & sic de cæteris, quamvis abusu, & improprie id dici possit: & hæc fuit opinio Holkeri, Durandi, & Mirandulani, & aliorum, quos sectio præced. citauimus: & multi ex his, quos referemus, præsertim Bonauent. Marfil. & Maior, eidem opinioni fauent. Et in eadè sententia sunt, velint, nolint, illi moderati, qui solum actionem externam, non autem intentionem adorandi dicunt circa imaginem versari: quantumvis enim verbis proclamant, se sequi Dion. Thomam dicentem, imaginem eadem adoratione coli qua prototypum, tamen reuera illi contradicunt, & in rigore negant, imaginem eadem adoratione adorari, cum in rigore & veritate negent adorari: quia, si non adoratur, neque eadem adoratione adoratur: sed solum dicere possunt, non adorari alia adoratione, & illa qua adoratur prototypum, videri adorari, re tamen vera non adorari, quia actio externa non est adoratio, nisi ut informatur interna seu intentione adorandi, ut supra late deducimus est, & in sequentibus sæpe inculcabitur.

Alij vero autores, quamvis fateantur, imagines posse propriè & per se adorari, negant tamen, posse adorari eadem adoratione, qua prototypum, quia putant, non posse adorari secundo modo supra declarato, sed tantum tertio qui distinctus est à primo, & actionem seu adorationem distinctæ rationis requirit, nam adoratio primi modi est tantum absoluta, & in solum exemplar per se & propter se terminatur. Ac denique non est vera adoratio imaginis, at verò adoratio postremi modi est verè ac propriè adoratio imaginis, non tamen propter se, sed propter exemplar: unde est adoratio mere respectiua, qua non propriè ac formaliter adoratur exemplar ut quod, sed tantum ut quo: sunt ergo adorationes distinctæ, atque ita fit, imaginem, & exemplar, nunquam adorari verè ac propriè eadem adoratione. Hanc opinionem sic expositam videtur mihi docuisse Gabriel in 3. distinct. 9. & super canonem lection. 49. quanquam non constanter loquatur, & velit in modo loquendi cum omnibus conuenire. Primum enim simpliciter asserit, imaginem adorari eadem adoratione qua prototypum: postea vero dicit, hoc esse intelligendum de eadem adoratione externa, non de interna: eadem enim genuflexione colitur Christus, & eius imago non tamen ex eadem existimatione: aliud enim significare volumus per illam actionem in imagine, aliud in Christo. Hoc vero non satis est, quia, ut dixi actio externa per se, neque est adoratio, neque latría, neque dulia: ergo neque vnitas actionis externæ satis est ut imago & prototypum vna adoratione adorari dicantur. Neque imago Christi

Fr. Suarez Tom. I.

A dici poterit adorari eadem latría qua Christus propter solam actionem externam, cum actio externa ex se nec latría sit, nec dulia, sed iuxta intentionem adorantis: alias sancti possent dici eadem adoratione seu latría coli, qua Christus, quia eadem exterior actio cultus potest circa illos exerceri. Unde addit vltimus Gabriel, etiam adorationem internam seu affectum adorandi imaginem, & prototypum, esse aliquo modo vnum, vel realiter, quod probabile esse censet, vel saltem habitudine & analogia. nam utrumque pertinet ad adorationem latría, verbi gratia, si de Christo, & eius imagine fit sermo, aut dulia, si de sanctis loquimur, quia in eadem excellentia vterque fundatur diuerso tamen modo, quia ad exemplar terminatur ut ad habes illam excellentiam, ad imaginem verò solum propter respectum vel habitudinem ad illam excellentiam: & ideo, licet verè que sit latría, tamen altera est simpliciter, altera secundum quid: atque ita sit illam adorationem esse tantum secundum quid vnam, plures autem simpliciter. Et hanc opinionem in re sequitur Corduba, libro primo questionum, Theolog. questio. 5. dub. 4. artic. 2. opinione 3. ubi etiam opinione 2. refert, Ioannem Medinam asserentem adorationem imaginis esse inferiorem adoratione prototypi: unde existimo solum in voce differre, quando vnam vocat latriam, alteram dulia, respectu Christi & imaginis eius: nam, ut in superioribus tetigi, omnis adoratio, quæ non est perfecta & suprema latría vocatur ab aliquibus dulia, vel interdum hyperdulia: unde respectu altissimi sancti & imaginis eius non potuerunt illa verba accommodari, sed necesse erit dicere exemplar adorari superiori dulia, imaginem verò inferiori, seu illud absoluta dulia, hanc verò respectiua tantum. Atque in hac etiam sententiam coincidit opinio Catherini opusculi de ador. imag. concl. 6. & 7. & Martini de Ayala de Traditionibus, p. 1. cap. 3. de cultu imagin. citari etiam solet pro hac sententia Henricus quodlib. 10. questio. 6. sed ut supra dixi, æquiuocè loquitur. Et nonnulli etiam ex Thomistis hanc opinionem in re secuti sunt, quamvis in modo loquendi, propter D. Thom. dicant, imaginem & prototypum vna adoratione coli: intelligunt autem de vna adoratione non quoad actum internum vel externum sed quoad habitum, quia vnica & eadem virtus, quæ inclinatur ad adorandum prototypum propter se, inclinatur ad adorandum imaginem propter ipsum: sicut possunt dici Deus & proximus vna charitate diligere. Qui modus dicendi in se est probabilis, tamen non satisfacit intentioni Dion. Thomæ: nam planè loquitur de actu, ut patet ex articulo, & ex fundamento quo vtitur, quod infra videbimus.

Corduba.

Catheri.

concl. 6. & 7.

Martini de Ayala de Traditionibus, p. 1.

cap. 3. de cultu imagin.

citari etiam solet pro hac sententia

Henricus quodlib. 10. questio. 6. sed ut supra dixi, æquiuocè loquitur.

Et nonnulli etiam ex Thomistis hanc opinionem in re secuti sunt, quamvis in modo loquendi, propter D. Thom. dicant, imaginem & prototypum vna adoratione coli: intelligunt autem de vna adoratione non quoad actum internum vel externum sed quoad habitum, quia vnica & eadem virtus, quæ inclinatur ad adorandum prototypum propter se, inclinatur ad adorandum imaginem propter ipsum: sicut possunt dici Deus & proximus vna charitate diligere. Qui modus dicendi in se est probabilis, tamen non satisfacit intentioni Dion. Thomæ: nam planè loquitur de actu, ut patet ex articulo, & ex fundamento quo vtitur, quod infra videbimus.

Hæc opinio fundatur primo autoritate, nam in VII. Synodo sæpe dicitur, imaginem Christi non adorari latría, sicut adoratur ipse Christus, sed quadam minori veneraria, seu honoraria adoratione. Ita habetur in actu secundo post epistolam Adriani, & actu tertio in abiuratione Basilij Ancyran, quam Concilium approbat, & sæpe in actu quarto & sexto, & tandem in septima in definitione fidei: & in epistolis Tarasij & totius Concilij, in quibus locis necesse est esse sermonem de imagine ut imago est, quia ut res quædam materialis est, nec latría, neque alia minori adoratione digna est, & tamen ibi plane distinguitur adoratio imaginis ab adoratione exemplaris, & inferior esse dicitur. Unde multi putant, si Dion. Thomas hanc definitionem Concilij legisset, aliter de imaginum adoratione locutum fuisse. Quod autem illam non viderit, magnum argumentum est, quod in tanta hac materia nullam illius Concilij mentionem fecerit: & causa esse potuit, quia fortasse eo tempore nondum erat in Latinum translata.

Yyy Secun-

Secundo fundatur ratione, quia imago, quantumvis ut imago consideretur, est res distincta ab exemplari, & non est tantum excellentia, quantum illud: imago enim Christi non est Christus, neque Deus. Responderi potest ex Caietano, imaginem ut imaginem esse Christum ipsum quoad rationem formalem & materialem terminandi adorationem: nam adoratio terminatur ad Christum in imagine, sed contra obijciatur ex Durando supra, nam quantumvis reduplicetur, imago, ut imago, semper est res a Christo distincta, & inferior illo, imo & inanimata: ergo nunquam potest adorari ut Christus: & consequenter neque eadem adoratione qua Christus. Secundo, haec propositio est absolute falsa, imago Christi est Christus, sicut est simpliciter falsum, quod homo pictus sit homo: ergo etiam est falsum, imaginem Christi adorari posse eodem cultu, quo Christum. Nec refert, quod quidam aiunt, imaginem esse Christum in esse representatiuo, quia hoc est dicere secundum quid tantum esse Christum, nam illud esse representatiuum diminutum est, praesertim, si ad verum esse Christi comparatur: ergo si imago secundum illud esse diminutum aliquo modo adorabilis est, non potest illa adoratio esse qualis, cum debeat esse proportionata rei quae adoratur. Quod etiam confirmat ratio supra tacta, quia adoratio quae debetur imagini, ut imago est, est respectiva tantum: adoratio autem exemplaris est absoluta: non ergo est una simpliciter, sed tantum habitudine quadam.

Neque etiam satisfacit, quod dici solet, cum adoratur imago, adorari Christum, seu exemplar in ipsa: & ideo eadem adoratione coli. Contra hoc enim obijcit superius Picus Mirandula, nam, cum adoratur CHRISTUS in imagine, vel solus Christus est totum obiectum talis adorationis: & sic verum est, illam adorationem esse eandem cum illa, qua adorari potest CHRISTUS absque imagine, per illam tamen non adoratur imago, quia solum adoratur adorationis obiectum: Vel obiectum talis adorationis est totum hoc, Christus & imago eius: & sic sequitur, imaginem esse partem illius obiecti: & consequenter sequitur, rem creatam, saltem partialiter esse obiectum adorationis laetiae, quod dicere (ait Mirandulanus) videtur male catholicum.

Tertia sententia. Altera sententia est, imaginem adorari posse & debere eadem adoratione cum exemplari. Haec est sententia Diui Thomae hic, quam Caietanus sequitur & alij Thomistae, hic in tertia distinctione nona, ubi Paludanus, quaestione prima, articulo tertio, & Capreolus quaestione unica. Ferrar. 3. contra Gentes, capite 110. ad finem, qui discrete declarat, imaginem esse partem obiecti, circa quod talis adoratio versatur. Idem omnino docet Antonius tertia parte, titulo duodecimo, capite nono, §. quarto, Soto libro secundo, de iustitia quaestione quarta, articulo secundo in fine. Alij etiam antiqui Theologi fere omnes sunt in hac sententia in tertia, distinctione. Albertus articulo quarto, ubi ait, adorare imaginem ut sic, esse per intellectum & intentionem adorationis duci in eum, cuius est imago. Idem fere Ricardus, articulo secundo, quaestione secunda, D. Bonauentura, articulo primo, quaestione secunda & tertia, ubi inter alia ait, Qui adorat Christum imaginem, Christum adoratur, non imaginem. Item Maior ibi quaestione prima, Almainus, quaestione prima conclusionem quinta, Marilius in tertia quaestione octaua, articulo secundo, dubio primo. Alenfis tertia parte, quaestione trigesima, membro tertio, articulo 3 §. 1. Idem tenet Vualdensis, tomo tertio, de sacra. cap. 119, & cap. 156, num. 6. & 7. Turrian. lib. 1. pro canon. Apoc. c. 25. & adducit Nicephorum Patriarcham Constantinum. Sanderus lib. 2. de imag. c. vlt. Albert. Pighius, lib. 3. cont. Erasim. non longe

à principio, & Turrecrem. in c. Venerabiles de Consecr. d. 3. Atque haec sententia probabilior est, magisque consentanea vlti Ecclesiae.

Dicendum est ergo, fieri recte posse, ut prototypum in imagine, & imago propter prototypum, vno actu interiori, & exteriori, adoretur. Haec conclusionem existimo recte explicari mentem D. Tho. quam Capreolus affecutus est loco citato, quae secutus videtur Ferrar. supra negat alius fortasse fuit sensus Caietani, licet obscurius illum explicuerit, & sano modo intelligendus sit, cum dicit, adorationem hanc formaliter, & materialiter ad exemplar, & non ad imaginem terminari, est enim hoc verum de primario & per se termino qui adoratur, non tamen excludendus est secundarius, qui veluti per accidens & concomitantem adoratur. Prius autem quam conclusionem probemus, explicemus amplius hanc adorationis modum, imago enim quamvis in se reuera non contineat prototypum secundum proprium esse reale illius, continet tamen in esse, quod vocant, representatiuum: unde fit, ut homo, qui ex sensibilibus obiectis mouetur, proposita huiusmodi imagine, statim ac veluti coniunctum cum imagine ipsum exemplar apprehendat, ac si reuera in illa adesset, & per eandem modum utrumque simul concipiat, ea igitur posita appensione animi adorantis vno adorationis effectu motu primario in exemplar, concomitantem vero in imaginem fertur, quam osculando Christum ipsum adoratur: non per deceptionem, quia non iudicat imaginem esse Christum, sed per simplicem ac viuam representationem exemplaris in imagine, ac si adesset. Hic autem adorationis modus probatur, primo ex VII. Synod. act. 4. ubi ex Basilio contra Sabellium, & Athanasio serm. 4. contra Arian. in hunc modum dicitur, Qui adoratur imaginem, in ea ipsam Regem adoratur. Ex quo dicto Ioannes legatus Orientis, approbantibus alijs Patribus, colligitur haec verba. Unde Beatus Pater indicauit, non esse duas adorationes, sed vnam imaginis, & primi exemplaris, & infra, Christiani imagines Christi, & Martyrum tenentes, & osculantes, animo videmus nobis Christum ipsum aut Martyres amplecti, Similia habentur actione 6. to. 4. actio. 7. circa finem. Nec aliud videtur sentire de Conc. Trid. Sessio. 25. dicens, Per imagines, quas osculamur, & coram quibus procumbimus, Christum adoramus, & Sanctos veneramus. Vbi verbum, Adoramus, laetiam, verbum autem, veneramus, dulcium significare videtur: & vtriusque adoratio dicitur fieri, per imaginem, sicut adoratur princeps per vellem, aut calceum, quando haec osculando personam adoramus.

Secundo ex Patribus, Basil. lib. de Spiritu sancto c. 18 Rex, inquit, dicitur Regis imago, & non duo Reges, neque imperium (cinditur, neq. gloria diuiditur, quia sicut potestas est vna: ita & glorificatio est vna. Origenes homil. 1. in Genesim. Qui videt imaginem alicuius, videt eum cuius imago est. Damasc. lib. 4. de Fide cap. 12. Adoramus crucem, non quod materiam colamus, sed figuram, ut quae Christus designetur, & infra. Quocirca non faciem dum est, ut crucis signum adoremus, ubi enim signum fuerit, illuc quoque, & ipse erit. Tandem Nicephorus, Constantino politano in dialogo, Orthodoxus, qui est de imaginibus, introducit haereticum interrogantem, ubi sit scriptum de adoranda imagine Christi. Et respondet, Vbi scriptum est adorandum esse Christum, siquidem inseparabilis est à prototypo effigies eius, cum sint vnum, non natura, sed habitudine, & infra dicit, Imaginem habere cum prototypo communionem nominis, bonorum & adorationis, non aequaliter, sed respectiue. Citat denique Athanasium dicentem Qui imaginem aspiciat, in ea Regem adhaerere. Tercio ratione, quia hic modus adorationis possibilis est (ut satis explicatum, & probatum videtur) & est rationi consentaneus, nihilque habet inordinatum, quia intentio, voluntas, & estimatio, quae adorationem discernit, rectissima est, quia per

esse distinctam ab illa, qua dicitur adoratur exemplaris, quia non repugnat eandem adorationem esse respectuam, & absolutam respectu diversorum: non enim dicitur formaliter absoluta & respectiva propter habitudinem ad aliquem terminum, sicut enim omnis adoratio potest dici respectiva, quia respicit obiectum adoratum & excellentiam, propter quam adoratur: sed ex parte obiecti adorati, quod potest esse vel absolute & in se excellens, vel solum respiciens excellentiam quae est in alio: dicitur absoluta adoratio prout respicit obiectum prioris rationis, respectiva vero ut cadit in obiectum, quod solum adoratur propter extrinsecam excellentiam: fieri autem potest, ut totum aliquid obiectum adoratur ratione unius excellentiae, quae non aequè infit omnibus partibus talis obiecti, sed in una sit per se, in alijs tantum habitudine quadam: & talis adoratio respectu unius quasi partialis obiecti dicitur absoluta, & respectu alterius respectiva.

Vnde ad ultimam objectionem, quae directe procedit contra superiorem doctrinam, respondetur, non solum Christum esse obiectum talis adorationis, sed etiam imaginem sub illo obiecto comprehendendi. Cum autem ex hoc inferatur, aliquam creaturam esse saltem partiale obiectum adorationis laetiae, respondetur distinguendo consequens: aut enim intelligitur de obiecto per se primo adorato, aut de obiecto coadorato: de priori negatur sequela, ut ex dictis facile patet, de posteriori autem conceditur, quia, ut supra diximus, illa distinctio exclusivum non excludit concomitantia: Neque est contra divinam reverentiam, imo est maxime consentaneum illi, ut cum ipso Deo adorentur quae illi coniuncta sunt per habitudinem ad ipsum: quomodo, servata proportione, in superioribus dicebamus, humanitatem Christi adorari laetia, quia coniuncta est Verbo, quod dignum est, ali adoratione; quamquam humanitas, si praecise consideretur, non aequè participet illam adorationem, ac ipsa persona vel divinitas Verbi, quia semper manet creatura; sic ergo non repugnat creaturam adorari seu coadorari laetia.

Sed obijciat, ergo eadem ratione poterit sacrificium imagini Christi offerri, saltem concomitantem seu simul cum Christo, quod est plane falsum: sequela patet, quia, si non posset imagini sacrificium offerri, maxime quia continet cultum laetiae: at hoc nullum est inveniendum, quia dictum est, posse imaginem coadorari laetia. Atque idem argumentum fieri potest de cultu orationis, & similibus. Respondetur, negando sequela, nam, ut sumi potest ex doctrina Scoti in 3. distinct. 9. s. vlt. sunt quidam actus, qui praecise respiciunt personam intelligentem, ut talis est, per quos solum coluntur personae ad quas diriguntur, non autem imagines nec vestes, nec similia. Hinc Tridentinum Concilium, sessione 25. cum dixisset, imagines esse adorandas, adiunxit non quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit fingenda, nam petitio & fiducia sunt ex illis actibus, qui praecise respiciunt personam intelligentem. Vnde, si aliquando videtur ad imaginem fundi oratio, ut in illis verbis Ecclesiæ. O Crux spes unica, auge piis iustitiam, &c. figuratus est sermo, nam oratio fit ad Crucifixum; qui nomine crucis invocatur, methonymicè nominando continens pro contento: quo etiam fit, ut simul aliquis honor ipsi cruci tribuatur, nam, licet oratio, ut est petitio, propriè & verè non fiat, nisi ad exemplar, tamen ut est honor quidam potest talibus verbis vel signis fieri coram aliqua imagine, ut simul intelligatur imago honorari, cultus enim vel adoratio latius patet, & extenditur ad omnem rem, cui homo venerationem aliquam exhibet. Quod declaratur exemplo, nam cum aliquis accedens ad Pontificem genua flectens, & pedem deosculans petit aliquid, petitio ad solam personam dirigitur, adoratio verò etiam ad vestem

Fr. Suarez Tom. II.

& calceum Pontificis terminatur. Atque eodem modo loquendum est de sacrificio, refertur enim ad divinam personam in recognitionem supremi dominij, & ideo sacrificium, ut sic non potest cum imaginibus communicari, ut contra quosdam antiquos hereticos docuerunt Irenæus lib. 1. ca. 24. Epiphanius haeres. 27. 29. & 79. Augustinus haeres. Epiphanius, res. septima. Non repugnat autem ut actiones & caeremoniae, quae inter sacrificandum sunt, in honorem imaginum redundent: Ad eum modum quo in VII. Synodo act. 7. dicitur, merito nos oblationibus suffitum & luminarium ad imagines reuenter accedere.

SECTIO V.

Utrum imago adorari possit, non adorato directe exemplari.

Supponimus id, quod est inter Catholicos certum & extra controuersiam imagines non posse adorari, nisi propter excellentiam exemplaris; nam in eis nihil est, propter quod ipsae sint adoratione dignae; & hoc significauit Concilium Tridentinum, cum, agens de adorandis imaginibus, dixit, Non quod creatur inesse aliqua in diuinitas, vel virtus propter quam sint colende. Quia verò duobus modis intelligi potest exemplar esse rationem adorandi imaginem: vno modo tanquam rem per se primo adoratam illamque adorationem, qua adoratur imago, seu (ut dici solet) tanquam primum obiectum quod, quem modum adorationis hactenus tractauimus; alio modo tantum ut rationem adorandi seu ut obiectum quo, & non ut rem formaliter ac directe adoratam, ideo nunc inquirimus, an hic modus adorationis, qui excogitari potest, possit etiam licitè & honeste exerceri.

Prima sententia est, hunc adorationis modum esse superstitiosum & illicitum. Quam sub his terminis non inuenio apud antiquos Theologos, necesse tamen est, ut ita opinentur omnes illi, qui negant, imagines propriè adorari, etiam cum prototypo, sed tantum abusiue, vel improprie, seu rememorative: nam, cum inficiuntur, adorationem posse terminari ad imaginem in se ipsam, asseruntque solum dici adorari, quia coram illa, vel circa illam adoratur exemplar, ut vnicum obiectum quod adoratur, consequens est, ut, cessante hac directa adoratione exemplaris, nulla possit manere imaginis adoratio, cum iam nec vera esse possit, neque abusiva. Hae ergo ratione tribui potest hae opinio Holkoth, Durandus, & Pico Mirandul. Simili modo Platina & alij, qui fingunt, solam externam actionem adorationis versari circa imaginem, non verò intentionem cultus & adorationis necesse est doceant, non existente tali intentione adorationis circa exemplar, non posse adorationem circa imaginem exerceri, saltem honesto & rationabili modo. Nam, si fingamus, aliquem deosculari imaginem absque vlla prorsus intentione cultus, tam exemplaris, quam imaginis, tantum ex simplici affectu osculandi vel genuflectendi, vix potest talis actio humana censeretur, aut, si humana sit, erit vana, & otiosa, nisi sit etiam ficta & fallax: si vero id fiat ex intentione cultus circa imaginem, repugnat iuxta hanc sententiam recte rationi, & ita censetur superstitiosa adoratio. Atque hoc modo defendunt mordicus hanc sententiam quidam moderni Theologi, tanta verborum exaggeratione, ut non solum superstitiosum, sed etiam stultum appellent, talem adorationis modum; in quo rationalis creatura se subiecit creaturae irrationali, illiusque seruam se exhibet. Ex alijs verò doctoribus, qui imaginem dicunt adorari cum prototypo, ita tamen ut ipsa etiam propriè adore-

Yyy 3

tur,

D. Thom.
Capreolus.

D. Bonau.

Alens.
Ricard.

Rationes
pro senten-
tia propo-
sa.

Concil. Tri-
dent.

II. Synod.
Nicena.
VII. Synod.

Conc. Sa-
nonen.

Concil. Mo-
guntinum.

tur, illi videntur huic sententiae fauere, qui nullum alium modum adorandi imaginem declarant, nisi per eandem adorationem cum prototypo. Et hoc modo videntur fauere huic opinioni D. Thomas & ferè omnes Thomistæ, maxime Capreolus in tertio, distinctione nona, in solutione ad tertium, contra secundam conclusionem, & idem sentit D. Bonaventura, ibi, nam cum in rebus alijs sacris, talem modum cultus admittere videatur, de imaginibus id negat. Alensis vero, Ricardus & alij eodem modo fauent, quo D. Thomas, quorum auctoritas, licet in hac parte, negatiua tantum videatur, scilicet, quia talis actionis mentionem non fecerunt, tamen si rationes eorum spectentur, videntur non solum tacere, sed etiam excludere & negare hunc adorationis modum. Atque idem argumentandi modus sumi potest ex Concilijs & Patribus.

Probatur ergo primo hæc sententia, nam Concilia cum doceant vel definiunt, imagines esse adorandas, totam rationem & modum huius adorationis in eo ponunt quod exemplaria in eis adorantur, seu quod earum adoratio transit ad exemplaria: ergo absque hac transitione (ut sic dicam) nulla est recta imaginis adoratio: fit autem transitus ad exemplar, quando in illud dirigitur adoratio tanquam in obiectum primario adoratum: tunc enim veredicitur in imagine adorari. Antecedens patet ex Concilio Tridentino, sessione vigesima quinta, ubi, cum dixisset, imagines esse adorandas, non propter aliud quod nomen quod in se habeant, subdit. *Sed quoniam honores, qui eis exhibentur, referuntur ad prototypa, quæ illæ representant: & declarans amplius hanc relationem, subiungit, Ita ut per imagines, quas osculamur, & coram quibus procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorum illa similitudinem gerunt. Quæ definitio, cum sit doctrinalis habet vim vniuersalis propositionis, id est, omnem honestam adorationem imaginis esse huiusmodi, & consequenter excluditur omnis alia adoratio per quam exemplar dicto modo non adoretur. Et (quod amplius est) statim hoc modo declarat superiorum Conciliorum definitiones, dicens, Id quod Conciliorum præsertim vero II. Nicenæ synodi, decretis, contra imaginum oppugnatores est sanctum. Quocirca in eodem sensu accipienda est definitio VII. Synodi, æt. septima in definitione fidei: ubi cum dixisset, venerandas imagines retinendas esse, subdit Concilium, Quo scilicet per hanc imaginum picturam inspectionem, omnes, qui contemplantur, ad prototyporum memoriam & recordationem, & desiderium veniant, illisque (id est imaginibus) saluacionem & honorariam adorationem exhibeant, non, secundum fidem nostram, veram latram, & infra, hunc honorem declarans, subdit, Imagines enim honor in prototypum resultat, & qui adorât imaginem, in eam adorât quoque descriptum argumentum. Vbi ponderanda est illa coniunctio, seu particula, quoque, nam, sicut ex illa superius colligebamus, quando adoratur prototypum, coadorari imaginem, ita hic recte colligi potest, quoties adoratur imago, in eam adorari descriptum argumentum, id est, exemplar. Huc etiam accedit doctrina Concilij Senonensis in decretis fidei, capit. decimo quarto, quæ sic habet, Neque, dum Catholicis quispiam Sanctam Christi veneratur imaginem aliquod nomen illi subesse putat, aut quasi Deum colit, sed ob recordationem filij Dei, ut in eius amore recalescat, eius imaginem videre desiderat. Et nos quidem, non quasi ante diuinitatem, ante imaginem prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem, aut passum, aut in throno sedentem recordamur. Difficilius loquitur Concilium Moguntinum, capit. quadragesimo primo, dicens, Pastores nostri populum accurate moneant, imagines non ad id proponi, ut adoremus aut colamus eas (scilicet per se solas & absque exemplaribus.) Sed ut quod adorare aut colere, aut quarum rerum vtiliter meminis-*

A sudebimus per imagines recordemur.

Secundo afferuntur pro hac sententia varia Patrum testimonia, quorum verba referre prolixum esset & inutile, tum quia potissima eorum in Septima Synodo referuntur, & ex parte allata sunt à nobis Sectione præcedenti: tum etiam, quia in re nil aliud continet, quam quod in verbis Concilij Tridentini, & in definitione VII. Synodi continetur, scilicet, quod in imaginibus exemplaria adoramus, non in tabulis & coloribus honorem constituentes, sed illorum prædicantes gloriam, quos imagines referunt, ut ait Adrianus Papa in epistola ad Constantinum & Irenem, relata in secundo actu VII. Synodi, ubi alijs testimonijs & rationibus hoc confirmat. Et in actu tertio similia habet Theodorus Patriarch. Ierosolym. ubi adducit testimonium Basilij supra tractatum; & actu quarto est egregium testimonium Germani Patriarchæ Constantinop. Et hoc etiam confirmat, quod sæpe ab his Patribus dicitur imaginibus exhiberi honorem per recordationem & memoriam exemplarium, nimirum quia honor ipsorum non potest fecerni, quando imagines coluntur, ut videre licet in citatis locis, & in verbis Epiphani, quæ actu sexto, tomo secundo habentur, & referuntur in capit. Venerabiles. de consecrat. distinctione tertia ubi in summa dicitur, licet in recordationem & memoriam prototyporum honorificè adorenur imagines, non tamen ob id illis latria exhibetur. Rursus est frequens alio loco, quæ hoc magis declarare videtur, scilicet imaginum adorationem non contineri in intrinsecis, sed ad eos transire, quos representant. Sic loquitur Photius Patriarcha in libris de septem Synodis, circa septimam, cuius illa sunt verba notanda, Neque enim in illis (scilicet imaginibus) consistimus, honoremque & adorationem concludimus, neque ad alios diuersos & varios fines distrahimus, sed per diuersum & singularem ipsorum cultum & adorationem, quæ centis, sacra, conuenientique, ac minime diuisa ratione annuimus, ad inuisibilem illam, singularemque vnicam diuinitatem dirigimus. Et Basilus citatus sectione præcedenti, id eo dicit, imaginis & Imperatoris vnam esse adorationem, & non diuidi imperium, quia imaginis honor ad exemplar transit. Quod etiam dicit Damascenus libro quarto, de fide, capit. 17. & libro 4. cap. 12. & orat. 1. & 3. de imaginibus: & hoc postremo loco citans Athanasium addit, exclusionem seu negationem alterius adorationis, dicens. Quemadmodum Iacob cum esset à vita discessurus fastigium virge Ioseph adorauit, non virgam ipsam honorauit, sed eum, qui virgam tenebat, ita nos Christiani non alia ratione imagines colimus, nisi quemadmodum etiam cum filios nostros & patres osculamur, ut animi nostri desiderium inducimus. Sic etiam Leontius Dialog. 5. cit. in VII. Synodo actu quarto. Manifestum est (inquit) quod Iacob lignum non adorauit, sed per lignum Ioseph, quemadmodum non per crucem Christum: Eadem est sententia Augustini, libro tertio de doctrin. Christian. capit. 9. ubi in vniuersum loquens de signis sacris, ait, veros Dei cultores non debere in eis hñere, sed ad signata transire. Et Gregorius libro septimo, epistola 33. & Greg. 109. simpliciter explicat hæc adorationem imaginis per recordationem, ita ut tota ad prototypum redat: & hoc sensu lib. 9. epi. 9. negat, adorandas esse imagines, scilicet nisi in eis Deus aut Sancti adorarentur, & eodem modo loquitur Hieron. Dan. 3.

Tertio argumentor ratione, applicando illam, qua D. Thom. hic vsus est: idem est motus in imaginem, & in id cuius est imago, ex quo principio D. Tho sic colligit, Dupliciter potest considerari imago. Vno modo, vt res quædam, & ut sic, alius est motus in ipsam, quam in rem representatam, sub hac tamen ratione non est imago digna aliqua adoratione, cum sit res inanimata: alio modo consideratur imago formaliter vt imago est, id est, vt refertur

per se primo tendit in Christum, in imaginem vero concomitantem, & propter ipsum, ergo hæc adoratio honesta est, & recte rationi consentanea. Et confirmatur, quia supra ostensum est, quamvis creatura non possit per se primo adorari latrā: posse tamē coadorari, sicut humanitas Christi coadoratur Verbo, & purpura Regis coadoratur honore regio.

Obiectio.

Dices, hoc habere locum in ijs, quæ aliquo modo vnum constituunt cum persona adorata, imago autem non facit vnum cum exemplari. Sed hoc nihil obstat, quia imago, & exemplar sunt vnum habitudine, & apprehensione, exemplar enim in imagine representatum, adoratur quidem in suo vero esse, quasi denominato tamen, & vestito imagine, & ita per modum vnius obiecti, & ipsum per imaginem, & imaginem cum ipso, vno motu adorantur.

Obiectio.

Gabriel.

Sed virget Gabr. quia licet exterius vnus motus appareat, interius tamen reuera sunt duo, quia alia est existimatio Christi, alia imaginis, ille enim, vt Deus; hæc, vt imago Dei adoratur, vnde in voluntate etiam erunt actus diuersi, aut si fortasse aliter vnus est, ratione tamen formali distinguuntur. Respondetur quod ad intellectum attinet quamvis possit interdum exemplar, & imaginem distinctis conceptibus, & per modum plurimum rerum concipere: tamen etiam potest per modum vnius obiecti apprehendere prototypum, verbi gratia, Christum in imagine: & hic modus concipiendi interuenit in hac adorationis modo, qui nō solum doctis, sed etiam indoctis fidelibus, communis, & vulgaris esse videtur. Vnde fit etiam, vt sicut vnico corporis motu, ita etiam vnico voluntatis actu homo feratur ad colendum illud obiectum: neque oportet in tali actu rationes formales distinguere, quia ratio formalis obiecti eius vna est, licet in materiali obiecto sit aliqua diuersitas, sicut in adoratione Christi, & humanitatis, Regis, & purpure, sæpe explicatum est.

Illatio.

Ex hac conclusione, vt res distinctas explicetur, infero primo, in hoc genere adorationis & per hunc actum directe ac primario adorari Christum seu personam in imagine representatam ob propriam excellentiam, quam in se habet. Ita declarant hanc adorationem prædicti autores & manifeste sumitur ex citatis Patribus, statim referendis, & aperte conuincitur fundamentis prioris sententia, quia hæc adoratio est perfecta latrā, verbi gratia, ergo necesse est, vt ad personam dignam tali adoratione directe terminetur, quia talis adoratio incommunicabilis est alteri. Item per hanc adorationem, non solum proficitur homo, id, quod adoratur, representare Deum, sed etiam esse Deum, & redemptorem vel supremum dominum suum, alias non esset vera & suprema latrā, hæc autem professio, seu significatio, vera non esset, nisi talis adoratio ad personam representatam, directe ac primario tenderet: & hoc declarat Ecclesia, quando adorando crucem ita ad illam loquitur, sicut ad Christum.

O Crux aue spes vnica

Hoc passionis tempore

Auge piis iustitiam,

Reisque dona veniam.

Præterea hoc declarat fundamentum, quo D. Thom. hic utitur ex illo axioma Aristotelis lib. de memor. & reminisc. Idem est motus in imaginem, & in id cuius est imago. Vnde infero, motum adorationis imaginis, vt imago est, in exemplar terminari, quod Patres aiunt, honorem imaginis ad prototypum tendere: si ergo hic motus seu honor, sit perfectus in illo ordine, necesse est, vt ad exemplar terminetur tanquam ad rem per se primo ac principaliter adoratam.

Illatio.

Secundo infero, per hanc adorationem adorari etiam imaginem, nō solum actu externo, qui ad adorationem non sufficit, sed etiam interiori motu

Fr. Suarez, Tom. 1.

& intentione adorantis, atq; non ita abusive tantum, sed vere ac proprie. Hæc est in primis mens D. Thom. alias nō satis explicuisset aliquam veram adorationem imaginis, quia non declarat alium modum adorandi illam: & hoc declarauit Paludanus, dicens, verè adorari imaginem, & in se, licet non propter se, sed propter exemplar, & eodem actu, quo exemplari: & in hoc æquiparat adorationem imaginis adorationi specierum altaris, & reliquiarum: & hoc declarauit Capreolus dicens, Christum & imaginem esse vnum totale obiectum talis adorationis, quod etiam dixit Ferrar. Hoc etiam probant testimonia Conciliorum adducta, adiunctis his quæ scēt. præcedenti diximus: nam simpliciter docent, imagines, esse adorandas, quod de vera & propria adoratione intelligendum esse ostendimus: & rursus declarant, adorationem imaginum potissimum fieri adorando exemplaria in imaginibus, seu per imagines exemplaria: ergo sentiunt, talem adorationem non ad exemplaria nuda (vt ita dicam) vestita imaginibus: & consequenter ad imagines vt coniunctas exemplaribus terminari. Ad quod confirmandum ponderari possunt verba definitionis VII. Synodi act. 7. Qui adorat imaginem, in ea quoque adorat descriptum argumentum: vim enim quandam & energiam habet illa coniunctio & particula quoque, qua denotatur, non solum adorari vnum in alio, quasi in præsentia alterius, sed etiam vnum cum alio, ita vt vtrumque vere adoretur. Quapropter, ad intelligendos autores cauenda est æquiuocatio terminorum: interdum enim dicunt, hæc adoratio est imaginem per se, seu in se adorari, vt declarent, non esse abusu tantum, sed veram & propriam, interdum vero dicunt, illam adorari concomitantem, vt declarent, non esse ipsam obiectum, quod per se primo adoratur, sed coadorari tantum primario obiecto: & in eodem sensu dicunt interdum, adorari per accidens, vt patet ex Capreol. supra: & fortasse eodem sensu locutus est Henricus quod lib. 10. q. 6. nam apud Philosophos per accidens moueri seu denominari dicuntur, quæ concomitantem, vel tanquam partes, vel tanquam accidentia mouentur, licet in se vere afficiantur motu, quod maxime est in vsu, quando vnum alteri accidentaliter coniungitur, vt in superioribus tactum est. Ad tollendam ergo vocis æquiuocationem, dicimus, imaginem vere ac proprie adorari seu coadorari suo exemplari: & hoc modo vna adoratione cum ipso coli.

Henricus.

Tertio infero, totam rationem huius adorationis esse excellentiam prototypi, quæ & ipsum, & imaginem eius adoratione dignam reddit: exemplar videlicet per se, & propter se, imaginem vero propter exemplar. Hæc etiam est certa veritas, quum illis verbis declarauit Concilium Tridentinum sess. 25, dicens, Imaginibus debitum honorem, & venerationem impertiendam, non quod credatur in se aliqua in eis diuinitas propter quam sint colenda, sed quoniam homines qui eis exhibentur, referunt ad prototypa, quæ representant. Et hoc etiam conuincunt fundamenta eorum, qui negant imagines proprie adorari: nam saltem probant, non adorari propter excellentiam quæ in ipsis sit: & hoc sensu ostendimus supra, omnem adorationem imaginum esse respectiuam.

Conc. Tri.

Quarto inferitur, hanc adorationem imaginis Christi, verbi gratia, proprie esse latrā ex habitudine ad obiectum primarium, seu personam quæ per se primo adoratur, nam ex habitudine ad illam, & ad excellentiam eius prout in ipsa est, habet, quod sit perfecta & summa adoratio: quam vox latrā, supposito vsu in rigore significat. Quia tamen ille actus qui vnus est, & indiuisibilis, terminatur simul ad imaginem cum prototypo, ideo vere dicitur talis imago vere adorari, adoratione latrā, sicut humanitas Christi vere dicitur adorari latrā, qua adoratur Christus, quamuis illa adoratio nō habeat quod

Illatio.

Yyy 2 sic

Satisfit
fundamen-
tis in con-
trarium.

fic latria ex humanitate, sed ex persona ipsius Christi quod statim magis declarabitur in solutionibus argumentorum.

Ad primum ergo fundamentum contrariæ sententiæ ex autoritate VII. Synodi vno verbo responderi posset, in illis locis non loqui Concilium de hac adoratione, qua imagines coadorantur cum prototypo, ut imagines sunt, sed quia ipse solus adoratur, ut res quædam sacra sunt: illa enim adoratio inferior est, ut sequenti sectione constabit. Ne tamen cogamur illam sententiæ & expositionem postea tractandam accommodare omnibus locis illius Concilij, possumus secundo respondere, ex paulo antea dictis, quamvis imago adoretur eodem actu latriæ, quo adoratur prototypon, tamen illum eundem actum esse latriam perfectam prout terminatur ad prototypon, prout vero terminatur ad imaginem non esse perfectam latriam, sed habere vim & rationem inferioris adorationis. Non quod hæc duæ rationes in illo actu secundum rem, seu ex natura rei distinguantur, sed tantum habitudine & præcisione mentis: sæpe enim contingit, eandem indivisibilem actionem respicere diversos terminos, & præcise conceptam per habitudinem ad unum vel alterum habere diversam rationem seu denominationem: sic eadem actio, prout est à Deo, est concursus primæ causæ, prout vero est à causa secunda, est efficientia eius: sic etiam, licet beatus eadem indivisibili visione videat Deum, & creaturas in Deo, nihilominus illa visio est beatitudo prout terminatur ad Deum, non vero prout terminatur ad creaturas; & similiter, iuxta probabilem opinionem, quod possunt Deus & proximus diligere eodem indivisibili actu, talis actus prout terminatur ad Deum, est amor super omnia, non vero prout terminatur ad proximum. Sic ergo, quamvis idem motus adorationis tendat ad prototypon in imagine, & ad imaginem propter prototypon, nihilominus ille actus respectu prototypi est proprie latria, quia illud respicit ut obiectum summe excellens & per se adorabile, respectu vero imaginis non erit tam perfecta adoratio, sed inferior veneratio, quia illo eodem actu non adoratur ut summum obiectum, sed ut aliquid ad illud pertinens, coadoratur illi. Quæ responsio magis in sequenti sectione declarabitur. Ex illa vero intelligitur, in re nullam esse diversitatem inter sententiam Concilij, & Divi Thomæ: nam Divus Thomas solum consideravit unitatem motus seu actionis, & ideo dixit, eadem adoratione latriæ, qua colitur Christus, adorari imaginem eius, quod verum est, quia est vnus indivisibilis actus: hanc autem unitatem adorationis non prætermisit Concilium, ut vidimus, quia tamen illam et vnica actione aliter adoratur exemplar, & aliter imago, illud per se primo & propter se; hæc concomitanter & propter aliud, id est adorationem illam sub nomine latriæ simpliciter dictæ retulit ad solum exemplar, respectu vero imaginis dicit esse inferiorem adorationem.

Obiectio.

Dices. Ergo, saltem quoad modum loquendi non est simpliciter asserendum, imaginem Christi esse adorandam latria: Tum quia Concilium non ita loquitur, sed potius id negat; tum etiam quia illa adoratio, prout terminatur ad imaginem, non est latria: tum denique quia Sancti frequenter cum exclusione dicunt, solum Deum adorari latria. Respondetur, cum res iam constet, in usu vocum, prudentia opus esse, ne possit sermo, aut audientes in errorem inducere, aut scandalum aliquod gignere; & ideo attendenda est consuetudo & apprehensio, seu estimatio eorum coram quibus est sermo: nam in diversis sensibus utrumque potest affirmari, vel negari, & utrumque loquendi modus habet fundamentum in Concilio & usu Ecclesiæ. Et ideo inter sapientes recte loqui possumus, ut Divus Thomas loquitur, imaginem Christi adorari latria, quia in re ipsa vni-

cus est actus latriæ, quo ipsa cum exemplari colitur: & quia in hoc modo loquendi non significatur, adorationem illam habere perfectionem latriæ ex respectu ad imaginem, aut in imagine sistere, quatenus vere latria est, quod solum negavit Concilium sed significatur, adorationem latriæ completi adorationem imaginis, quod verum est; sicut absolute verum est, beatos videre creaturas visione beatifica, in quo non significatur, illam visionem esse beatificam ex habitudine ad creaturas, sed solum, visionem ipsam beatificam ad creaturas extendi. Unde, cum exclusive dicitur solus Deus adorari latria, tantum excluditur alia persona, ad quam possit per se primo illa adoratio terminari; non vero excluditur concomitantia, sicut cum solus Rex dicitur adorari honore regio non excluditur purpura & alia, quæ coadorari solent: sic ergo in presenti non excluditur imago, quæ cum suo exemplari coadoratur. nam reuera vnitissimus modus illam adorandi huiusmodi est, quamvis à Theologis subtiliter explicetur, à rudi tamen & indocta plebe facilius exercetur. At vero pro concione ad plebem oportet cautissime & discretissime loqui, ut omnis erroris & idololatriæ occasio vitetur: & ideo satis erit docere populum, imagines non propter se, sed propter personas quas representant, in honore haberi, & in ipsis imaginibus personas ipsas & adorari absque subtiliori discussione.

Propter hæc verba, & hanc responsionem, attulit mihi quidam modernus autor, quod scripserim, non esse prædicandum populo, imaginem Christi esse adorandam latria; & quod asseruerim D. Thomam non fuisse id concessurum, si VII. Synodum legisset. Sed neutrum horum ex hæcenus dictis colligi potest. Equidem D. Thom. ego valde probabile existimo, ipsum non vidisse septimam Synodum, cum eius mentionem non fecerit. Quod si vidisset, non mutasset quidem sententiam, nec fortasse loquendi modum, cum simpliciter verum sit, exposuisset tamen Septimam Synodum, suamque sententiam cum modo loquendi illius conciliasset. Quod vero ad concionandum coram plebe pertinet, non negamus, veritatem hanc prædicandam esse populo quatenus ad edificationem eius pertinere potest, sed tamen quia materia est lubrica & obscura, & in ea non solum sunt variz Theologorum sententiæ, sed errores etiam misceri possunt, ideo dicimus coram plebe caute & discrete esse loquendum, & potius esse rem ipsam explicandam sub communibus terminis qui à plebe concipi possint, quam sub terminis scholasticis, qui vix intelligi valeant.

Ad aliud fundamentum ex ratione sumptum, id responsum est, illo argumento recte concludi, imaginem per se solum non posse adorari illo cultu, qui exemplari secundum se debetur, non tamen probari, non posse coadorari simul cum exemplari illo eodem cultu quo adoratur exemplar. Et quoad hoc nihil refert, quod imago sit res distincta & inferior prototypo, aut quod esse representativum secundum se sit inferioris rationis, quam verum esse representativum: nam ob hanc causam ipsa imago inferiori quodam modo participat illam adorationem, seu ab illa attingitur: nam, licet adoratio vna sit, non est necesse, ut æqualiter cadat in omnia, quæ per illa coadorantur; sicut eadem adoratione, qua sanctus homo colitur, adorantur corpus & anima, non tamen æque, sed magis anima quam corpus: sic ergo imago adoratur quidem vna adoratione cum prototypo, non tamen æque ac prototypon. Atque hoc ipsum & nihil aliud probat confirmatio ibidem adiecta, quod adoratio imaginis respectiva est, quod verum esse censeo, etiam de illa adoratione, qua simul cum exemplari imago adoratur, quia imago nullo modo est adorabilis propter se, sed solum propter extrinsecam excellentiam. Neque inde necessario fit, adoratione imaginis

Hic si
aut ab
alio
videtur

matium, non obligat pro semper: sed tunc in eo modo adorandi nihil aliud omittitur, nisi directa exemplaris adoratio: ergo ratioe sui illa omisio non semper est mala, vel contra rationem. Altera vero pars antecedentis, scilicet, quod neque ut circumstantia talis actionis illa carencia mala sit, probatur, quia nullum potest excogitari præceptum, vel negatiuum prohibens talem circumstantiam, vel affirmatiuum præcipiens ut quotiescunque adoratur imago propter exemplar, adoretur etiam exemplar directe & in se, tanquam obiectum quod: hoc enim præceptum neque ex sola ratione naturali ostendi potest, cum satis declaratum sit, posse vnam adorationem ab altera præcindi, & in vtriusque reperiri honestam causam, & rationem adorandi sine coniunctione actuali alterius. Denique illa directa adoratio exemplaris non est necessaria, ut adoratio imaginis habeat debitum finem vltimum seu remotum quia ex se tendit in Dei seu prototypi honorem: neque etiam est necessaria, ut habeat debitum finem proximum, quia sine illa habet talis actus debitum obiectum formale, & materiale ut probatum est: finis autem proximus nihil aliud est, quam debitum obiectum actionis. Ergo ex solis principis rationis naturalis colligi non potest præceptum obligans ad hanc circumstantiam. Nec vero fingi potest, hoc præceptum iure positio additum esse, cum nec scriptum, nec traditum ostendi possit, nec consuetudine introductum. Quin potius (quod hanc veritatem maxime confirmat) frequenter tractamus imagines, aut alias res sacras peculiari quadam veneratione ac reuerentia, etiam si res in illis representatas directe & per se non veneremur.

Tercio argumentor in hunc modum: nam ex duplici fundamento existimari potest hic modus adorationis illicitus; prius est generale, quia nulla res inanimata proprie & in se adorari potest, ita ut interior affectus adorationis ad illam tendat, quantumvis sacra & sancta sit; aliud fundamentum esse potest speciale imaginum: nam, licet alie res inanimatae, quatenus sunt aliquo modo sacrae, adorari interdum possint, iuxta illud, *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est*, imagines vero, ut res quaedam sunt, nullam habent sanctificationem, sed solum referunt prototypa: & ideo non sunt adorabiles, nisi ut imagines sunt, id est, ut actus referunt prototypa, quæ in ipsis principaliter adorantur. Neutrum autem ex his fundamentis firmum est. Et de primo quidem non immerito dixit Paludanus loco supra citato, esse absurdum principium, nihil irrationale esse adorandum in se: nam, ut vidimus in superioribus, sacra Scriptura iubet has res adorare, *Adorate scabellum pedum eius, & eodem modo loquuntur Sancti, Presepe adora*, dixit Nazianzenus, & alia similia in superioribus adduximus: præsertim ex VII. Synodo, ubi sæpissime dicuntur hæc res adorabiles, & honorabiles, & earum adoratio comparatur cum adoratione sacrarum vesselium, calicis, libri Evangeliorum, & similibus rerum. Quæ comparatio fit in VIII. Synodo, canone 3. non potest autem vere ac proprie dici aliquid esse adorabile, aut vere ac proprie adorari, nisi in se adoretur, non solum actu externo, sed etiam ex interiori intentione adorationis & cultus, ut etiam est in superioribus ostensum: ergo omnino falsum principium est, rem inanimatam non esse in se adorabilem. Ratio vero est, quam insinuat Paludanus, quia, licet res inanimata non sit adorabilis propter se, ut omnes Theologi docent, & est per se notum, est tamen adorabilis in se propter aliud: hæc enim duo non repugnant, cum in altero obiectum materiale, in altero formale significetur, sicut esse potest veritas in se credibilis, non tamen propter se, sed propter aliud, & medium esse potest in se amabile, licet non propter se, sed propter aliud, sæpe ergo obiectum

A formale extrinsecum est materiale: atque ad hunc modum, licet res inanimata non sit adorabilis ratione sui, potest tamen esse adorabilis ratione alterius: & tunc affectus adorationis terminatur ad ipsam, ut in se vere adoratum, quod in tertio tom. de vasis, & aliis rebus sacris latius ostensuri sumus: ergo ex hoc capite non repugnat, imaginem, eo quod res inanimata sit, adorari prædicto modo, non ad orato prototypo ut obiecto quod adoratur, sed solum ut ratione adorandi, sic enim frequentius adorantur vasa, & alie res sacrae inanimatae, ut ex ipso vsu constat; & citato tom. 3. disput. 81. sect. 8. latius dicturi sumus.

Aliud fundamentum seu principium illius sententiae, quatenus in hoc distinguit inter imagines, & alias res sacras inanimatas, pugnat aperte cum doctrina VII. & VIII. Synod. qua imaginum adorationem rerum sacrarum adorationi æquiparatur: repugnat etiam cum doctrina Diui Thomae 2. questione 99. artic. tertio, ubi inter res sacras, quæ veneratione dignæ sunt, numerat imagines cum reliquijs, & vas consecratum: repugnat etiam rationi, quæ ex eodem Diuo Thoma ibi artic. primo, sumitur. Nam res sacra efficiuntur ex eo quod ad diuinum cultum ordinantur: nam, sicut ex eo quod aliquid ordinatur in finem bonum, sortitur rationem boni, ita etiam ex hoc quod aliquid deputatur ad cultum Dei, efficitur quoddam diuinum, & sic ei quadam reuerentia debetur, quæ refertur in Deum. Sed imagines hoc ipso, quod ad Deum, vel Sanctos representandos deputatae sunt, sunt diuino cultui vel Sanctorum dicatae: ergo habent dignitatem, & sanctificationem rerum sacrarum; & tanquam res sacrae adorabiles sunt. Dicunt vero aliqui, hoc esse verum de quibusdam imaginibus, quæ speciali benedictione, consecratione, vel sacra vnctione, in Ecclesia sanctificari consueverunt. Cui sententiae fauere videtur Adrianus Papa in scripto de imaginibus, capite trigesimo nono, ubi, respondens hæreticis, qui Tharatham, & VII. Synodum reprehendebant, quod imagines sacris vasis æquiparauerint, inquit, falsum esse quod hæretici aiebant, imagines non sanctificari per aliquam sacram orationem, Quia vsus, (inquit) Sancta nostra Catholica, & Apostolica Romana Ecclesia fuit & est. Quando sacrae imagines, vel historia pinguntur, prius sacro Chrismate vnguntur, & tunc a fidelibus venerantur. Sed hæc limitatio non est in vniuersum necessaria; nam, licet possint imagines hoc caeremoniali modo (ut ita dicam) sanctificari, tamen hoc simpliciter necessarium non est, ut tanquam res sacrae habeantur & colantur, sed satis est, ut Dei, vel sanctorum cultui deputentur, ut ex ratione & doctrina Diui Thomae citata constat: deputantur autem ex hoc, quod ad illos representandos instituuntur & assumuntur, ut Epiphanius significauit in VII. Synodo actione sexta tom. 4. in principio: ubi sic inquit, Typus salutiferae crucis, siue sacrae precatione, siue dedicatione, apud nos honorabilis existit, satisfaciunt enim nobis figura. Ex quibus vltimis verbis colligitur generalis ratio, nam propria sanctificatio imaginis non consistit in aliqua benedictione vel vnctione, sed in representatione personæ sacrae, ad quam habet respectum ex hoc præcise, quod illius similitudinem gerit, & vice illius substituitur, ut Anastasius in eadem VII. Synodo, actione quarta significauit. Vnde ex vi huius representationis, & institutionis, habet imago aptitudinem ad illos sacros vsus, ad quos conferre potest: ergo hoc satis est, ut, tanquam res sacra, venerabilis existat: & ideo VII. Synodus non de benedictis, aut vnctis imaginibus, sed simpliciter de imaginibus ait, esse veneratione dignas: & sæpe exempla adhibet de imaginibus nulla speciali caeremonia sacratis, vel de cerea imagine, qua utebatur Chrysostomus, & de imagine à Nicodemo depicta, & simi-

Cum à prototypo praestitum imaginem adoratur. eadem quæ res alia sacra inanimata adoratione celiatur. VII. & VIII. Synod. D. Thom.

Quorumdā exceptio,

Improbatur.

Paludan.

Nazianz.

VII. Synod.

VIII. Synod.

& similibus: imagines enim ad Deum vel Sanctos representandos dicatur, hoc ipso inter res sacras inanimatas computandæ sunt: & ideo non minus sunt adorationis capaces, quam aliæ res similes Deo consecratæ.

Vltima nota sententia confirmatio,

Atque hinc potest vltimo hæc sententia confirmari autoritate, præsertim VII. Synodi, in qua frequentissime dicitur, imaginibus debere venerariam adorationem, qualis debetur rebus sacris, non tamen latriam, ut patet in act. secunda, post epistolam Adriani, & sæpissime in 3. 4. & 6. ac denique in septima in ipsamet fidei definitione, quæ definitio est accommodata proportionem intelligenda: nam mens Concilij est, imagini non debere adorationem omnino æqualem illi quæ debetur exemplari. Vnde respectu imaginis Christi intelligitur de latria propria ut verba sonant, respectu vero imaginum Sanctorum, intelligitur etiam de dulia, quæ ipsis Sanctis debetur: igitur ex doctrina Concilij adoratio imaginis, prout ad ipsam terminatur, inferior est adoratione exemplaris: illa autem inferior adoratio imaginis non potest esse alia, nisi illa, quæ est mere respectiva, & nititur in excellentia exemplaris tanquam in ratione adorandi, versatur autem circa imaginem ut in rem propter aliud adoratam. Duobus autem modis supra insinuat eludi potest hoc testimonium. Prior est, quod adoratio imaginis dicatur inferior, quia interna intentio cultus non cadit in ipsam, sed sola actio exterior circa illam versatur ex intentione colendi exemplar. Sed hæc responsio, ut supra ostendimus, falsam introducit doctrinam, multumque derogat imaginum venerationi: nam ex ea non solum sequitur, imagines minus coli, quam exemplaria, sed etiam sequitur, illas non coli, sed sola exemplaria, quia, sicut adoratio exterior, nisi ex intentione cultus procedat, non est vera, sed ficta adoratio, si absolute consideretur, ita etiam respectiva non potest exterior actio esse vera adoratio alicuius rei, si nullo modo ex intentione colendi illam, sed aliam, procedat: multo minus dici potest honoraria adoratio eiusdem rei, si non ex intentione adorandi illam procedat: cum tamen dicta VII. Synodus dictam inferiorem adorationem, honorariam imaginis adorationem appellat, quæ omnia in superioribus latius perpendimus.

Alia responsio est, appellare Concilium inferiorem, illam imaginis adorationem, quia, licet procedat ex intentione colendi exemplar in imagine & per imaginem, tamen illam et intentio inferiori modo attingit imaginem, quam exemplar, etiam si verumque directe attingat, & ut obiectum, quod adoratur. Atque ita fit, ut Concilium non doceat, imagines posse adorari aliqua inferiori adoratione qua in re ipsa non colatur principaliter, directe, & ut quod, ipsum exemplar. Sed quamquam hæc expositio improbari non possit, ut etiam in superioribus diximus, & ideo conuincit etiam non possit, Concilium formaliter & expresse sententiam nostram definiuisse, nihilominus tamen ex doctrina Concilij, etiam si exposita, per consequentiam satis probabilem inferre possumus quod intendimus. Nam, si imagines vere ac proprie adorari possunt aliqua intentione cultus, quæ ad illas terminatur, & ut sic inferior est intentione adorandi exemplar propter se ipsum: ergo illa intentio concepta sub illa præcisa ratione inferioris adorationis, non attingit exemplar in recto & ut quod, sed in obliquo tantum & ut quo: ergo, sicut illa adoratio a nobis mente præscinditur, & concipitur ut inferior, ita etiam potest re ipsa exerceri sola, & sine concomitantia vel identitate perfectioris adorationis, quæ ad exemplar in recto, & ut quod, terminetur. Hæc vltima consequentia (reliqua enim omnia clara sunt) probata, ut existimo, sufficienter est, illis rationibus, quibus

A ostendimus, hunc modum adorationis inferioris, non solum cogitatione, sed etiam re ipsa, præcise a superiori, & esse possibilem, & esse honestum. Et ex solutionibus argumentorum contrariæ sententiæ id etiam evidenter constabit. Et confirmatur ex verbis D. Tho. 2.2. quæst. 99. art. 1. dicentis. Ex hoc quod aliquid deputatur ad cultum Dei, efficitur quoddam divinum, & sic et quoddam reuerentia debetur, quæ refertur in Deum. Et inferius art. 3. in hoc ordine ponit imagines & earum venerationem. Satis autem significat D. Thomas in prædictis verbis, illam reuerentiam, quæ his rebus sacris debetur, referri quidem in Deum, non tamen esse eandem, neque tantam, quanta est illa, quæ ipsi Deo propter se debetur. Vnde particula illa *quoddam reuerentia*, diminuens esse videtur, seu distinguens hanc reuerentiam ab illa quæ ipsi Deo secundum se debetur: & eandem vim habet illa particula, *quæ refertur in Deum*, & illa quæ est in artic. 3. scilicet, *in quibus* (rebus videlicet sacris, vel reliquijs) *persona Sanctorum quoddammodo venerantur*, id est, ut ratio venerandi tales res. Et confirmatur, nam propter hoc in dicto artic. 3. dicitur sacrilegium quod fit irreverenter tractando vasa sacra aut imagines, ab illo quod fit contra ipsas personas sacras, & dicit illud prius esse minus grave, ergo similiter sentit, reuerentiam illam esse distinctam & inferiorem.

Dicit fortasse aliquis, his rationibus & testimonijs recte probari, posse imaginibus aliquam reuerentiam vel venerationem exhiberi, etiam si talis actus exemplar directe & ut quod non adoretur: illam tamen reuerentiam imaginis non esse adorationem. Hunc modum dicendi insinuat Bonaventura in 3. distinct. 9. art. 2. quæst. 4. ubi distinguit duplicem honorem, unum venerationis, alium adorationis: hunc posteriorem dicit tantum posteritibus rei rationali, sicut & orationem: nam adoratio (inquit) quædam oratio est ad aliquem ordinatam, nam adorare idem est, quod ad aliud orare. Priorem autem modum venerarij honoris dicit posse tribui creaturæ irrationali, quia solum exhibetur in signum alicuius nobilitatis vel dignitatis, quæ non requirit cognitionem: negat tamen hunc honorem esse adorationem: & loquitur de adoratione reliquiarum vel aliarum rerum sacrarum: nam imaginibus etiam hunc honorem venerationis negare videtur: sed solum illis concedit adorationem, quæ in exemplar directe refertur: tamen iuxta doctrinam superius traditam, cum imagines inter res sacras computentur, si distinctio illa bona est, etiam in cultu imaginum locum habebit. Veruntamen illa distinctio primum sine fundamento data est, quia nulla est ratio, cur adoratio omnis ad solam intellectualement naturam referri possit, magis quam veneratio: neque est verum, omnem adorationem esse orationem: nam, quidquid fit de etymologia vocis adoratio, quam alij a verbo orandi, alij a nomine ador, quod frumentum sacrificijs destinatum significat, desumunt, tamen impositio vocis, non est facta ad significandam orationem ut sic, seu sacrificium ut tale est, sed ad significandum in genere quodlibet signum reuerentiæ vel submissionis alicui rei exhibitæ: ergo, licet oratio ut oratio possit solum ad naturam rationalem dirigi, adoratio tamen latius patet, & æque extendi seu communicari potest ac veneratio seu reuerentia. Accedit, ac maxime virget quod illa distinctio expresse reprobatæ est in VII. Synodo: nam in Actione 4. cum relatum esset dictum Anastasij Episcopi Theopoleos, *Quid aliud est, quam honoris altius exhiberi veluti emphasi, adoratio? ex hac sententia ita colligit Tharastius, Omnes igitur, quæ sacras imagines venerari consentiunt, adorationem autem recusant, à sancto Patre tanquam hypocritæ redarguntur*. Si ergo rationes factæ probant, reuerentiam & venerationem aliquam exhiberi posse imaginibus,

in actu exercito ipsum exemplar: & sub hac tantum ratione adoratur: at vero sub hac consideratione, non solum potest esse vnus atque idem motus adorationis imaginis, & prototypi, sed etiam necesse est vt sit vnus: quia non potest imago considerari vt relata ad prototypum, quin adoratio, quæ in illam vt sic tendit, terminetur ad prototypum. Secundo imago est res inanimata: ergo non est adorabilis sola sine exemplari. Probatur consequentia, quia res inanimata non est capax honoris, neque adorationis per se solum sine consortio alicuius rei rationalis, tum quia honor referri debet ad rem intelligentem, alioquin vanus est, tum quia adoratio non potest rationaliter tribui nisi superiori alicui, vt superior est: res autem irrationalis per se sola semper est inferior homine.

Dices, rem irrationalem solum non esse propter se adorabilem, nihilominus tamen adorari posse propter extrinsecam excellentiam. Sed contra hoc obstant duo. Primum est, quia vel illa extrinseca excellentia conferre imagini aliquam dignitatem, qua faciat eam homine superiorem, vel non confert. Primum dici non potest absque stulto errore. Si autem dicatur secundum: ergo illa extrinseca excellentia nihil confert, vt imago per se sola dignè possit ab homine adorari. Quomodo enim potest fieri, vt homo se se submittat & seruiat rei inanimatæ propter extrinsecam excellentiam? Secundum est, quia, vel excellentia prototypi est tantum remota ratio adorandi imaginem, & sic oportebit, aliquam aliam propinquam rationem in ipsa imagine querere, vel est proxima ratio, & sic necesse est vt per illum auctorem per se primo ac principaliter ipsum exemplar adoretur, quia non potest esse proxima ratio adorandi, nisi in quantum ipsum est quod præcipue ac primario adoretur.

Atq; hinc sumitur confirmatio suprà tacta, quia, si rectam intentionem adorantis spectemus, illa reuera non est adorandi imaginem, sed exercendi circa illam talem actionem externam, vt hoc modo per ipsam exemplar adoret: ergo seclusa adoratione exemplaris, nulla relinquitur honesta ratio adorandi imaginem, seu (quod idem est) seruiendi rei inanimatæ.

Tertiaratio fit, quia adoratio est actus religionis: religio autem non potest exercere actus suos circa res merè irracionales, sed necesse est vt ad aliquam rem rationalem omnem suum actum præcipue dirigat: ergo idem est de actu adorationis: ergo non potest illum exercere circa imaginem inanimatam, nisi principaliter eum dirigat in rationale exemplar per imaginem representatum. Minor declaratur (cetera enim satis nota sunt) quia religio est pars potentialis iustitiæ, cum qua in eo conuenit, quod ad alterum ordinatur, & suo modo ei debitum reddit sicut ergo iustitia non ordinat actus suos, nec reddit debitum, nisi personæ rationis capaci, cui faciat æqualitatem, & contra actum aliquem ineat, vel debitum soluat: hæc enim sunt munera iustitiæ, quæ circa rem irrationalem intelligi non possunt: ita etiam religio semper operatur circa alterum, qui sit rationalis persona: ergo hoc ipsum necesse est in imaginem adoratione seruari, ita vt, qui decenter tractat imaginem, vel quouis modo eam veneratur, totum hoc faciat, vt rei in illa representatæ debitum cultum seu obseruantiam præstet: alioquin non exercet actum religionis vel dulæ.

Quarta ratio sumi potest à contrario, nam qui irreuerenter tractat imaginem, primò ac per se non peccat in imaginem, sed in personam representatam: ergo idem dicendum est de adoratione: nam oppositorum eadem ratio est. Totumq; argumentum, tam antecedens, quam illatio, sumitur ex Adriano Papæ in scripto imaginum cap. 8. & ex Athanasio citato in 4. act. VII. Synodi, & Damasceno dicta orat. 3. de imaginibus.

Secunda sententia est, licet verum sit, imagines non posse adorari nisi propter exemplar, nihilominus in se ac propriè adorari posse non adorato directè, vt quod, ipso exemplari. Hanc sententiam tenent in primis omnes auctores, qui negant, imagines posse adorari propriè eadem adoratione, qua adoratur exemplar: & alia docent, imagines adorari propriè aliquo cultu tam externo, quam interno, seu ex speciali intentione cultus illis accommodati. Ita opinantur Catherinus & Ayala, Gabriel etiam, quem Corduba sequitur, magis in hanc partem inclinat: censet enim probabile, adorationem imaginis posse fieri eodem actu interno, quo per se primò ac propriè adoratur prototypum, tamen etiam existimat probabile, vel probabilius, adorationem imaginis externam procedere ex diuerso actu interno. Ex quo manifestè inferitur (quamuis ipse aperte non declarat) posse vnum actum internum separari ab alio, & adorationem imaginis eecerci ex illo actu interno, qui ad illam dirigitur, quamuis simul non exerceatur alia intentio directè, ac per se colendi prototypum: non enim habent per se necessariam dependentiam aut connexionem, vt magis infra constabit. Ex autoribus verò, qui admittunt, posse imagines adorari cum prototypis, tenet nihilominus posse sine illis alio genere cultus adorari, Sander. lib. 2. de imaginib. cap. vlt. & Albertus Pighius libr. 8. cont. Erasimum, & Bellarm. lib. 2. de imaginib. cap. 21. & 25. ex antiquioribus vero scholasticis nihil certum in hac re colligi potest, vno vel altero excepto: nam verba eorum æquinoca sunt, vt ex dicendis constabit, multum verò fauent omnes, qui dicunt, imaginem esse verum obiectum adorationis, quamuis partialè, vt Capreol. & Ferrar. & Maior, qui etiam admittit adorationem respectiuam imaginis. Palud. etiam dicens, esse absurdum principium, nihil irrationale esse adorandum in se: destruit totum fundamentum contrariæ sententiæ. Atq; hæc opinio vera est, & tam certa, quam est certum imagines non abusiue tantum & improprie, sed verè ac propriè adorari. Et, quia de huius posterioris propositionis veritate ac fundamento satis à nobis dictum est in sect. 3. hic solum curabimus demonstrare huius illationis necessitatem: quam existimo adesse euidentem, vt qui sinistrè senserit de sententia Durandii afferentis, imaginem tantum abusiue adorari, aut de sententia aliorum (quæ in re eadem est) dicentium, circa imagines versari tantum actionem externam adorationis, non tamen adeas dirigi vilo modo intentionem cultus, non possit negare aliquam adorationem imaginis esse possibilem, & licitā, quæ ipsum exemplar non comprehendat tanquam obiectum per se primò adoratum. Duo igitur ex prædicto fundamento à nobis ostendenda sunt. Primum, hoc genus adorationis esse possibile. Secundum, esse licitum.

Primum probatur ex generali modo operandi nostræ voluntatis, & intellectus: nam potest quilibet ex his facultatibus tendere in aliquod materiale obiectum propter aliud vt quo seu vt formale, etiam si actum non tendat in illam rem, quæ est formale obiectum, tanquam in rem seu materiam circa quam proprie versetur, quæ solet dici obiectum quod, ergo etiam in præsentè intentio adorandi potest versari circa imaginem vt obiectum quod, seu rem adoratam propter exemplar vt rationem adorandi, quamuis directè non intendat adorare ipsum exemplar, vt rem directe adoratam. Antecedens probatur primò exemplis, tum in intellectu, nam fidelis assentitur veritatibus fidei, nixus diuino testimonio & veritati infallibili ei⁹ vt rationi formali, quamuis eo actu quo credit rem reuelatam, non credat, vel Deum esse primam veritatem infallibilem, vel Deum hoc reuelasse. Idem dicunt, Dialectici de actu scientiæ, qui nititur præmissis vt rationi

Yyy 4 assen-

assentiendi, quamvis non feratur directe in ipsas A
præmissas tanquam in obiectum scitum seu iudica-
tum per illum actum; tum etiam in actibus volun-
tatis, ut in amore, quo amatur una res propter al-
iam ut propter rationem amandi extrinsecam,
qualis est aliquis amor, quo amatur proximus pro-
pter Deum; item in pura electione medijs propter
extrinsecum finem, quæ directe non versatur circa
finem, ipsum volendo, sed tantum in obliquo ipsum
respicit tanquam rationem volendi media, sic ergo
contingere potest in adoratione imaginis propter
exemplar. Nec refert, differentias veluti materiales
assignare inter hunc actum, & ceteros, v. g. inter
electionem medijs, & voluntatem adorandi imagi-
nem: non enim contendimus, hunc actum esse in o-
mnibus eiusdem rationis cum ceteris, aut esse pro-
priam electionem, sed argumentamur à paritate ra-
tionis, ut si in electione vel alijs actibus potest
esse motus voluntatis in unam rem propter aliam,
etiam si directe non tendat in id, quod est ratio ten-
dendi in aliud, tanquam in obiectum quod, sed so-
lum quasi oblique ut in rationem tendendi, ita id
possit accidere in actu adorationis imaginis: nulla
enim ratio hætenus reddita est, cur hoc magis in
adorationis actu repugnet, quam in ceteris, præfer-
tim, cum non agamus nunc de potestate morali, id
est, an liceat, vel non liceat, sed simpliciter de po-
tate sic operandi. Quin potius in absoluta adora-
tione existimant multi id accidere: nam, cum ado-
ratur Rex propter dignitatem Regiam, persona est,
quæ per se, & ut quod, adoratur. Regia autem digni-
tas non proprie est quod adoratur, sed est quæ Rex
adoratur, seu ratio adorandi: quod si fortasse talis
dignitas coadoratur cum persona, quia est intrinse-
ca ratio adorandi in extrinseca ratione, etiam illud
non erit necessarium, sed satis erit, quod indirecte
& oblique adoretur.

Secundò potest probari ratione illud antecedens
assumptum, quia voluntas tendit in suum obie-
ctum prout propositum per intellectum, sed potest
intellectus actu cogitare & proponere unam rem
ut amabilem, vel honorabilem, ratione alterius, ad
quam habet habitudinem, non considerando rem
illam, quæ est terminus talis habitudinis, ut per se
amabilem vel honorabilem: nam prior considera-
tio non pender intrinsece ex hac posteriori: nam, li-
cet fortasse virtute, vel quasi in habitu illam suppo-
nat, vel includat, non tamen semper requirit illam
formalem & expressam considerationem, ut licet
homo apprehendat proximum ut amabilem propter
Deum, non oportet ut actu & formaliter consideret
Deum esse amabilem propter se, aut quantum vel
quomodo amandus sit, sed satis est, quod virtute &
implicite illud includat: ergo & voluntas potest re-
dere directe in eam rem, quæ propter aliam amabi-
lis, vel honorabilis iudicatur, non tendendo directe
in alteram, quæ est terminus illius habitudinis, sed
tantum oblique ut in rationem tendendi in aliam,
ut in exemplo posito de amore potest voluntas ex
charitate amare proximum ut quid Dei est, ac pro-
pter Deum, non amando tunc directe & formaliter
Deum ut obiectum per se & super omnia amatum:
sic ergo in actu adorationis, prout à voluntate pro-
ficiscitur, accidere potest si semel supponamus pos-
se intellectum representare unam rem & honora-
bilem propter extrinsecam excellentiam alterius,
ad quam dicit habitudinem, siue id possit vere iudi-
care, siue tantum ex errore ut postea videbimus.

Tandem hoc ipsum declaratur ex illo principio,
quod imago proprie adorari potest simul cum ex-
emplari per se primo adorato, nam in illo adorandi
modo, necesse est ut intercedat cogitatio de ipso
exemplari ut propter se digno veneratione, & si-
mul de imagine ut colenda propter exemplar, ita
ut, & illud in ipsa ac per ipsam, & ipsa propter illud,

per modum unius adoranda apprehendantur, quia,
nisi huiusmodi obiecti propositio antecadat, non
potest voluntas vere ac proprie tendere in totum il-
lud: sed nihil repugnat, ut intellectus consideratio-
ne præcendat illud obiectum, vel ex libertate ho-
minis, vel (quod frequentius accidit) ex naturali
inadvertentia, seu quia occurrit aliquid excitans ad
unius considerationem & non alterius: simili ergo
modo poterit voluntas moveri in obiectum, prout
consideratum est. Atque hunc modum apprehen-
sionis vel imaginum, vel aliarum rerum sacrarum,
satis (ut opinor) ipsa experientia ostendit: visa enim
imagine, etiam si illam apprehendamus ut rem sa-
cram & reverenter tractandam, non tamen semper
statim cogitamus explicitè ac formaliter de Christo
v. g. in ea representato, ac de excellentia vel divi-
nitate eius, propter quam summe venerandum est:
est ergo ex parte intellectus non solum possibile,
sed etiam facilis ad intelligendum hic modus con-
siderationis: erit ergo etiam ex parte voluntatis
possibilis talis adorationis modus: nam supposita
obiecti propositione & voluntatis libertate, nulla
ratio cogitari potest, propter quam talis actus im-
possibilis sit.

Supereft, ut alteram partem probemus, scilicet
hunc actum esse rectum & honestum: hoc autem
probat per primo ex illo eodem principio, scilicet
imaginem cum prototypo posse licite adorari pro-
prie & in seipsum, quando adoratur, non adorato di-
recte prototypo, nec existimatur digna maiorive-
neratione, nec re ipsa afficitur maiori honore, quæ
cum adoratur simul cum prototypo, imò quodam-
modo minus solitur priori modo, quia in re actus
adorationis qui exercetur, minus perfectus est: er-
go, si adoratio coniuncta (ut sic dicam) licita est, et-
iam altera disiuncta erit licita. Et confirmatur, nam
utraq; nititur in excellentia prototypi, propter
quem adoratur imago, & hinc habet quod licita sit.
Quod vero cum illa coniungatur adoratio directa
exemplaris, materiale quid est, & per accitens in or-
dine ad honestatem adorationis imaginis, si aliquid
fieri potest, ut exemplar sit ratio adorandi, etiam si
non sit obiectum quod per se primo adoratur, quod
fieri posse ostendimus. Secundo argumentor, quia
in illo adorandi modo nihil assignari potest, quo
talis adoratio illicita sit, aut contra rectam ratio-
nem & aliunde, habet ille actus obiectum honestum
& rationi consentaneum: ergo erit talis actio honesta
& licita. Antecedens declaratur, nam in ea actione
duo considerari possunt, scilicet id quod sit, & id
quod omittitur: sit enim honorum imaginum propter ex-
emplar, & omittitur directa exemplaris adoratio, ut
proprijs obiecti adorati ut quod: sed illud primum
per se loquendo non est malum, sed potius bonum
& rationi consentaneum, quia imago vere est hono-
rabilis propter exemplar, ut VII. Synodus sæpe
docet & supra retulimus; sed per illum actum hoc
modo adoratur: neque exhibetur illi maior honor,
quam fit ille quo ipsa est digna; neque propter aliam
rationem, quam fit illa, quæ in tali re inveniri po-
test; neque demum ibi misceatur aliqua superfluitas,
aut falsæ existimationis significatio: quia per illam
adorationis notam non significatur, imaginem ha-
bere in se excellentiam, ob quam fit digna absoluta
adoratione, sed solum habere respectum ad excel-
lentiam alterius ratione cuius adorabilis est: ergo
nihil positivè fit per eam actionem, ob quod potest
turpis aut irrationabilis existimari.

Deinde, quod in hoc genere adorationis omitti-
tur seu potius non fit, neque in se malum semper est,
neque ut circumstantia talis actus: ergo neque ex hoc
capite erit talis adoratio mala. Antecedens quoad
priorem partem declaratur, quia non semper tene-
mur exercere actum adorationis Dei aut alicuius
Sancti: nam præceptum adorationis, cum sit as-
sumptum,

ginibus, etiam dum in eis non colitur directe exenti. A
plur tanquam obiectum quod, etiam probant, simili
modo adorari posse imagines.

Consequen-
tiam.

Atque hinc infero primo, hunc actum, quo ado-
ratur imago isto modo, distinctum esse ab illo actu
quo imago coadoratur prototypo, quod per se primo
eodem actu adoratur. Probat facile ex differe-
rentia obiectorum: nam actus habentes obiecta di-
uersa distinctos esse necesse est: distinguuntur enim
ex obiectis: nam, cum ratio talium actuum confi-
stat in habitu ad obiecta, non potest habitu ad
esse eadem, si obiectum, ad quod terminatur, di-
uersum sit; neque actus potest esse idem, si distin-
ctam habet habitum ad distinctum obiectum:
sed hi actus habent obiecta diuersa; nam vnus pri-
mario tendit in exemplar vt in obiectum quod, in
imaginem vero concomitanter tanquam in par-
tem obiecti, vel aliquid simile: alius vero actus non
tendit directe in exemplar tanquam in obiectum
quod, sed solum in imaginem, exemplar vero solum
oblique attingit vt obiectum quo: ergo sunt actus
distincti inter se: est autem sermo de actibus internis,
nam exteriorem actum constat posse esse vnum, qui
ex sola diuersa intentione potest diuersam ratio-
nem adorationis participare. Et confirmatur pri-
mo, nam actus adorationis, qui ita tendit in Chri-
stum, verbi gratia, vt nullo modo versetur circa
imaginem eius, distinctus est ab eo quo adoratur
Christus in sua imagine, & ipsa imago simul coado-
ratur, vt in superioribus dictum est: ergo maiori ra-
tione alij actus, de quibus agimus, distincti sunt.
Confirmatur secundo nam ille actus, quo directe ac
formaliter adoratur Christus in imagine, coadorda-
ta imago, est vera & perfecta latría; alius vero ac-
tus, quo sola imago directe, & vt tota materia ado-
rationis colitur, Christus vero solum indirecte & vt
ratio adorandi non est latría simpliciter loquendo,
sed inferior, quaedam veneratio, vt ex VII. Synodo
ostendimus, & est certissimum, quia perfecta latría
non potest communicari creaturæ vt rei per se pri-
mo adorata, vt ex distis in superioribus constat:
sunt ergo illi actus distincti.

An vero hi actus sint specie diuersi, vel tantum
numero, item an dicendi sunt distincti tantum in
esse naturæ vel etiam in esse moris, non multum ad
presens institutum refert, nam ad explicandum
modum huius adorationis satis nobis est, hos actus
esse re ipsa distinctos, & distincto modo respicere i-
psam exemplar, siue hic modus sufficiat ad distin-
ctionem specificam, siue non. Quibusdam autem
videtur non sufficere ad specificam diuersitatem,
quia illa diuersitas in obiecto est tantum materialis,
nam formalis ratio attingendi in vtroque actu est
eadem, scilicet dignitas & excellentia exemplaris.
sicut etiam actus quo solum exemplar in se colitur
absque imagine, & quo colitur in imagine & cum i-
magine, re ipsa & in indiuiduo distinctus est, non
tamen in specie. Alij autem videtur illa differentia
sufficiens ad specificam diuersitatem, quia, licet ex-
cellentia prototypi, in qua formaliter nititur vera-
que adoratio, sit eadem, tamen aliter est in persona
representata, aliter vero participatur in imagine: in
illa enim est vere ac formaliter, in hac vero tantum
habitudine quadam: vnde illam reddit simpliciter
excellenter, & dignam perfectam & absolutam ad-
orationem in tali ordine, hanc vero solum secundum
quid reddit excellentem, & dignam adorationem re-
spectiua: ergo hoc satis est ad specificam actuum di-
uersitatem. Atque hoc etiam confirmat id quod ex
VII. Synodo dicebamus, vnam ex his adorationi-
bus esse perfectam latríam; alteram vero minime
sed inferiorem. Vnde Damascenus orat. de Imagi-
nib. Adoratio (inquit) est submissionis & honoris nota, at-
que huius duplex est ratio; altera enim est, quam Deo, qui
natura solus adorandus est, latríaque dicitur; altera quam

propter ipsum Deum exhibemus, vel amicis & seruis eius,
vel quibuslibet Dei loci, vel templi eius, vel principibus a
Deo constitutis. Quo loco videtur aperte constituere
specificam diuersitatem inter adorationem Dei, &
rerum sacrarum, quæ Deo dicata sunt, inter quas,
vt diximus, computantur imagines: verba enim il-
la; atque huius (adorationis scilicet) duplex est ratio,
specificam rationem indicant: & in alijs etiam ex-
emplis, quæ adhibet, manifesta est specifica diuersi-
tas. Atque ex hoc etiam loco Damasceni licet obi-
ter colligere, hanc adorationem rerum sacrarum
vt templi, & calicis, &c. non terminari directe ad
Deum vt obiectum per se primo adoratum: alioqui
non distingueret illam à propria latría, qua adora-
tur ipse Deus. Vnde non est eadem ratio de distin-
ctione adorationis directe ipsius exemplaris vel so-
lius, vel cum imagine, quia hæc differentia plane est
accidentaria, & in solo materiali obiecto secunda-
riè: nam primum idem est, cum eadem excellen-
tia proprie ac intrinsece: ac vero in alijs actibus est
discremen in obiecto directo & per se primo adora-
to, & in modo habendi seu participandi excellen-
tiam propter quam adoratur, qui modus refundit-
ur in obiectum formale talium actuum. Quapro-
pter probabilissimum est, reperiri specificam diuersi-
tatem inter hos actus.

Atque hinc etiam constat, hos actus differre in
esse naturæ, quia esse specificum est esse naturale ta-
lium actuum, id est, quo constituntur in sua phy-
sica entitate, & idem esse est quo respiciunt obiecta
sua. Quod vero prebatur de distinctione in esse
moris, potest esse ambiguum ex vocis æquiuocatione,
nam per esse moris intelligitur bonitas moralis
talium actuum, vnde necesse est ita distinguere in bo-
nitate intrinseca sicut distinguuntur in suo esse: nam
in actibus internis voluntatis ex se & ex obiecto in-
trinsece bonis, moralis bonitas vel nihil aliud est,
quam illud esse virtutis, quod talis actus habet à suo
obiecto secundum suam propriam speciem, quod
etiam est ipsum esse naturale eius, quo in tali specie
entis & qualitatis constituitur; vel certe, si bonitas
moralis aliquid dicit præter hoc esse, illud est pro-
portionatum ipsi esse & intrinsece consequens il-
lud: & ideo æque erit distinctum, vt verbi gratia,
si ponamus, bonitatem addere conformitatem ad
rationem, vel ad appetitum rectum, vel ad legem, hæc
etiam inuenietur diuersa in illis diuersis actibus,
nam aliter est debita Deo adoratio, quam imagini
eius. Nihilominus tamen quamuis hæc diuersitas
sit in ipso esse naturali & morali talium actuum,
quodammodo dici possunt habere quandam vni-
tatem moralem, quatenus vnus ex alio consequi-
tur, & per verumque tenditur ad completam Dei
adorationem tam in se, quam in sua imagine, vel
in qualibet aliâ sacra. Sicut electio pura in re qui-
dem distinctus actus est ab intentione, & distin-
ctam habet bonitatem, imo & distinctum meri-
tum, & nihilominus dici possunt complere mora-
liter vnum actum, quia complent vnâ tenden-
tiam, & vnum perfectum motum in finem. In hoc
ergo sensu dici possunt illi actus habere vnitatem in
esse moris, ita vt illa determinatio, in esse moris, ca-
dat potius in vnitatem inuentam inter tales actus,
quæ est quasi collectiua vel respectiua, quam in ali-
quo esse intrinseco, quod sit idem vel eiusdem ra-
tionis in vtroque actu.

Addendum vero vltèrius est, huiusmodi actum
adorationis circa imaginem, ad eundem habitum vir-
tutis pertinere, ad quæ pertinet alter actus, quo ad-
oratur ipsum exemplar in se & propter se: sub qua
consideratione dici possunt illi actus habere vnitatem
etiam quandam in ordine ad habitum Ratio est, quia
vterque illorum actuum fundatur in vna & eadē ex-
cellentia prototypi; pertinet autem ad eandem vir-
tutem quæ primario inclinat ad honorandam per-
sonam

Idem habi-
tus exem-
plaris, &
imaginis
propter i-
psam ado-
rationem
inclinat.

Adoratio
imaginis
vt partialis
obiecti cum
prototypo,
& adora-
tio imagi-
nis solum
propter pro-
typum,
specie di-
uersa.

formam excellentem, consequenter etiam inclinare ad reuerenter tractandam imaginem talis personæ; & ideo, licet actus sint diuersi, principium tamen & radix vtriusque, qualis est habitus, idem est. Sicut supra dicebamus de actu, quo adoratur humanitas Christi præcisè concepta, propter hypostaticam unionem: & idem est de intentione & electione, nam virtus quæ inclinat ad intendendum aliquem finem honestum, inclinat etiam ad eligenda media, quibus est obtinendus. Et eadem ratione, iuxta sententiam grauioribus Theologis probatam, & diuinis literis ac Patribus consentaneam, eadem virtus charitatis, quæ diligit Deum propter se, diligit proximum propter Deum. Ita ergo eadem virtus colit exemplar propter se, & imaginem propter exemplar: nam, vt dixit VIII. Synodus can. 3. *Propter honorem, qui ad principalia ipsa refertur, etiam deriuatiue imagines honorantur & adorantur, vt Sanctorum Euangeliorum sacer liber, atque typus pretioso Crucis.*

Proponitur obiectio. Dices. Ergo hæc adoratio, quatenus versatur circa imaginem Dei, erit actus elicitus à propria virtute religionis: erit ergo latria: nam latria & religio idem sunt, vt sentit D. Thomas 2. 2. quæst. 84. art. 4. Respondetur, hoc solum posse ad modum loquendi pertinere. Vox enim *latria* interdum sumitur pro habitu religionis, vt apud D. Thomam supra; interdum vero pro actu quodam speciali illius virtutis, continente supremam reuerentiam, & recognitionem supremæ excellentiæ absolute & simpliciter, vt constat ex VII. Synodo, vbi sæpe appellatur hæc latria, quæ fit in spiritu & veritate. In hoc ergo posteriori sensu, in quo Concilium loquitur, non sequitur, illum actum esse adorationem latriæ, quia idem habitus potest habere actus magis & minus perfectos. Iuxta priorem autem significationem concedi potest, illum actum esse adorationem latriæ, non quod ipsa adoratio sit latria, sed quod sit à religione seu latria, id est, elicit a seu effecta ab habitu latriæ. Et iuxta hunc loquendi modum dicendum est, actus latriæ esse varios, & diuersarum rationum, & vnum esse alio perfectiorem: & hoc significarunt doctores, qui hanc adorationem vocarunt latriam inferiori seu secundum quid: alij autem vocarunt illum actum, *duliam*, non ea speciali significatione, qua adoratio Sanctis debita, & fundata in creata excellentia, vocatur *dulia*, sed ea significatione, qua omnis adoratio, quæ non attingit perfectionem supremæ & propriæ latriæ, *dulia* solet appellari, vt in superioribus explicuimus, tractando de adoratione humanitatis Christi. Et, quoniam VII. Synodus latriam simpliciter non vocat, nisi supremum illum cultum, qui diuinitati debetur, ideo simpliciter non est à nobis hæc adoratio appellanda latria, nisi cum explicatione vel limitatione. Et eodem modo philosophandum est de simili adoratione imaginum Sanctorum in ordine ad virtutem duliæ.

Fundamentum contra-ria sententia dirimuntur. Superest respondeamus fundamentis contrariæ sententiæ. Ad primum ex locutionibus Conciliorum desumptum respondetur, in Concilijs hæc locutiones reperiri, imagines honorari, & adorari, propter exemplar: adorationem imaginis referri ad exempla: per imagines, & in imaginibus, adorari exemplaria: adorationem imaginis esse adorationem exemplaris: & alias similes, quæ eundem sensum reddunt; & his declaratis, faciliè intelligentur. Omnes

Primum ex definitionibus Conciliorum. ergo hæc locutiones, verificari possunt in vtroque modo adorandi imagines in hac & precedente sectione explicato. Et, quoniam de priori modo declarato sect. præced. nunc non est controuersia, de hoc posteriori manifestum in primis est, in illo adorari imaginem propter exemplar, quia illud propter, in rigore nihil aliud indicat, nisi rationem ob quam imago adoratur, quam constat esse exemplar, etiam in hoc modo adorandi, vt satis explicatum est: imò, si modus loquendi Conciliorum attendatur, illud propter,

A non dicit semper rationem proximam adorandis, sed interdum etiam remotam, non etiam dicunt, Sanctos adorari propter Deum, vt statim referemus, cum tamen proximè non adoremus Sanctos propter Deum, sed propter inlicitum eorum, vt dixit Adrianus Papa in epist. lecta in VII. Synod. act. 2. prope finem: quia vero in imaginibus non est intrinseca excellentia propter quam honorentur, ideo, cum dicuntur adorari propter exemplaria, ratio proxima talis adorationis significatur. Rursus hinc h. totam hanc adorationem imaginis ad exemplar referri, quia moralis actus, potissimum refertur ad rationem & motiui, in quo proximè fundatur, quæ ratio non est intelligenda tanquam medijs ad finem; sed tanquam materiæ ad formam, seu obiecti materialis ad formale: sicut actus fidei, licet fortasse veritatem circa veritatem creatam vt materiam creditam, refertur ad veritatem increatam vt rationem credendi: & amor proximi ex charitate propter Deum, ad ipsum Deum eodem modo refertur: hoc ergo modo rectè intelligitur Concilia, cum dicunt, adoratio nem imaginis referri ad exemplar. Quanquam inter dum etiam abstractus loquuntur de quacunque relatione siue formali siue virtuali siue in rationem proximam, siue in remotam, vt statim referemus, & constat ex Damasceno lib. 4. de fide, c. 17. dicente, Beata Virginis, & aliorum Sanctorum honorem ad Deum referri, quod etiam affirmat Ambrosius lib. 6. afferens illud Lucæ 10. (vt ipse legit) *Qui vos honorat, me honorat, & Hieronymus epist. 53. afferens illud Matth. 10. Qui vos recipit, me recipit.*

Vnde etiam fit, tertiam propositionem optimè in hoc adorationis modo verificari, nimirum, dum adoratur imago, in ea, & per eam adorari exemplar: non enim necesse est, hoc intelligi de adoratione (vt ita dicam) formali, & proprii obiecti adorati vt quod, sed de virtuali, & de proximo moriui adorandi, ad quod totus honor transit: sicut qui proximum amat propter Deum, dei potest in proximo amare Deum: imò non solum in propinquo moriui, sed etiam in finem remoto locum habet hæc locutio: Sic enim dixit Christus, Matth. 25. *Quamdiu scilicet vni ex his fratribus meis minimis, mihi feceritis: & in actu adorationis ita etiam loquuntur Sancti citati, & Basilus orat. in Sanctos quadraginta Martyres: imò & in VII. Synodo hic modus loquendi exprecipitur, vt ex Leontio in dialogo relato in act. 4. *Qui martyrem colit, Deum ipsum colit*, & simili modo loquitur German. in epist. ad Ioan. libi recitata. Quæ locutiones diuerso quidem modo dicuntur de Sanctis, ac de imaginibus, vt supra disp. 1. sect. 2. declaratum est: afferuntur autem à nobis, vt explicemus, ad veritatem illius locutionis non requiri vt res quæ in alia adorari dicitur, sit formale & proprium obiectum proximè adoratum vt quod, sed satis esse vt sit proxima & tota ratio adorandi: nam si sufficit quod sit finis vltimus, aut quod remotè tantum in ipsum honor deriuetur, multo magis sufficit quod sit tota ratio, totumque adorationis fundamentum. Vnde VII. Synod. in defin. 12. hæc duo simul coniunxit, *Imagines honor in prototypum referuntur, & qui adorant imaginem, in ea quoque adorant descriptam argumentum.* Nam, si vis illius verbi referuntur, expendatur, non significat propriū & formale obiectum, in quod proximè tendit adoratio, sed aliquid aliud, in quod ex proximo obiecto deriuatur adoratio. Eodem ergo modo verificari poterunt posteriora verba, quod in imagine adoretur exemplar. Ac tandem hinc planè fit, hanc ipsam adorationem imaginis, quam in hac sectione declarauimus, posse dici adorationem exemplaris, quia eo modo, quo in ea & per eam adoratur exemplar in imagine, illa est adoratio imaginis, non vt obiecti quod, seu materialis, sed vt obiecti quo seu formalis, & vt rei, in quam transit & refertur omnis hæc veneratio. Atque ita etiam fit, vt una*

ut una semper sit imaginis & exemplaris adoratio, A non quod hæc adoratio vno tantum modo, vel vno tantum genere actus perficiatur, id enim non est necesse, neque ex Patribus aut Conciliis sumi potest, sed quod, quandoque adoratur imago, illo eodem actu adoretur aliquo modo exemplar, siue in recto, & ut obiectum quod, siue in obliquo, & ut ratio adorandi; sicut in simili supra dicebamus, tractantes de vnicâ Christi Dei & hominis adoratione. Et ferè in exemplo simili hoc insinuat D. Thomas 2. 2. qu. 93. artic. 3. ad 3. ubi agens de adoratione hominis quatenus per naturam agat ad imaginem Dei, dicit, quamuis non semper referatur, seu terminetur actu in Deum, semper tamen redundare aliquo modo in illum, atque ita motum in imaginem semper esse aliquo modo in rem cuius est imago.

Iuxta hanc ergo interpretationem facillimum est omnia verba Conciliorum, quæ ibi referantur, ad hunc modum adorationis in hac sectione declaratum, accommodare.

Dubitatio. Queret tamen aliquis, quis reuera sit sensus Conciliorum, quia nec potest esse multiplex & æquiuocus (ut sic dicam) præsertim in definitionibus fidei, neque est verisimile, tantum intendisse hunc posteriorem modum, adorandi imagines docere, tum quia alias alter modus sine fundamento Conciliorum assereretur; tum maxime quia plura testimonia Patrum, quæ in VII. Synodo asseruntur, planè declarant priorem modum directè adorandi exemplaria in imaginibus, definitio autem totus Concilij facta est iuxta sensum & traditionem Patrum in eodem adductam: tum denique, quia verba citata, in omni rigore & proprietate magis indicant superiorem modum adorationis, quam hunc posteriorem. Si autem dicamus, Concilia fuisse locuta de priori adoratione, relinquitur hæc nostra sententia non solum absque fundamento, sed etiam virtute reprobata per generales definitiones, ut in illa prima obiectione tactum est.

Declaratio. Respondetur, vnum esse quod præcipuè intendunt docere Concilia, nempe imagines esse verè ac propriè honorandas & adorandas ratione exemplarium; hoc enim est, quod primo statuunt in definitionibus suis: & in hoc directè damnant Iconomachorum hæresim. Vnde consequenter aiunt, imaginum adorationem referri ad exemplaria; & hæc in illis honorari. Quomodo autem hæc adoratio exercetur, & an fiat vno tantum modo vel pluribus, & an exemplar & imago semper directè adorentur & ut obiectum quod, an vero interdum solum se habeant ut obiectum materiale, & formale, de his nihil definiunt Concilia, sed Theologorum disputationibus hæc relinquunt, quia non pertinent ad dogmata fidei, sed sub opinionem cadunt. Quia verò hic cultus imaginum varijs modis exerceri potest, ideo plura etiam dicuntur de hac adoratione præsertim in VII. Synodo, quæ interdum vnum adorationis modum, interdum alium declarant. Atque ex his factis declarata videtur doctrina Conciliorum.

Primum notandum. Ut tamè tota hæc materia magis intelligatur, duo aduertenda sunt, quæ ad intelligendas etiam nonnullas Patrum sententias deferunt. Primum est, imaginem dupliciter considerari posse; primo, ut imago est in actu exercito (ut Caietanus loquitur) id est, ut actu exercet munus imaginis, quod est repræsentare prototypum: secundo considerari potest imago, ut res quædam sacra est; ita ut non consideretur imago solum ut talis res naturalis vel artificialis est, lignea, aut aurea, benè vel male depicta aut fabricata: nam hæc sola præcisa consideratio nullum adorationis genus fundare potest, neque sufficit ut res illa sacra censeatur: consideranda est ergo imago ut cultui diuino dicata, & in honorem Dei vel sanctorum instituta. Vnde, in hoc secundo modo, etiam consideratur imago ut imago est, non quidem in a-

Er. Suarez. Tom. 1.

ctu exercito, id est, quod actu exercet munus repræsentandi intellectui hominis exemplar, sed tantum specificatiuè seu relatiuè, quia consideratur imago ut est quædam res habens relationem ad tale exemplar, à quo participat quandam significationem, & quasi consecrationem, saltem per extrinsecam de nominationem.

Secundum. Secundo animaduertendum est quotiescunque imago sumitur in actu exercito in ordine ad adorationem, ita constitui vice exemplaris ut actu illud reuocet in memoriam, & proponat ut obiectum principaliter adorandum; & tunc adoratio, quæ exercetur, directè ac principaliter terminatur ad exemplar, ad imaginem vero concomitanter, & tanquam ad materiam proximam, in qua exemplar adoratur: & hic modus adorationis exercetur quotiescunque signa, aut verba quibus adoratio fit, talia sunt, vel tali modo sunt, ut absolutam adorationem continent, & ad rem viuientem, & per se dignam veneratione referri videantur. At vero aliquando imago non ita apprehenditur, ut actu repræsentet exemplar tanquam obiectum per se adoratione dignum, sed ut solum concipiatur tanquam res quædam sacra, & ad vsum religiosum instituta, & ideo reuerenter tractanda, siue hoc fiat per confusam conceptionem rei sacræ & religiosæ sicut apprehenditur calix aut vestis sacra, quæ non semper sub proprijs rationibus & muneribus concipiuntur ut reuerenter tractentur, sed tantum sub conceptu rei sacræ, siue concipiatur sub conceptu talis rei sacræ, quæ ob repræsentationem talis personæ cum debita veneratione tractari debet, in quo conceptu necesse est, aliquo modo concipi etiam exemplar, non tamen in recto tanquam obiectum adorandum, sed in obliquo tanquam formam extrinsecam, quasi sanctificantem imaginem, & reddendam illam veneratione dignam. Priori ergo modo dici potest imago perfecte exercere munus imaginis: & ideo adoratio, quæ illi muneris seu conceptioni responderet, dici solet propriè adoratio imaginis ut imago est. Posteriori autem modo quamuis etiam reuera imago ipsa concipiatur & adoretur, dicitur tamen adorari ut res sacra est, vel ut distinguatur hic modus adorationis à priori, vel quia ille modus similis seu proportionalis est in quibuslibet rebus sacris.

D. Doctores igitur, tum sacri, tum etiam scolastici, tractantes de imaginum adoratione, frequenter loquuntur de imagine ut actu exercet munus imaginis, & consequenter declarant, quomodo circa illam exercetur idem actus adorationis, qui circa personam rationalem exerceri potest & debet. Ideo autem de imagine sub hac consideratione frequentius loquuntur, quia illa est magis propria imaginis ut suum munus exercet: alia enim consideratio communis est omnibus rebus sacris. Item quia in illo actu potissimum apparet difficultas, quomodo possit circa imaginem inanimatam exerceri, cum propriam & absolutam patriam vel duliam contineat: ac denique, quia hæc consideratio imaginis alteram non excludit, sed potius illam in se quodammodo complectitur, ut totum continet partem, nam, ut supra dictum est, quando sic adoratur imago ut imago quamuis directè ac primario adoretur prototypum, tamen etiam ipsa imago coadoratur, & circa illam versatur non solum externa actio, sed etiam intentio cultus, quæ ut ad imaginem spectat, inferioris adorationis rationem habet, quam ut fertur ad exemplar: atque ita in illa adoratione virtute & eminenter continetur illa adoratio, quæ potest imagini tribui ut talis res sacra est, quod satis insinuant Concilia, quando adorationem imaginis, inferiorem vocant.

Ex his ergo facillimum erit, testimonia citata & omnia similia verba expendere ac intelligere: nam Concilium Tridentinum primum ac generatim docuit,

Explicitur
Cæcilij 17i
denarii 16-
simonij;

Zzz

cuit,

cuit, imaginibus debitum honorem ac venerationem esse impertiendam; quod verum est, siue imagines, ut imagines, siue ut res sacrae, sumantur. Dein de verò declarat, qualis sit hæc adoratio prout ad imagines spectat, dicēs esse respectum in ordine ad exemplar, & ratione illius, quod etiam est verum, non solum de adoratione, quæ percipit tribuitur imagini ut res sacra est, sed etiam de illa, qua adoratur imago ut actu exercens munus imaginis: nam etiam illa, qua ex parte imaginis attingit, fit ratione exemplaris, & ad illud refertur. Postea vero declarat Conciliū, quomodo hæc imaginis adoratio in illa non sistat, sed ad exemplar transeat, quod potest quidē verificari de vtroque modo adorationis: Concilium autem videtur voluisse declarare in illis ultimis verbis formalissimā ac perfectissimā adorationem imaginis, ut imago est, non quia necesse sit, ut, quotiescunque reuerenter tractatur imago ut res sacra est, circa illam talis modo adorationis exerceatur, sed quia imago, ut imago, capax est huius adorationis, & explicare oportuit, quomodo talis adoratio honeste circa imaginem exerceatur, quia non tantum in ipsam, sed in Christum, aut sanctos directe tendit. Vel etiam possunt illa verba ad utramque adorationem proportionate accommodari, nam quando imagines osculamur, vel coram eis caput aperimus, tantum ut res quædam sacrae sunt, sicut osculamur librum Euangeliorum, aut vestem sacram, Christum & sanctos veneramur in obliquo, ut sic dicam, seu in virtute, quatenus in eis est tota ratio sic venerandi imagines: quando vero coram imaginibus caput aperimus & procubimus, illo modo & affectu qui absolutam & perfectā adorationem continet, tunc in eis Christum & sanctos adoramus tanquam primaria obiecta, ad quæ tēdit adoratio, & seruitutis affectus.

De verbis autē Concilij Niceni nihil addere oportet, nam eundem habent sensum, ut Concil. Trident. indicauit; & in superioribus satis declaratum est. Solum est considerandum, cū Conciliū ait, imagines Christi & sanctorum dedicandas & habendas esse, quo per earum inspectionē, omnes qui contemplantur, ad prototyporum memoriam & recordationem & desiderium veniant, illisq; salutationem & honorariam adorationem exhibeant: nō esse sensum, imagines ita esse propter recordationē prototyporum, ut ipsa tantum prototypa in memoriā reuocata adorentur, nā particula illisq; nō refert prototypa, sed imagines, ut patet ex subiunctis verbis, non secundum fidem nostram, veram latrā: nam, si sermo esset de prototypo non excluderetur latrā in imagine Christi, v. g. in sequentibus verbis id magis explicatur, ut perspicuum satis est. Est ergo sensus, imagines propter hūc finē præcipuē institutas esse, ut repræsentent & in memoriā reuocent prototypa; & hoc modo adorationi eorum deferuiant: ex quo factū est, ut ipsæ etiam sint dignæ adoratione, quamuis minori & inferiori, siue hæc illis tribuatur simul cum prototypis, siue interdū separatim modo superius explicato. Quocirca, quamuis finis imaginū sit recordatio prototyporum, non tamen necesse est, ut semper & quotiescunque homo illas videt, hunc finem seu actum exequantur: nam, licet ipsæ, quantum est ex se, ad hanc recordationem moueant, potest tamen homo non semper, aut non eodem modo talem repræsentationem attendere, & considerare, ut in superioribus declaratum est.

Atq; ex his etiam constat sensus verborum Concilij Trident. & ita eundem sensum habent. Videtur autem illud Concilium potissimum declarasse adorationem imaginis, ut imago est in actu exercito, propter rationes supra tactas, non tamen excludit adorationem imaginis ut rei sacrae, quæ & in altera continetur, & ad illam etiam possunt omnia illa verba Concilij applicari cum debita proportionē ut dictū est.

Verba autem Concilij Moguntini explicatione

indigent: nam quatenus in eis dicitur, imagines nō ad id proponi ut adoremus vel colamus eas, videtur contraria verbis definitionis VII. Synodi. Duobus ergo modis exponi possunt; primo, de adoratione absoluta, & quæ in ipsis sistat, propter aliquod numen, quod in ipsis sit, ut alia Concilia dixerunt; de hac ergo adoratione recte dicit Concilium non proponi imagines ut sic adoretur; nō tamen voluit excludere adorationem respectiua, quæ necessario concomitatur, hoc ipso quod imagines institutæ sunt, ut per eas prototypa veneremur, unde secundo dici potest, si loquamur de proprio fine, propter quem imagines instituantur, & proponuntur, per se nō proponi ut ipsæ adorentur, sed ut per illas exemplariū recordemur, easq; veneremur; & hoc est quod illud Concilium docuit, tamen hinc consequenter factū est, ut ipsæmet imagines sacrae sint & venerabiles, & aliqua adoratione dignæ, quæ interdum potest ipsis exhiberi, etiam si actu non exerceant perfectē illum finem, propter quem sunt institutæ, quod in illo Concilio non negatur, quamuis non declaratur.

Ad secundum fundamentum ex testimonijs Patrum nihil ferè addere oportet: nam prior locutio, Quod in imaginibus exemplaria adoramus, non intelligitur & coloribus honorem constituentes, sed eorum gloriam prædicantes, quos imagines referunt, verissima est, & locum habet tam in adoratione imaginū ut exercent munus imaginum, quam ut res sacrae sunt. Accedunt in his & similibus verbis solum intendunt Patres, imaginem non coli propter numen quod in ea sit, sed propter excellentiam exemplaris, quod in omni adorationis modo verissimum est. Altera etiam locutio; imaginibus per recordationem exemplarium honorem exhiberi, ideō, honorem imaginū non posse ab honore exemplaris secerari, declarata iam est: simulq; est expositum, quo sensu verum habeat, etiam quando imago tantum ut res sacra adoratur. Nam, si nulla etiam adoratio in excellentia prototypi fundatur, ita fit per recordationem eius, vel ut rei directè adoratae, vel saltem ut rationis adorandæ, & hoc modo in dicto cap. Venerabiles, de consecrat. d. 2. imagines venerabiles dicuntur, nō quia Christiani eas ut deos adorent, sed quia ad memoriam & recordationem primitiuorum venerantur, & adorant. Et Photius in eodem loco ibi citato ait in VII. Synodo definitū esse sacras Sanctorum omnium imagines pro ratione sanctitatis & excellentie exemplarium colendas, & adorandas esse. Quocirca, cum in aliquibus testimonijs ibi citatis negatur, imagines esse adorandas, intelligendum est de adoratione latrā seu absoluta & propter se ipsas, seu propter numen & excellentiam quæ in ipsis sit. Intendunt enim Patres, quando ita loquuntur, excludere eorum errorem, qui more Gentilium, imagines ut deos adorabant: non enim defuerunt hæretici, qui ita senserint, ut ex Damasceno constat libr. de hæresib. in fine eosq; Christianos atq; hereticos vocat; contra quos loqui etiam videtur August. lib. 1. de Mor. Eccles. cap. 34. & epist. 119. cap. 11. Vel etiam intendunt, Iconomachis respondere, eorumq; imperitiam arguere, quod fidelibus imponerent, quod imagines ut deos adorarent, ut clare & dilerte de VII. Synod. clarauit. VII. Synod. præsertim act. 6. & Damascenus oratione prima de imaginibus; & Ionas Aurelianus libro primo de imaginibus circa medium.

Ad rationes respondetur. Circa primam communitur distinguere solet duplex tantum consideratio imaginis, scilicet ut est res quædam, & ut est imago & exerceat munus imaginis, & sub priori ratione nullo modo adorari, sub posteriori autem simul cum prototypo adorari dicitur, seu eadem adoratione, qua prototypum. Ita fere D. Thom. hoc artic. 2. & Albert. Ricard. Capreolus & alij locis citatis. Aduertit tamen Caietanus sub priori membro, quo consideratur imago ut res quædam est, non solum

Testimonium Concilij Niceni de indicauit, & in superioribus satis declaratum est.

Senonensis Concilij testimonium ex Concilio Senonensis, quæ parum differunt à verbis Concilij Trident.

Elucidatur locus Concilij Moguntini.

comprehendi materiam imaginis vt aurum vel lignum, sed etiam formam seu figuram, imo relationem imaginis ad exemplar, siue realis sit, siue rationalis: nam secundū hanc omnia potest terminare motum distinctum, qui in ipsa maneat & non transeat ad exemplar, tam in consideratione intellectus, quā in motionis affectus, nam potest quis complacere in imagine secundum totam rationem formalem eius, non complacendo in exemplari: imo cum amore imaginis potest esse odium, vel displicentia exemplaris.

Dubia non nulla circa precedentem solutionem Primum.

Secundum.

Sed in hac doctrina, quantum ad presentem materiam spectat, plures difficultates occurrunt. Prima est, cur in illa partitione auctores omiserint tertiam considerationem imaginis, vt res sacra est: sic enim nec consideratur solum vt res est vel pictura, sed vt est pictura sanctificata & consecrata. Neq. etiam consideratur vt exercens officium imaginis, id est, vt ducens in proprium conceptum exemplaris. Secundū est difficultas, quomodo accommodetur ad hanc materiam principium illud ex Aristotele lib. de Memor. & reminisc. desumptum: idem est motus in imaginem, & in id cuius est imago; nam Aristoteles reuera non loquitur de motu in imaginē, vt in obiectum, sed de motu mentis per intentionalem imaginem in obiectum: tractat enim ibi de motu vel actu memoriz, quo per phantasiam in memoria conseruatur rei absentis & prius cognitæ recordamur: & declarat, quomodo interdum representatio phantasmatum non causet memoriam, sed simplicem cognitionem, interdum verō memoriam efficiat: & rationem ait esse, quia, sicut animal in tabella depictum dupliciter considerari potest, vno modo absolute, & secundum se, ac si esset animal quoddam: alio modo vt relatum ad id quod representat: tanquam imago eius: ita phantasma considerari potest vel vt in se est, quali quædam pictura (sive id fiat per directam, sive per reflexam cognitionem) & vt siccausat cognitionem simplicem, vel vt est imago representans rem prius cognitam, & vt sic causat memoriam. Atq. ex hac vltima consideratione sumptum videtur illud principium, quod idem est motus in imaginem, & in id cuius est imago, cum tamen reuera ille motus memoriz non sit in ipsum phantasma, vt obiectum, sed potius sit motus in solam rem per ipsum phantasma, tanquam per imaginem representatam, quia in illa memorie recordatione, quæ per phantasma fit, phantasma nullo modo concurreat vt obiectum quod, sed vt ratio seu forma, qua tendit in rem, quæ in memoriam reuocatur, & est totum obiectum illius recordationis: in hoc autem sensu, non applicatur commode illud principium presenti instituto, alioqui inferendum esset, motum adorationis, qui per imaginem transit ad rem imaginatam, ita esse vnum vt nullo modo feratur in imaginem, vt in obiectum, sed illa solum deferuiat, tanquam forma reuocans in memoriam exemplar, vt in illud solum motus adorationis tendat. Hinc tertio difficile etiam est explicare, quomodo in presenti materia idem motus tendat in imaginem & exemplar tanquam in obiectum: in illa enim materia in qua Aristoteles loquutus est, ideo vna est actio, quæ tendit ad phantasma seu imaginem intentionalem, & ad rem representatam, quia non tendit in verumque vt in obiectum, sed phantasma ipsum attingit vt actum productum, quo mediante tenditur in rem representatam vt in obiectum. At vero in presenti necesse est vt ille motus attingat imaginem & exemplar tanquam obiectum, quod nec de motu cogitationis verum videtur, quia imago & exemplar cogitantur vt res diuersæ, quibus diuersi conceptus correspondent, nec de affectu adorationis propter eandem causam.

Has difficultates proposui vt ostenderem, primam illam rationem, si quid difficultatis habet communem vere esse in omni sententia, & eadem facit.

Pr. Suarez. Tom. 1.

A litate explicari, vel applicari principium illud ad hanc adorationem imaginis purè respectiuam, qua ad alteram adorationem imaginis cum exemplari directè adorato. Primum igitur concedendum est, præter considerationem imaginis purè materialē, vt res quædam est sic fabricata, vel depicta talibus caloribus, figura, &c. & considerationem imaginis vt exercet munus imaginis, id est, vt facit præsentē personam representatam, & in illam ducit tanquā in obiectum quod, dari considerationem imaginis vt talis res sacra est, quod ex dictis satis probatum relinquitur, & ex VII. Synodo, quæ sapè imagines rebus sacris annumerat, & parem venerationem eis attribuit; quam sententiam expresse etiam Diuus Thomas in 2.2. loco supra citato, quamuis hoc loco non tam aperte eam declarauerit. Vnde iuxta Ecclesiā sive vsum, quamuis imagines eiuſdem personæ in priori ratione representandi æquales sint, tamen quatenus considerantur vt res quædam sacre, potest vna aliam excedere, si pluribus titulis & modis sacra censeatur, vt si Deus per illam miracula operetur, aut si peculiari ritu Ecclesiæ benedicta sit aut consecrata, aut si non solum vt imago, sed etiam vt reliqua habeatur, vt est, verbi gratia, imago Beatæ Virginis à Sancto Luca depicta, aut figura Christi in sudario, vel linteo, quo faciem terit, relicta aut imago, quam ad Abagarum misit. Quod ergo Diuus Thom. & doctores in hac materia hanc considerationem non distinxerint, fortasse causa fuit, quæ supra tacta est, quia hæc ratio communis est cæteris requis sacris, & quia explicata propria & difficiliore adoratione imaginis cum exemplari, alia implicite exposita censebatur. Vel certè dici potest, sub illo membro considerationis imaginis vt imago est, comprehendisse omnem considerationem imaginis, qua coniuncte cum exemplari consideratur, siue exemplar simul concipiatur vt id quod præcipue adoratur, siue tantum vt ratio adorandi: & hoc satis significauit Caietanus dicens, quod imago tunc terminat motum vt res, quādo ratione sui siue materialiter, siue formaliter terminat: tunc vero exercet actum imaginis, quando ratio eius actus est exemplar, id est, ratio adorandi illam vt statim declarat. Vnde subdit, motum adorationis verè & proprie terminari ad imaginem, quamuis non ratione sui, sed ratione exemplaris: quare, quod inferius ait, non exhiberi adorationem imagini, ne sibi sit contrarius, & in apertum errorem labatur, intelligendum est, non exhiberi adorationem imagini ex se, seu propter se: nam eodem sensu inquit adorari imaginem non secundum se, sed secundum aliud in ipsa, quod est ratio adorandi ipsam. Quotiescunque ergo consideratur imago, ita vt tota ratio adorandi illam, sit prototypum, formaliter vt imago consideratur; imo hoc est quod per se ac formaliter requiritur ad considerationem imaginis vt imago est, & adorabilis: quod vero vltèrius cum imagine concipitur exemplar vt obiectum quod adoratur, pertinet ad perfectiorem, magisq. ad completum vsum seu exercitium imaginis.

Atq. hinc fit, etiam sub hac ratione seu consideratione, esse eundem motum adorationis in imaginem, & in rem cuius est imago, quia, vt explicando testimonia dixi, etiam hoc modo adoratur aliquoties exemplar in imagine, cum imago ipsa propter exemplar adoretur, Neque est difficile (quod in tertio puncto supra tangebatur) vnitatem huius motus in hoc modo adorationis declarare, tam in cogitatione, quam in affectu, nam cum imago sub hac ratione respectiue concipiatur, & vt res quædam sacra ratione exemplaris, idem motus cogitationis tendit in imaginem in recto, & in exemplar quasi in obliquo, seu adæquate tendit in imaginem vt sanctam ratione exemplaris: & eodem modo intentio cultus & reuerentiæ tendit in ipsam vt quod,

Zzz 2 & in

Triplex igitur imaginis consideratio.

Ecclesiæ vnde cur obediunt ei, vt vni eiusdem personæ.

magini maior deferatur honoris quā alteri.

Celebris Beatorum imaginum, quæ à D. Luca depicta.

Christi imago ab ipsa ad Abagarum missa.

Qualiter in omni adoratione imaginis idem sit in ipsam, qui in exemplar motus.

& in exemplar ut quo. Quocirca, quod Caietanus ait, imaginem ut res quaedam est, includere non tantum materiam & figuram, sed etiam relationem, & hoc modo non esse necessario eundem motum in imaginem, & in rem imaginatam, quamvis de materia imaginis & de figura verum sit, tamen de relatione non ita videtur, saltem quoad motum cogitationis, quia non potest concipi imago sub formali relatione imaginis, quin talis conceptus aliquo modo ad exemplar terminetur: de motu autem affectus distinguere oportet, nam imago sub illo respectu potest placere propter solam pulchritudinem, vel perfectionem artis, quae in ea relucet, & tunc verum est, talem motum non terminari ad exemplar, neque ad imaginem ut imaginem, sed tunc reuera ratio talis motus non est simpliciter respectiva, cum non accipiat rationem suam à termino seu exemplari. Unde aliter potest placere ille respectus imaginis propter suum terminum, & tunc est propriè motus in imaginem ut imago est, nec potest talis motus à re imaginata omnino separari, quod in amore est manifestum, nam, si quis amet imaginem solum quia est talis personae, cuius memoriam & affectum nata est excitare, certe ille est virtualis amor exemplaris cum in illo fundetur tanquam in ratione amandi, nec potest talis affectus cum odio ipsius exemplaris consistere. Idem ergo est de motu adorationis, qui sub simili ratione ad imaginem terminatur.

Ex illo ergo principio attributo Aristoteli nihil potest contra nostram sententiam colligi, cum satis commode declaratur, etiam in hoc modo adorationis, eundem esse motum in imaginem, & in rem cuius est imago. In omni autem sententia facendum est, motum in imaginem & in rem imaginatam non semper eodem modo terminari ad utramque: nam in motu memoriae, de quo Aristoteles loquitur, motus terminatur ad imaginem tantum ut quo, & ad rem imaginatam ut quod, in motu verò adorationis, qui per imaginem rectam tendit in prototypum, non solum prototypum adoratur ut quod, sed etiam imago, alioqui per talem motum non vere adoraretur imago, ut supra probatum est, & declaratum, quo modo ille motus sit unus, non tantum exterior, sed etiam interior, cum in affectu tum etiam cogitatione, in respectiva vero adoratione imaginis ut rei sacrae idem motus adorationis tendit in imaginem ut quod, & in prototypum ut quo. Igitur principium illud solum est abstractè sumendum, quod motus in imaginem ut sic, est aliquo modo motus in rem imaginatam, modus autem quo attingit utramque non semper est idem, sed iuxta capacitatem materiae declarandum est, & hoc significavit D. Thom. in 2. 2. qu. 103. artic. 3. ad 3. cum dixit, motum in imaginem quodammodo esse etiam motum in rem imaginatam, atque ita satisfactum est omnibus difficultatibus propositis.

Ad secundam rationem rectè ibi responsum est rem irrationalem non esse adorabilem propter se ipsam. Quo sensu dicunt saepe Patres, adorationem attributam rei irrationali non contineri seu claudì intra ipsam: nihilominus dicendum est, rem irrationalem verè esse adorabilem propter aliam intellectualem, ita enim absolute loquuntur Patres VII. Synodi. Unde, ut talis adoratio rei irrationalis honesta sit & conformis rationi, satis est, quod tota nitatur in excellentia alicuius rei rationalis. Quod verò illa adoratione simul colatur eadè res intellectualis tanquam obiectum, quod directe adoratur, nulla ratione probatur esse necessarium ad honestatem actionis, quia, quando honor est respectivus, non est necesse ut res illa, quae est veluti materia adorationis, percipiat honorem sibi exhibitum, sed satis est quod ille, propter quem exhibetur, illum percipere possit: quia honor non ea intentione exhibetur hu-

iusmodi rebus, ut ipse illum percipiant, sed solum ut convenienti & reuerenti modo tractentur, iuxta existimationem, quae de illis haberi debet: atque adeo ut hæc ipsa existimatio ipsismet actionibus significetur & ostendatur: significatio autem hæc, sicut non fit propter imaginem, quae adoratur, ita nec fit ad ipsam, id est, ut ipsa percipiat animum & intentionem adorantis, sed hoc modo ordinatur significatio ad eum propter quem fit adoratio, vel certe etiam ad alios, qui adorationem vident.

Ad replicam autem ibi factam contra hanc responsionem aliqui concedunt esse in imagine aliquam dignitatem: ob quam coli possit & debeat, nimirum consecratio aliqua vel dedicatio diuino cultui, seu similitudo ad personam sacram; hæc enim in ipsa imagine est, & videtur esse aliquid sacrum, quod denominat rem aliquo modo sacram & sanctam, & consequenter adoratione dignam, iuxta illud, *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est*. Sed nihilominus dicendum est, quod etiam Concilia significant, in imagine non esse formaliter & intrinsece excellentiam aliquam propter quam sit adoranda, quia, licet in ea sit figura, vel etiam relatio ad exemplar, tamen hoc totum non constituit illam adoratione dignam, sed solum exemplar, quatenus ut forma extrinseca, & terminus habitudinis imaginis ad ipsum, illam sanctificat, & venerabilem reddit. Cui autem obicitur, extrinsecam excellentiam non posse efficere, ut homo rationaliter seruiat, aut ei submittat rei irrationali. Respondetur, quod si hæc ratio quicquam valeret, etiam probaret, imaginem non esse adorandam ex propria & vera intentione cultus, etiam cum prototypo, quia etiam tunc homo, saltem ex parte, seruaret creaturæ irrationali propter extrinsecam causam. Vel si illud est licitum, si cebit etiam, illum modum seruitutis exhibere imagini, propter exemplar quamvis præciisè (ut ita dicam) & separatim exerceatur. Unde, qui hac ratione vitur: omnem veram imaginis adorationem euertere intendunt. Dicendum est ergo, nullum esse in creatura conueniens: quod homo aliquo modo se submittat qualiter rei irrationali, non propter ipsam, sed propter exemplar quod repræsentat, quia hoc non est seruiri creaturæ propter se ipsam, sed propter Deum, quod est seruiri Deo in ipsa. Unde per tale officium adorationis, homo non ita se submittit imagini, ut profiteatur, se inferiorem illi, sed solum prohibetur imaginem pertinere, seu esse aliquid eius qui superior & excellentior est: ideoque dignam esse, quæ ab homine reuerenter tractetur. Ad alteram vero obiectionem iam responsum est excellentiam prototypi esse proximam rationem adorandi imaginem: inde autem non fit quodcunque adoratur imago, necessario adorari exemplar ut obiectum quod primario adoratur, nam, ut ostendimus, fieri potest in actu intellectus & voluntatis, ut ratio formalis, in qua fundatur, non attingatur directe & ut quod per talem actum, sed tantum oblique & ut quo.

Ad confirmationem secundæ rationis, falsum omnino est, intentionem rectè adorantis non esse adorare imaginem, sed solum exercere circa illam actionem, qua adoratur prototypum, nam inde fieret, imaginem nunquā verè adorari, & falsissimum est, si etiam imaginem non magis esse adorabilem, quàm sit terra, quā obfusculādo, potest quis Deum adorare, per illam actionem submissionis sui animi ad Deum protestando. Nec desunt moderni Theologi, qui in rigore ita esse faciunt, solumque in usu aiunt esse nonnullam differentiam, quia imago est iam dicata ad exercendum circa illam adorationem Dei, terra vero non est ad hoc munus specialiter deputata, licet ex hominis libertate & peculiari effectu possit ad id munus assumi. Sed reuera consequens illud alienum est à sensu Conciliorum & Sanctorum dicentium, imagines & res alias sacras esse vero honore & veneratione dignas.

Qui debet
intelligi
Aristoteli
cum promi-
ciatum.

Secunda ra-
tionis prin-
cipalis dilu-
sto.

dignas, quod de terra dici non potest, quantumvis deosculatione eius quis utatur ad colendum Deū, neq̃ vilius recte sentiens dicit, per eum actum verē ac propriē adorari terram, cum tamen imago verē ac propriē adoretur vt ostendimus.

*Tertia pri-
cipalis ra-
tio solui-
tio.*

Ad tertiam rationem concedo, hanc adorationē imaginis Christi esse actum religionis, quia non oportet vt religio omnem suum actum expresse ac formaliter dirigat ad rem intellectualem vt ad obiectum quoddam, sed satis est, vt ratione illius rem irrationalem reuerēter tractet, in quo virtualiter exhibetur rei intellectuali debitus cultus, quamuis in expressa & formali intentione hoc non habeatur. Atque idem in iustitia reperitur, nam, licet proprium eius munus sit reddere ius suum alicui personae rationali, tamen non in omni actu suo hoc ita formaliter & expresse intendit, vt respiciat illam personam, tanquam obiectum quoddam, sed ita circa quod operatur, sed interdum exercendo actum circa rem irrationalem, vel inanimatam ratione stipendij vel mercedis, virtualiter reddit ius suum domino, & idē manifeste in iniuria contingit, quod laedendo rem inanimatam fit contra ius debitum personae rationali, quamuis hoc directe non intendatur.

*Quarta ra-
tio in eius-
dem assertio-
ne res solui-
tur.*

Vnde ad quartam rationem respondetur, potius confirmare nostram sententiam, nam irreuerentia facta imaginī, quamuis virtute trahatur in exemplar, tamen non semper procedit ex formali ac expressa intentione, quae attingat ipsum exemplar vt obiectum quod intendendo scilicet illi iniuriam & irreuerentiam inferre. Dupliciter ergo potest aliquis irreuerenter tractare imaginem, vel rem sacram, vno modo eo conceptu ipsiusmet personae representatae, directe intendendo illius iniuriam, & quasi vice illius illam circa imaginem exercendo, quomodo aliquando ludgi verbis affecerunt, ac lancea percusserunt imaginem Christi crucifixi, de quo extat historia apud Athanasium & VII. Synodo; & haec irreuerentia opponitur priori adorationi imaginis vt imago est explicatae scilicet praeced. Alio modo potest irreuerenter tractari imago solum ex iniuria, vel irreuerentia circa res sacras, vel certe ex errore, si quis existimet imaginem non esse honorandam, etiam si exemplar adoretur, & hoc sacrilegium refutet: seu opponitur adorationi respectuique, quae ipsa imaginibus debetur. Vnde, sicut haec adoratio inferior est illa, ita hoc sacrilegium tanto inferius est illo quanto intentio virtualis minor est, quam formalis & indirecta, quam directa, vel quanto sacrilegium contra personas sacras maius est, quam contra imagines vel res sacras, vt docuit D. Tho. 2.2. qu. 99. artic. 3.

VII. Synod.

D. Thom.

SECTIO VI.

Vtrum haec adoratio imaginum etiam in imaginibus Dei, & aliis sacris signis locum habeat.

Ratio dubitandi esse potest, quia imago Dei, vt Deus est seu Trinitatis (de huiusmodi enim imagine loquimur) solum metaphorice representat, & ideo minus apta esse videtur, vt in ea adoretur prout propria adoratione sibi debita, quam propria imago, quae per formalem similitudinem representat. Et confirmatur primo, quia alias homo prout est ad imaginem Dei adorari posset latrā, imo & quilibet creatura prout est vestigium Dei. Et confirmatur secundo, quia alias etiam nomina sacra Dei, aut Christi, possent similiter adorari, quia non minus representant, aut in memoria reuocant personas, quas significant, quam huiusmodi imagines metaphorice sua exemplaria.

Respondetur, in primis certum esse, has imagines postquam ad representandum institutae sunt, sacras esse, atque adeo in veneratione habendas, quod pla-

Fr. Suarez, Tom. II.

ne colligitur ex VII. Synodo, quae eodem modo loquitur de imaginibus Angelorum, & aliorum Sanctorum, cum tamen illae etiam per metaphoram representent. Et idem confirmat VI. Synod. & vñs Ecclesiae, quae imaginem Christi sub specie agni in veneratione habet, quidquid Syluest. dicat verbo; Imago. Et ratio est, quia etiam istae imagines habitudinem habent ad personas sacras, & religiose institutae sunt: vnde earum veneratione ad honorem prototyporum pertinet. Obseruare autē oportet, quia haec imagines non representant naturaliter, ideo in illis maxime necessariam esse impositionem, & propterea moraliter loquendo oportere, vt publica auctoritas interueniat, quae huiusmodi imagines ad talem vñm imponat. Quod fortasse indicare voluit Caietan. hoc loco, cum dicit adorationem harum imaginum non esse malam, oportere tamen vt publica auctoritate fiat, & in hoc illam comparat cum occisione hominis, quamquam exemplum non videatur in omnibus accommodatum: quia occisio hominis per se nudè sumpta, non est honesta, nisi veluti per accidens, propter necessitatem defensionis, aut iustā poenā: haec verò adoratio per se est utilis, & honesta quamuis obiectum requirat debitū propositum, & ideo necesse sit, vt imago sufficienti auctoritate sit ad representandum proposita. Et hinc etiam oritur, vt aliqua signa sacra, quae aliquando propter diuinam impositionem veneratione digna fuerunt, iam non sint colenda, nec verē eranda, quia iam impositio cessauit, & consequenter uenerationis, & representationis, & huiusmodi sunt sacramenta vetera, serpens aeneus, & similia.

Secundo addendum est has imagines coli posse illo duplici modo in alijs imaginibus explicato. Nam in primis, vt res quadam sacrae honoraria veneratione illis exhibetur, vt Concil. Nicen. dixit, deinde (vt notauit V. Valden. dicto tomo de Sacramentalibus ca. 156.) quamuis representatio harum imaginum minus propria sit, tamen supposita impositione, habent sufficientem representationem, scilicet expressam, vt in ipsis, & per ipsas fiat adoratio, quae per se primo referatur ad prototypa, & conuocantur circa ipsas versetur. Ex quo fundamento ratio dubitandi in principio posita expedita relinquitur.

Circa confirmationem, D. Tho. hic ad tertium planè sentit, non esse in intrinsece malum adorare hominem prout ad imaginem Dei est, seu potius in illo adorare Deum cultu latrā. Quam sententiam bene explicat Caietan. 2.2. qu. 102. artic. 3. ad 3. & V. Valden. supra. cap. 154. qui nonnulla circa illam congerit. Et indicatur etiam à Greg. Nyssen. lib. de creatione hominis, cap. 4. & Cyrillo Ierosolymit. Catechi. 12. Ratio vero eadem est, quae de alijs imaginibus. Addunt vero praedicti autores, raro, vel nunquam expedire vñ hac adoratione, quia cum homo sit per se, & imago Dei propter se adorabilis humano quodam, & inferiori honore, si sub aliqua ratione coleretur adoratio, ne diuina, praeter suspensionem & scandalum, posset interdum esse occasio, vel periculum transferendi ad hominem per se absolute diuinum honorem, quod sacrilegium est: hoc autem periculum cessat in imaginibus inanimatis. Adde praeterea, licet homo creatus sit ad imaginem Dei, tamen ex sola ratione imaginis, & naturali representatione non referre Deum, vt Deus est, seu quoad attributa propria Dei, sed solum quoad communia intellectuali naturae, & cum alias non sit etiam haec imago imposita ad representandum Deum, secundum ea, quae illi sunt propria, ideo non videtur esse sufficiens ratio vtendi hac imagine ad hunc adorationis modum, quāuis seculso scandalo, & periculo, & in homine spirituali, ac bene instructo non possit intrinsece malus existimari.

Et hinc constat, quid dicendum sit de inferioribus

Zzz 3

crea-

VII. Synod.

VI. Synod.

*Imagines
vt colantur,
quomodo
publica au-
toritate &
impositio-
ne indige-
ant.*

Caiet.

Conc. Nyss.

V. Valden.

Respond. ad

argument.

D. Thom.

Caiet.

V. Valden.

Greg. Nyss.

Cyrl. Iero-

solymit.

Quomodo

*homo vi-
ti*

adorari pos-

sit.

Utrum hac adoratio imaginum non solum honesta sit, sed etiam sub preceptum cadat.

In hac adoratione duo considerari possunt, scilicet usus, vel modus eius, unde primo quæri potest, an sit præceptum exercendi hanc adorationem, seu vti diuina. Deinde, an modus talis adorationis cadat sub præceptum. Potest autem esse sermo de præcepto naturali, vel positivo, diuino vel ecclesiastico.

Dico ergo primo. Absolute, & simpliciter non esse vllū præceptū naturale, vel diuinū, vti diuini imaginibus, & consequenter neque adorandi illas. Probatur quia neque in Scriptura sacra tale præceptum continetur, neque ex sola traditione colligi potest esse aliquā legē præcepti diuinam, hunc usum præceptum, vt ex dictis facile constare potest. Nam licet ostenderimus Christum facto suo hanc consuetudinem probasse, non tamen præcepisse, neque etiam sola natural ratione potest hoc præceptum demonstrari. Quia licet tenemur, Deum, & sanctos colere, tamen ex sola naturali ratione, ad certum modum cultus externi non obligamur, & ideo nulla est naturalis lex, quæ cogamur illos per imagines colere, & consequenter nec imaginibus, aut earum cultu, & veneratione vti.

Dico secundo. Ex more, & consuetudine Ecclesiæ esse aliquo modo præceptum sacrum imaginum usum. Explicatur, nam in primis templis, & altariis ornari debent imaginibus, neque aliter possunt sine scandalis, & graui irreuerentia, supposita fidelium estimatione, & consuetudine, in eis munera sacra peragi. Deinde, quilibet fidelis male, & superstitiose ageret, si ex industria ab usu imaginum abstineret: quia si hoc faceret, iudicans illum esse malum, hæreticus esset: si verò id faceret, iudicans id esse obuenientius, vel ad spirituale profectū vtilius, & superstitiosus esset, & vix posset non generare scandalū, & erroris suspicionem, præsertim cum hic vltus frequens sit vniuersæ Ecclesiæ, nec partes debeant a corpore dissidere. Deinde interdum posset obligare hoc præceptum, vbi ad honorem religioni, seu fidei confessionem existimaretur necessarium: absolute tamen, & simpliciter, non inueniuntur in hac præceptum affirmatiuum, quod singulos fideles obliget. Vnde, si quis ex negligentia, vel auaritia nunquam imaginibus priuatim vteretur, ex hoc capite, speciale peccatum non committeret.

Dico tertio. Supposito sacrum imaginum usu, duplex circa illarum cultum ex natura rei præceptum oriri. Alterum est negatiuum non inferendi illis iniuriam, aut irreuerentiam, quod per se clarum est ex supra tractatis, & hoc præceptum ex suo genere sub mortali peccato obligat, cū materia eius grauis sit, & ad religionem spectet. Alterum est affirmatiuum, tribuendi his imaginibus debitum cultum, sed hoc tantum obligat pro temporibus necessariis iuxta morem affirmatiui præcepti. Hæc autem necessitas solum esse potest, vel si hinc cōteri oportet per humilitatem actum, vel si cum ceteris fidelibus publica adoratio facienda sit, vel denique si aliqua alia actio circa imaginem exercenda sit, quæ reuerentiā requiratur.

Dico quarto. Esse naturale, & diuinum præceptum seruandi modum debitum circa hanc imaginum adorationem. Abstinendum est enim ab omni superstitioso cultu, neque alius modus adorationis illis tribuendus, quam sit earum institutioni, seu naturæ consentaneus, alias actio in idololatriæ viciū facile deflecteret.

SECTIO VIII.

Quantum inter hanc imaginum adorationem, & idolorum cultum intersit.

Explicata vera imaginum adoratione, opere prædictum erit exponere, quam longe distet a falso idolo-

creaturis, quæ multo minus repræsentant Deum, quam homo; & ideo multo minus possunt sic adorari, licet quia sunt effectus Dei, in quibus ipse est intus præsens, in illis posset Deus tanquam in sua sede adorari, ad eum modum, quo dicitur Matthæi 5. Nolite iurare neque per cælum, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum est pedum eius, &c. Hic tamen adorationis modus valde spiritualis est, & subtilis.

Obiectio. Et ex his soluitur obiter obiectio, quæ contra conclusionem fieri posset. Sequi enim ex illa videtur, agnum verum, vel solem adorari posse, quia metaphoricè repræsentant Christum, quod tamē i ridet Augu. conc. 3. in Psal. 113. exponens illa verba: Sol cognouit occasum suum, Negatur ergo consequentia: tū propter periculum: tum etiam quia res illæ non sunt impositæ ad repræsentandum Christū, neque ex natura sua illum repræsentant.

Ad secundam confirmationem de nominibus sacris, quidam existimant illis non deberi vllam adorationem propriam, quia tantum habent implicitam significationem ex impositione, & instituta non sunt, vt suppleat vicem rei repræsentatæ, & in utroque differunt ab imaginibus, quæ & expressius significant, & ex institutione locum gerunt personarum, quas repræsentant. Ita sentit Dominicus, Soto li. 2. de iust. q. 4. art. 2. Cordub. dist. lib. 1. q. 5. dub. 4. ar. 2. ad primam confirmationem 7. arg. Addunt tamē hi autores abusiue, & improprie honorari hæc nomina, quia excitant memoriam personarum, quæ auditis huiusmodi nominibus statim honorantur, & hoc modo fideles audito nomine Iesu caput aperiant, iuxta illud ad Philip. 2. In nomine Iesu omne genua flectantur.

Dom. Sot. Cordub. Hæc tamen sententia mihi non probatur. Censeo itaque in primis, sacra nomina præsertim nomē Iesu, non tantum abusiue, sed etiam proprie, & in se adorandum esse propter eum, quem significat. Probatur, primum ex dicto loco Pauli, & usu Ecclesiæ, quia hoc modo proprius, magisque iuxta communem fidelium sensum intelligitur. Vnde Iren. lib. 4. contra hæres. c. 36. Nomen, inquit, Iesu per vniuersum mundum glorificatur in Ecclesia. Et illud statim cum imagine comparat. Idemque sentit D. Tho. opusc. 60. ar. 6. vbi multa in honorem huius nominis egregie congerit. Idem Abulen. in c. 20. Exod. qu. 6. & 7. secundo libro Euangeliorum adorandus dicitur in VII. Synod. ergo & nomen Iesu scriptum adorandum erit, nihil enim illo dignius est in toto Euangeliorum libro, ergo & nomen Iesu voce prolaturum eodem modo adorandum erit: vt enim dicitur VIII. Synod. cano. 3. Quia in syllabis sermo, hæc & Scriptura prædicat, & commendat. Tertio, ratione ex his verbis canonis desumpta, quia ratio huius adorationis, tam respectu scripturæ, quam vocis, est res significata; quod verò res ipsa significans sit vox vel scriptura, materiale quid est, ergo non impedit rationem adorationis. Et confirmatur, quia hoc nomen est res quædam sacra, & ad usum religiosum suo modo destinata, ergo vel hoc titulo est adoratione dignum. Denique irreuerentia huic nomini facta culpa est religioni repugnans, ergo è contrario hæc virtus inclinatur ad honorem aliquem tali nomini exhibendum.

Philip. 2. Addo verò huiusmodi adorationem his nominibus sacris debitam, potissimum esse respectiuam illam, & venerariam adorationem, quam supra late explicuimus, quamq. 7. & VIII. Synod. literis sacris tribuendam esse docuerunt. Illa enim prior qua adoratur persona vix potest his nominibus. accommodari: tū, quia tantum implicitè, & per solā impositionē significant: tum, quia cum nomen transeuntis voce profertur, difficile potest apprehendi vt coniunctū cum persona, seu persona in ipso, vt in illo, & per illud adoretur, ipsumque nomen eadē adoratione coadoretur, quamquā neque hic modus adorationis impossibilis videatur, vt ex dictis facile intelligi potest.

Adoratio propria nominibus sacris debita.

VIII. Synod.

Adoratio sacris nominibus debita respectu est.

Adoratio sacris nominibus debita respectu est.

dolorum cultu, vt omni ex parte infidelium & hæreticorum obiectionibus satisfaciamus. Illi enim (vt refert Greg. Pap. epist. ad German. Constantinopolit. quæ habetur in VII. Synod. actio. 4.) non putant excusari Ecclesiam ab idololatriæ vitio adorando imagines, etiam si illas propter extrinsecam excellentiam prototypi adorare se dicant. Nam etiam gentes dicebant, se adorare idola, vt eorum hominum, vel spirituum imagines, quos in honore habebant, non tamen idcirco ab idololatriæ peccato excusantur. Assumptum patet ex Euseb. lib. 8. de præparat. euang. cap. 3. dicente. Adorant idola vt imagines eorum, qui non nihil ad vitam contulerunt, & libro. 3. cap. 3. multa ex Porphy. & aliis in eandem sententiam refert. Et in eadem est Athanas. lib. contra idololatriam, & Lactant. lib. 1. diuin. institut. cap. 15. & libro. 2. cap. 2. Cyp. lib. de idolorum vanitate circa princip. & August. concione 2. in Psalm. 113. exponens illa verba. Simulacra gentium argentum & aurum, & in epist. 43. Hinc Olympius Sophista gentilis apud Niceph. lib. 12. hist. cap. 25. & Sozomen. lib. 7. hist. cap. 15. ad consolandum gentiles socios suos, quorum idola Christiani confregerant, inquit. Simulacra erant ex materia corruptioni obnoxia, ideo comminui potuerunt, quæ vero in eis erant celestes potestates, in celum euolarunt. Confir. nam per se videtur incredibile, homines in tantam cæcitatem incidisse, vt ligna, & lapides propter se adoratione digna esse crederent: colebant ergo hæc propter rationem extrinsecam non sine idololatriæ vitio. Cuius rei exemplum ex cap. 21. Exodi sumere possumus, vbi Hebræi adorantes vitulum aureum, non illum propter se, sed Deum in illo adorasse videntur, vnde & Aaron dicebat, Solennitas Domini est, & tamen magnum idololatriæ peccatum commiserunt. Similiter Iudicum. 17. Michas dicebat Sanctificauit hoc argumentum Domino, quibus verbis significat, exisse imaginem Deo, & nihilominus eius cultus idololatriæ accusatur.

Respondetur, tantum abesse imagines nostras ab idolis, vt potius ad illorum destructionem ab Apostolis erectæ sint, vt erudite notarunt Turrian. lib. 1. pro canonib. Apostol. c. 25. & Feuarden. super 1. libr. Irenæ, cap. 24. qui referunt Apostolicum canonem in hæc verba. Non debent seruari decidi circa idola, sed loco eorum incontinentas veri Dei simul, & hominibus, seruamus, eius, manibus efformatas imagines contra idola, & Iudeos erigere.

Vt autem hæc differentia euidentius constet. Supponendum in primis est, tunc proprie committi idololatriæ vitium, quando adoratio soli Deo debita, ei, qui verus Deus non est, communicatur vt Diu. Tho. docet 2. 2. q. 94. art. 1. & ex supra dictis hic art. 1. & 2. constare potest. Vnde fit, ad idololatriæ vitium spectare: erigere Deo imaginem, vt propriam eius naturam, sicut est repræsentet. Et similiter illam sub tali existimatione adorare, vel eum, qui in illa repræsentatur tanquam verum Deum, idololatria est, cum ille verus Deus esse non possit. Quod recte notauit German. Constantinopolit. in epist. ad Thomam, relata in dicta VII. Synod. act. 4. & indicat August. epist. 119. c. 11. Sic etiam seruata proportionem potest vocari idololatria, si quid adoretur cultu religioso Sanctis debito, quod tali adoratione dignum non est. Vel si illi sub hac intentione simulacrum erigatur, vt si demon in se, vel in simulacro colatur, etiam si non diuino honore, sed illo, qui sanctorum angelorum proprius est, adoretur.

Secundo explicandi sunt varij modi, quibus Gentes in hoc vitio errarunt, vel errare potuerunt. Primo enim aut prorsus ignorabant vnum Deum, cui supremam adorationem tribuerent, vel certe, si modo aliquo illum cognoscebant, non sicut Deum glorificabant, vt dicitur ad Rom. 1. Vnde factum est, vt supremum latræ cultum inter multos diuiderent, vt latè tractat August. lib. 8. de ciuit. cap. 14. & lib.

Secundo quasdam mundi partes, vel causas, cœlos, solem, ignem, & similia, quæ sapient. 13. & 14. referuntur, vt Deos adorabant, eisque hac ratione simulacra erigebant, vel propter exteriorem formam, quæ oculis patebat, vel certe propter latentem quandam virtutem, quam ibi inesse existimabant. Vt tradit Eusebius libro tertio de præparat. cap. 2. & 3. & Augustinus libro vigesimo contra Faustum, capite 5. & 19. & libro 4. de ciuitate capite 10. & libro 7. capite 5. vbi ex Varrone refert antiquos fecisse simulacra, vt per ea mundi animam, seu partes eius conspicerent: ideoque frequentius in forma humana ea confinxisse, vt Deos hominibus similes esse significarent. Quocirca sæpe fingebantur idola, veluti receptacula quædam superiorum virtutum, quæ illis coniungi putabantur, & in eis responsa dabant, quibus exteriores effectus, & beneficia accepta referebant. Vnde Augustinus concione 2. in Psalm. 113. inquit, Sine viuo aliquo habitatore esse non putant. Quod varijs Philosophorum testimonijs ostendit libro octauo, de ciuitate capite vigesimo tertio, & vigesimo quarto, & libro 10. capite 10. & epistola 49. quæstione 3. Euseb. libro 8. de præparat. capite 6. Et propter hanc causam Scriptura sacra nunc vocat idola lapides & ligna, nunc verò demones, Psalm. 95. Omnes dii gentium demonia, Deuteronom. 32. Immolauerunt demoniis, & non Deo, diis, quos ignorabant. 1. ad Corinthios 10. Fugite ab idolorum cultu, & subdit infra. Quæ immolant gentes, demoniis immolant. Vnde tandem eo deuenerunt, vt ipsammet sensibiles statuas Deos putarent, siue illas cum spiritibus inhabitantibus per modum vnius apprehenderent, siue nihil inter eas, & superiores virtutes distinguerent, sed quod videbatur, absolute adorarent. Et ideo in Scriptura sacra sæpe admonentur nihil diuinitatis, vel virtutis esse posse in rebus manu factis. Paul. actio. 19. Quia non sum diis, qui manibus fiunt. Vnde Augustinus libro tertio, de doctr. Christ. cap. 6. & 7. omnem idololatriam ad duo capita reuocat, quia vel simulacra ipsa manu facta vt Deos habebant, vel si aliqui eorum ea, vt signa interpretari conabantur, ad creaturam colendam referebant. Idem ferè quæstion. 116. in Genes. Euseb. libro 5. de præparat. cap. 15. Neque est hoc creditu difficile supposita ignorantia per peccatum originale contracta, & per diuturnam consuetudinem, falsaque traditiones postmodum aucta. Præsertim cum in illis temporibus lumen fidei & gratiæ, parè communicaretur hominibus, ex quibus multi sunt adeo tardi, & parum instructi, vt vix, quid nomine Dei significetur, concipiant.

Tertio constat, Hebræos, quando cunque in Scriptura peccati idololatriæ redarguuntur, imitatos fuisse supra dictos ritus gentium, vt constat ex historia Ieroboam qui vitulos aureos erexit, Reg. 12. 5. Reg. 13.

Ad 20. contra Faust. cap. 19. Lactant. lib. 1. diuin. institut. à cap. 5. & Orig. lib. 6. contra Celsum circa princip. Hæc autem diuini cultus particio, seu communicatio varijs modis accidit. Primum enim quidam homines insignes, & potentes existimati sunt dii illique sacrificia offerebantur, & sub hac existimatione erigebantur simulacra, vt late ostendit Lactant. supra 8. Tertul. in apolog. ca. 11. & 12. & lib. de idololatria, & Euseb. lib. 3. de præparat. cap. 7. August. lib. 8. de ciuit. cap. 26. Tanta, inquit, cecitate in montes ascendunt, vt non attendant in omnibus literis Paganorum aut non inueniri, aut vix inueniri Deos, qui non homines fuerint, omnibus vero studeant honores exhibere diuinis, quasi nihil humanitatis habuerint. Neque homines solum moruos, sed interdum etiam viuos, vt Euseb. supra notat, vt Deos interdum adorabant, vt ex Daniele secundo colligitur, vbi in hoc sensu Hieronym. Hieron. (quem supra citauimus) inquit, simulacrum, seu statua Imperatoris, non esse vlla ratione hoc modo adorandam.

Secundo quasdam mundi partes, vel causas, cœlos, solem, ignem, & similia, quæ sapient. 13. & 14. referuntur, vt Deos adorabant, eisque hac ratione simulacra erigebant, vel propter exteriorem formam, quæ oculis patebat, vel certe propter latentem quandam virtutem, quam ibi inesse existimabant. Vt tradit Eusebius libro tertio de præparat. cap. 2. & 3. & Augustinus libro vigesimo contra Faustum, capite 5. & 19. & libro 4. de ciuitate capite 10. & libro 7. capite 5. vbi ex Varrone refert antiquos fecisse simulacra, vt per ea mundi animam, seu partes eius conspicerent: ideoque frequentius in forma humana ea confinxisse, vt Deos hominibus similes esse significarent. Quocirca sæpe fingebantur idola, veluti receptacula quædam superiorum virtutum, quæ illis coniungi putabantur, & in eis responsa dabant, quibus exteriores effectus, & beneficia accepta referebant. Vnde Augustinus concione 2. in Psalm. 113. inquit, Sine viuo aliquo habitatore esse non putant. Quod varijs Philosophorum testimonijs ostendit libro octauo, de ciuitate capite vigesimo tertio, & vigesimo quarto, & libro 10. capite 10. & epistola 49. quæstione 3. Euseb. libro 8. de præparat. capite 6. Et propter hanc causam Scriptura sacra nunc vocat idola lapides & ligna, nunc verò demones, Psalm. 95. Omnes dii gentium demonia, Deuteronom. 32. Immolauerunt demoniis, & non Deo, diis, quos ignorabant. 1. ad Corinthios 10. Fugite ab idolorum cultu, & subdit infra. Quæ immolant gentes, demoniis immolant. Vnde tandem eo deuenerunt, vt ipsammet sensibiles statuas Deos putarent, siue illas cum spiritibus inhabitantibus per modum vnius apprehenderent, siue nihil inter eas, & superiores virtutes distinguerent, sed quod videbatur, absolute adorarent. Et ideo in Scriptura sacra sæpe admonentur nihil diuinitatis, vel virtutis esse posse in rebus manu factis. Paul. actio. 19. Quia non sum diis, qui manibus fiunt. Vnde Augustinus libro tertio, de doctr. Christ. cap. 6. & 7. omnem idololatriam ad duo capita reuocat, quia vel simulacra ipsa manu facta vt Deos habebant, vel si aliqui eorum ea, vt signa interpretari conabantur, ad creaturam colendam referebant. Idem ferè quæstion. 116. in Genes. Euseb. libro 5. de præparat. cap. 15. Neque est hoc creditu difficile supposita ignorantia per peccatum originale contracta, & per diuturnam consuetudinem, falsaque traditiones postmodum aucta. Præsertim cum in illis temporibus lumen fidei & gratiæ, parè communicaretur hominibus, ex quibus multi sunt adeo tardi, & parum instructi, vt vix, quid nomine Dei significetur, concipiant.

Tertio constat, Hebræos, quando cunque in Scriptura peccati idololatriæ redarguuntur, imitatos fuisse supra dictos ritus gentium, vt constat ex historia Ieroboam qui vitulos aureos erexit, Reg. 12. 5. Reg. 13.

Zzz 4 vbi

E. 18.

Isai. 46.
Ierem. 2.
Deut. 31.
August.Quantum
inter ima-
ginum sa-
crarum, i-
dolorumq;
cultum in-
terfit.

August.

German.
Leont.Irenaeus.
Epiph.
August.

Obiectio.

Responsio.

vbi cap. 18. Elias ostendit omnes illos, quos Israelitae tunc colebant, fuisse falsos Deos, similes dijs gentium, eorumq; cultum esse contrarium cultui veri Dei. Et idem constat ex reprehensionibus Isaia. 46. Ierem. 2. Deuter. 31. Deum, qui te genuit, dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui, & infra, Immolauerunt demonijs & non Deo. Vbi sermo est de adoratione vituli, in qua Hebraei Aegyptios imitati sunt, vt Augustinus notat lib. 18. de Ciuit. cap. 5.

Quartò ex his facile intelligitur, quantum distet adoratio nostrarum imaginum ab idolorum cultura. Ecclesia enim solum eas imagines in veneratione habet, quae personas adoratione dignas repraesentant. Deinde non absolute, & propter se eas adorant, sed totum earum honorem aliquo modo ad prototypa refert. Ad hæc, illas ex vera fide, & existimatione depingit, res corporales ab spiritalibus distinguendo, vnamquamque iuxta capacitatem eius repraesentando. Ac denique vnamquamq; rem in suo gradu, & ordine, & iuxta modum suum veneratur, omnia in vnijs Dei cultum, & supremum honorem referendo, vt autem in simili dixit Augustinus lib. 3. de doct. Christi. cap. 6. ille cultus, qui videtur esse sub rebus, aut signis corporalibus, ac temporalibus, si ad vnijs Dei cultum referatur, longè à gentium more, & superstitione distat. Et similia possunt sumi ex eodem libro 20. contra Faust. c. 13. & ex Germano, & Leontio, in act. 4. VII. Synod. At verò Gentiles & erigebant statuas, seu imagines demonibus, aut prauis hominibus, & eas, vel creaturas in illis repraesentatas propter se colebant tanquam supremaminiã, primasq; causas aliquorum saltem effectuum seu temporalium bonorum. Credebant etiam omnes illos, quos vt Deos colebant, esse corporeos, & per propriam similitudinem per eas imagines repraesentari, quibus nihilominus diuinos honores & sacrificia offerebant: distat igitur in infinitum eorum error ab Ecclesiae catholicae veritate. Vnde sancti Patres vigilantissimè resistunt hereticis, quodcumque ritus gentilicos cum imaginum vssu, & adoratione miscere ceperant, vt ex Irenæo, Epiph. August. locis supra citatis constat, qui Carpocratem, & Gnosticos reprehendunt, quod monstrosas Sanctorum imagines, cum prophanis simulachris coniungerent illisque sacrificia offerrent.

Sed vrgent heretici, quia licet in hac adoratione bene illa vtendo, manifestus idololatricæ vsus non intercedat, tamen fieri non potest, vt omnino videatur, præsertim in rudi, & ignorantu vulgo. Vnde fit, vt ita imagines adoret, ac si audirent, & sentirent, & diuinum quid haberent. Cuius signum est, quia illas orant, & propinquius accedere cupiunt, vt audiantur, vel videantur. Putant etiam vnam imaginem habere maiorem potestatem, vel excellentiam, & ideo libentius illam adeunt. Respondetur ex dictis in superioribus, si quod fortasse in hac adoratione potest inesse periculum, vera doctrina, ac populi instructione, non falsis erroribus præcauendum esse. Vnde negamus in Ecclesia Catholica supposita vera eius fide, & doctrina esse hoc periculum, quod morale, & commune sit. Quod si interdum ex incuria pastorum, vel ex defectu doctrinæ in aliquibus sit ignorantia, vel superstitio, id est per accidens, neque ob eam causam vniuersa Ecclesia tanta vtilitate priuanda est. Signa verò, quæ in contrarium obijciuntur, nullius momenti sunt. Orat enim populus eorum imaginibus, quia (vt supra dicebamus) in eis prototypa apprehendunt, & venerantur, cupiunt verò ad illas accedere, vt magis ad deuotionem excitentur, & commodius illas venerentur. Magis verò ad quasdam, quam ad alias afficiuntur, quia vel propter antiquitatem, vel propter artificis sanctitatem, vel propter similes circumstantias maiorem deuotionem excitant, aut denique, quia interdum placet Deo per aliquam imaginem, seu ad præsen-

tiam eius maiora beneficia conferre. Non est igitur, cur heretici temerè iudicent superstitiosè fieri, quæ ex vera fide, & deuotione facta esse, facile interpretari possunt.

Vltimo ex dictis facile intelligitur, quantum imagines sacræ ab idolis differant, meritoque in VII. Synod. act. 7. circa fidem præceptum esse, ne idolorum nomine imagines appellentur. Vt enim notauit Origenes homil. 8. in Exod. & Theodoret. qu. 28. in Exod. Idolum falsam imaginem significat, quæ vel repræsentat, quod non est, vel quale non est, id est, vt sanctum, quod sanctum non est: & ideo 1. ad Corinth. 1. Cor. 8. Idolum dicitur, nihil esse in mundo, quia non repræsentat aliquid, quod verè ita sit, & propter Off. 7. exponente Hier. dicitur de idololatris, quod Operati sunt mendacium, id est, idolum, quia sicut simulachrum cõtrarium est Deo: ita idolum veritati. Et propterea etiam Ierem. 2. idolum, Vanitas dicitur, Ierem. 2. eodem Hieronymus. exponente in illis verbis, Ambulauerunt post vanitatem, & vani facti sunt, & Abac. 1. Abac. 1. Sculptilibus, & conflatilibus, imagines falsæ dicuntur. At verò imago propria, & vera refertur ad aliquod verum exemplar, vt enim inquit Naz. orat. 36. quæ est 4. de Theolog. nu. 83. Imaginis natura est, vt exemplar suum imitando referat, & August. n. in expositione inchoata Genes. ad liter. cap. 16. Imago, inquit, Tanquam, quando de aliquo exprimitur, similis ei, cuius imago est, & Damasc. orat. 2. de imaginib. dicit, Imagines esse typum prototypi, quem exprimit, & declarat, & eodem sermone loquitur Adrian. Pap. In sua responsione & alij Patres in Concil. Nicen. 1. Quocirca, quamuis nomen imaginis interdum genericè sumi soleat, & tribui etiam idolis, & simulachris, vt videre licet in Tertul. lib. de idololatria, Lactan. & alijs supra citatis, in Scriptura tamen sacra nomen imaginis absolute dictum in bonam partem frequentius sumitur, vt constat Genes. 1. & 9. Sap. 7. 1. ad Corinth. 11. & sæpe alias: At verò nomen idoli semper in malam partem sumitur, Leuit. 19. Nolite conuerti ad idola. Sap. 7. 1. Cor. 10.

Ad eundem modum vtendum est nominibus, Sculpsit, & simulacrorum, vt nostris imaginibus illa non tribuamus, falsitatem enim, & deceptionem includunt, & in Scriptura ferè semper idola significat, & ideo Act. 17. præcipitur Christianis abstinere, a contraminatione simulacrorum, & c. 1. inquit Paul. Intrueni simulacra vestra, Psa. 103. dicitur, simulacra gentium argentum, & aurum. Vbi eodem modo August. loquitur concio. 2. Hieronymus locis citatis. Lactant. lib. 6. cap. 13.

Nec refert hoc loco inquirere, an idolum, & imago in aliqua ratione vniuocè contineant, id enim impertinens est. Quamuis enim in ratione picturæ seu figuræ, aut rei artificiosè conuenire possint, tamen in ordine ad cultum, ad vicium vel virtutem nihil habent commune, quæ sola consideratio ad præsentem materiam spectat.

ARTICVLVS IV.

Utrum crux Christi sit adoranda adoratione latrice.

Ad quartum sic proceditur. Videtur, quod crux Christi non sit adoranda adoratione latrice. Nullus enim pius filius veneratur contumeliam patris sui: puta flagellum quo flagellatus est, vel lignum, in quo fuisse suspensus: sed magis illud abhorretur, quod Christus autem in ligno crucis opprobriosisimam mortem passus est, secundum illud Sapient. 2. Moriturus propter nos condemnatus est. Ergo non debemus crucem venerari, sed magis abhorre.

2. Præterea, Humanitas Christi adoratione latrice adoratur, in quantum est vnica filio Dei in persona, Quod de cruce dici non potest. Ergo crux Christi non est adoranda adoratione latrice.

3. Præ-